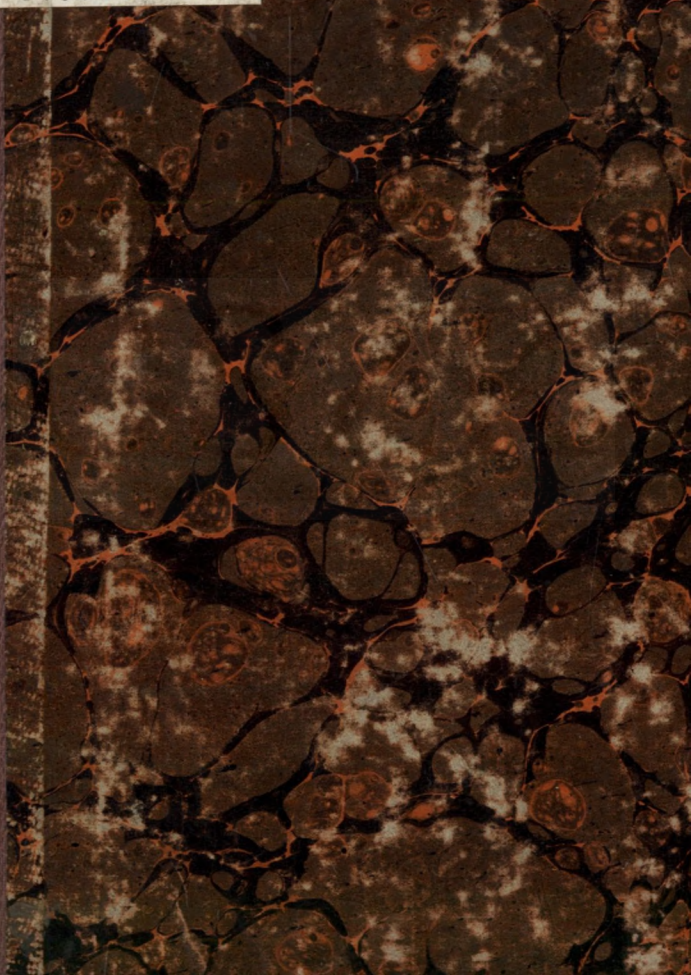

JURAI
VERES
KÖNYV
1.

M:2
86.830

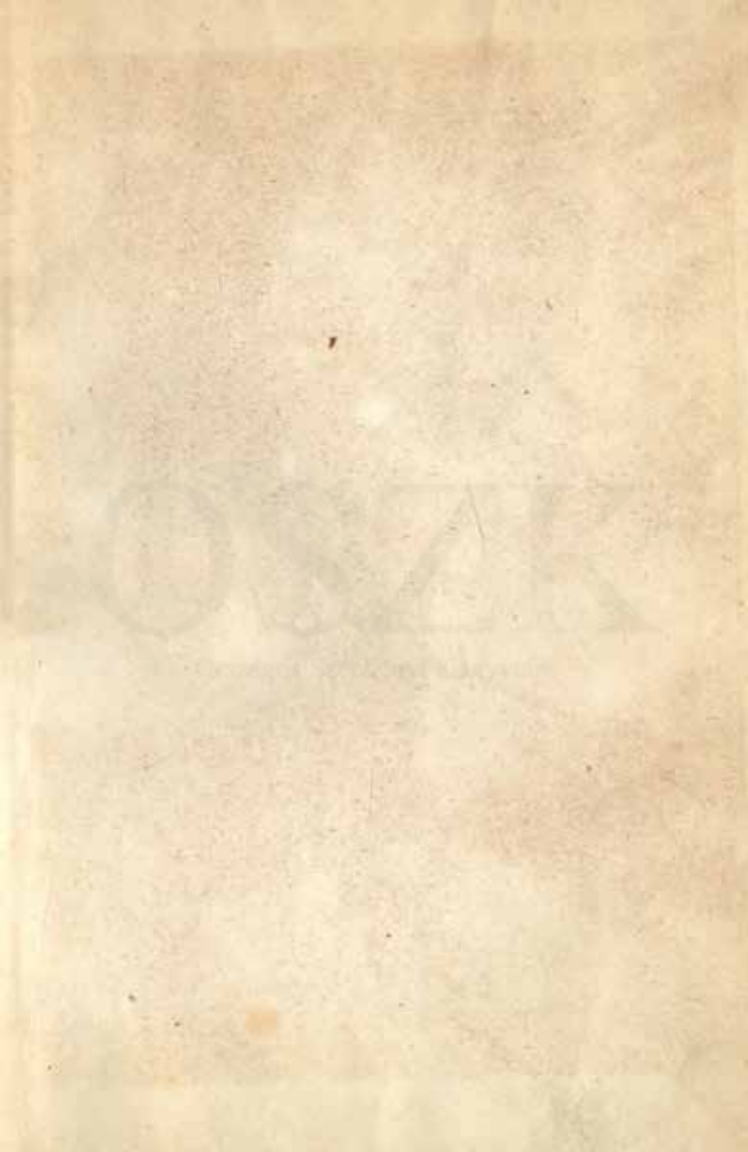
OSZK

.....

OSTZK

OSTZK

OSZK

Central Széchényi Library

VÉRES KÖNYV.

VÉRES KÖNYV.

CSATAKÉPEK

A

JELENKORI HÁBORUBÓL.

IRTA

JÓKAI MÓR.

I. KÖTET.

PESTEN,

HECKENAST GUSZTÁV TULAJDONA.

MDCCCLV.

~~R 9
249.
(2. kötet)~~

Ⓡ
2

M 86.830 : 2

B
NÖRZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
Növedékanaló
1959 év 1433 SZ.

A khámok utóda.

I.

Tatár philosophia.

Megásnak egy gödröt négy lábnyi mélyre, két ölnyi szélesre s tetszés szerinti hosszúságra; az elejére és végére állítanak egy-egy izmos ágast, azokra végigfektetnek keresztbe egy szálas gerendát, a gerendához kétfelől támasztanak egyenes ágakat, azokat beterítik bivaly és ökörbőrrel : ebből áll az építészet. Egyszerű és szép.

Több rendbeli előnyei közül okvetlenül első helyen áll az, hogy igen hamar el lehet vele készülni, azon kívül tekintetbe veendő az egész építkezés olcsósága, nemes egyszerűsége; e mellett a tűzkármentesítés egészen nélkülözhetővé válik, s lehetőségek esetére az ablak adótóli félelem is fölöslegessé van téve. A regényes oldala-

kat, mint a mellyek nem ide tartoznak, egészen mellözöm.

Semmi sem könnyebb, mint ez építkezési rendszer mellett az évszakok különböző viszonytagságaival dacolni. A téli zivatarok ellen illatos gyeppel és zöld pázsittal terítik be a pyramid alakú tetőt, ugyanazt nyáron ékes földi tökkel s más díszes növényekkel futtatják be; mint az édes aranykorban, mellyet a pogány poéták olyan szépen megénekeltek, a midőn minden ember házi úr volt.

Ez a ház, a mi épen előttünk fekszik, valamivel nagyobb a szokottnál, mert ez csárda; a mit félig meddig gyanítani enged a madzagra kötött eltört üveg nyaka, melly az első ágason himbálózik. Az egyébiránt az első és utolsó üveg nyaka, a mit ezen a környéken láttak, mert itt még most is tömlőben és kobakban hordják az italt.

A csárda belsejébe úgy kell szépen leugrani, félkézzel az ágasba fogózva, s egy kis idő kell hozzá, a míg az ember megismeri egymást abban a sötétségben, mit a szögletben égő tűz szaporít; szokni kell a szemnek a félhomályos tárgykeverékhez, s ovatosan kell mozogni, nehogy valami élő állatra üljön le az

ember, ez ismeretlen alakok között; mekkora tekenős békák a szögletben! amott apró sajtok egy rakáson, ez a fekete itt valószínűleg komondor; az a fehér pedig amott ürü: . . . biz az nem ürü, mert az bunda, oda terítették száradni a tűz mellé. De még sem száradni terítették oda, mert az alatt aluszik valaki, csak a pipája látszik ki a szájából, mellyet álmában sem enged fogai közül kiesni. Lassanként rájövünk, hogy azok a nagy tekenősbékák amott pálinkás tömlők s ez a sok apró sajt — olaj-tőzeg, a mit a tűzre raknak. Két férfi, a kit csak most kezdünk látni, oda hátul a sötétben bográcsba aprított hust és hagymát (be jó szemeik lehetnek), most azt jól megsózva, paprikázva s feltöltve rizskásával felteszik a tűzre, ama genialis háromlábu állványra, melly egyike az Archimedes előtt feltalált legczélszerűbb mechanikai eszközöknek.

Egy óra vártatva három négy vendég érkezik; ismeretes gavallérok, bojtárok a szomszéd ménesekről, szurtos, zsíros bőrkabátokban, hegyes fekete báránysüvegekkel, bokáikon bekötött bő lábravalóval; a legfeketebb szeme van valamennyinek, a millyenre europai költő szótárában nem akad hasonlat.

Oda telepesznek a tűz mellé, felköltik a báránybunda alatt alvó gazdát, a kinek első dolga pipáját kivenni s újra megtölteni. Azután szó nélkül körülguggolják a tüzet s néznek a bográcsba : kiki egyet-egyet kavarint rajta, sorba belekóstolnak s megégetik a szájukat. Mikor már jól megfőtt, leveszik a tüzről, a gazda megfordítja subáját, mellyen eddig hevert s szőrtelen oldalára kiborítja a bogrács tartalmát, a kések előkerülnek az övek mellől, kiki hozzálát a közrebocsátott eledelhez, a kutyák, miket gazdáik magukkal hoztak, elősommordálnak a sutból, odaállva családfőik háta mögé s békésen megosztóznak a zsenge konczokon, egyik sem nyulván ahoz, a mit a másik gazdája hajított.

Lassankint eltűnik a holmi a bunda hátáról, az utolsó konczig, a végső szem riskásáig, az ott maradt zsírömlédek végigkeni a gazda tenyérrel subáján, a mitől az még fényesebb lesz, azután lekerül a gerendáról egy mosolygó kobak, a melly kézről kézre adatik, csorogván belőle kemény természetű pálinkaféle; ettől lassanként kiderülnek az arcok, s midőn az utolsó ivó nyakának minden erejével sem bir többet kiszívni a szüktorku kobakból, visszaadja

azt a gazdának s ekkor hallatszik az első emberi szó :

— Mikor lesz már háború, gazda?

— Sokáig nem halad már, felel a kérdezett, jó négyszegletű képét még szabályszerűbbé alakítva az által, hogy gyér-szálas bajuszát egyenesre söpörte kétfelül s üstökét homlokban két csimbókra fonta, mintha két szarvacskát segítené nőni s kettős állán szinte két osztályba rendezte szakállát.

— Valaminek kell történni előbb utóbb, ha ma nem, holnap, ha az idén nem, jövő esztendőre.

— Hány esztendeje már annak, hogy te bennünket így vigasztalsz! szól egy öreg tatár, kinek kopasz simafején, mikor a süvegét leveszi, egész völgyek horpadásai látszanak meg; régi, elmulni nem tudó sebhelyek. Tavaly is ezt mondtad, meg az idén is ezt mondod. Nem hiszek már semmit. Én azt mondom, hogy megállt a világ s nem történik többet semmi.

— Mi történik, mi nem történik? azt én sem tudom, senki sem tudja, mert erre a körülkerített földre semmi élő állat be nem jön a harminczadosok tudta nélkül; olyan balgag tag sem vagyok, hogy az üstökös csillagoknak

higgyek, annyi gondjuk sincs azoknak mi ránk, mint mi nekünk a legyekre; hanem csak úgy gondolom, hogy már ennek ez a rendje : hosszú békesség, hosszú háború. Nagyon elszaporodtak már az emberek a világon. Egyik a másiktól nem élhet, valami kell, a mi megritkítsa őket. Két ember csak nem ülhet egy lovon. Az előtt négyen öten laktunk egy kunyhóban, most három négy annyian; az emberek mindig többen lesznek, pedig a föld soha sem lesz nagyobb. Már pedig azt látjátok, hogy egyik állatnak nem szabad a másik fölött elhatalmazni. Harmadéve elszaporodtak a sáskák a vidéken, tavaly verebek jöttek a sáskák ellen, a mik azokat felették, az idén ismét a sólymok sokasodtak el, a mik a verebeket pusztították, jövő esztendőre bizonyosan mi fogjuk pusztítani a sólymokat, hogy szárnyaikból forgókat készítsünk süvegeink mellé.

— Adná a próféta ! s'ohajta az öreg tatár ; miután a sólyomszárnyat a süveg mellett csak hadakozó férfiak viselik. De én még sem tudom azt hinni. Ki viselne háborút minálunk ? ki viselne háborút a moszkóval Krimiában ! Tőlünk elszedték a fegyvert. Mire is mennénk magunkban ? Hajdan magunk urai voltunk ; ágyuink,

váraink voltak, lovas hadseregeink, híres vitézeink; csak egy keskeny földszoros volt, a mit védelmeznünk kellett: mégis mindent elvesztettünk; most pedig sem vezéreink, sem fegyverünk s nyakunkon az erős ellenség, melly mindenütt megkötözte kezünket, lábunkat. Ugyan ki bántaná ötet?

— Csak ti legyetek nyugodtak. Ki látta előbb azt a számtalan verebet, melly a sáskát ölni eljött, ki sejtette a sólymokat, mik a verebeket ölték. Elég azt tudni, hogy az idő itt van, és a minek meg kell történni, az megtörténik; a kérdésre nem mi felelünk. Az emberek nagyon nehezen tudnak halni, tehát a háború szükséges, hogy megkönnyítse azt nekik. Ez az én okoskodásom, s a mit én mondok, az rendesen bekövetkezik, ha ma nem, holnap.

— Már az igaz erősíté egy fiatal tatár, ki két tenyerébe fektetett pofával hallgatá a csárdás jósszavait. Te bölcsebb ember vagy, mint mi, te idegen emberek nyelvén is értesz, még tán a madarak nyelvét is érted.

— Nem bajom nekem az, a mit a madarak beszélnek, hanem a mit az emberek beszélnek. A mióta a moszkó elfoglalta országunkat, mindig fegyverkezik, egyre építi a várakat, sán-

czokat hány, ágyukat önt. De minden sáncz kifelé van fordítva, minden ágyu a tengerre ásít, benn az országban egy vár sem épül. Ez arra mutat, hogy valakitől fél, a ki nálunknál hatalmasabb s a ki túl van a tengeren, s a kivel elébb-utóbb baja fog lenni. Az idén számtalan szekérrel hordtak végig Bakcsi-Szerájon eleséget, löszereket Akhtiárba; ez arra mutat, hogy a baj már közeledik. Az orosz tisztviselők megint kezdenek igen nyájasan bánni a köznéppel, szigorúan az urakkal; ez arra mutat, hogy a baj nagyon komoly,

— Vajha úgy lenne, sohajta fel a legvénebb tatár. Talán azért nőtt ki vénségemre négy új fogam, hogy újra lesz kit harapni velők.

— Hát a lovak mit csinálnak? kérdé a csapláros az öregtől.

— Értik a szót. Felelt ez röviden.

— Szaporodnak-e szépen?

— Nem is fogynak ám.

Az ifjabb tatár elmosolyodott a szóra.

— Nem vesz tőlünk lovat a görög. A mi nap volt itt egy gazdag kupecz tizenkét kozákkal, vásárolni akart a hadsereg számára remondákat. Kiválasztott vagy kétszázat ügygyel,

bajjal. Ott menten meg is akarta bélyegeztetni, de a legelső kirúgta két kozáknak egynehány fogát, a többit aztán csak úgy terelték el magukkal, elől három kozák, hátul három, oldalt a többi; mikor a Karabelnája mocsárához értek, eléjük kerültem, tüzet raktam nádkévékből az utfélen, a tüzre egy pár avas lóbőr darabot vetettem; a mint a büzt megérezte a ménes messziről, szétrúgott egyszerre, a hány annyifelé, s nyargalt el a pusztán; a tizenkét kozák százfelé is futott, de egyet sem fogott el. A görög tán maig is keresi lovait. Otthon volt az másnap valamennyi.

— Hát úgy félnek a lovaidd a tüztől meg a füsttől.

A legény fejébe nyomta nagy büszkén süvegét:

— Ha én ülök rajtok, még a villámtól sem.

Odakünn egyszerre kutyaugatás kezdett hallatszani; három négy komondor örtállni maradt künn az utfélen, a míg gazdáik odabenn mulattak; e szóra az odabenn levők is rugtattak kifelé, heves csaholással, míg a fekete házi kuvasz megállt az ajtóban s elkezdett utálatosan, kísértetesen vonítani.

— Be csúful dúdol az a kutya, mintha ko-

zákot érezne : szólt a fiatalabb tatár. A gazda felvette bundáját, kinézett a házhéj alól, s egy éleset füttyentett a kutyáknak, a mik már akkor messze előrerohantak ; azzal visszabújt odujába.

— Feküdjetek le és tegyetek úgy, mintha alunnátok. Nagy csomó dárdát látok mozogni az úton felfelé. Minden ember itt maradjon, ki tudja, mire lesz szükség?

Az étel, ital maradványait hirtelen félretakarították; a férfiak lefeküdtek a veremfal mentében; a csapláros egy csomó nedves tözeget vetett a tűzre, mellytől azonnal olyan orrtekerő illat támadt, hogy még az alvó macska is lemászott a sutról s belebujt a szalmaágyalásba; az emberevő füst a háztető minden nyílásain csendesen szűrődött keresztül.

Az ugatás mindig közelebb-közelebb hangzott, az ebek állhatatosan kísérték egész a csárdáig a jövevényeket.

Ötven kozák jött egy tiszt vezetése mellett.

Nem nagy mesterség volt nekik a sötét éjszakában a csárdára akadniok, mellynek világa a nyitott ajtón át messzire ellátszott.

Odaérve, mintegy tizen leugráltak lovaikról, a többi fegyverben maradt, s körülfogta a csárdát.

Az első tíz, a tiszttel együtt lelépett a csárda üregébe.

Ej, huj, teringettét! Hiszen egy kozák gyomra is csak megbírja, a mit meglehet, de ez az atmosphaera nem embernek való.

— Héj, kocsmáros! ördög! vagy ki lakol itten! rikácsolt az új vendég, a hogy a köhögés időközei engedék. Paprikát sütsz-e, vagy méheket ölsz itt!

Szinte keresztülbukott a megszólítottban, a kit nem bírt meglátni a sűrű füst között.

— Parancsolj méltóságos uram, szólt alázatos hangon; ha tudtam volna, hogy jössz, rozmarinnal fütök és levendulaszárral; de magam számára, csak a miből telik. Kicsi tözegecske. Én már hozzászoktam az illatához.

— No hát vesznél is meg tőle. Gyujts gyertyát, mert nem látok.

— Mi legyen az, méltóságos uram?

A vendég azután elmagyarázta bőven, hogy ez egy hosszú valami, a mi faggyúból van, a közepén gyapotmadzag, az egyik végét meggyújtják, s az addig ég, a míg a másikhoz nem ér; de a csapláros nem birt azért fogalmat szerezni emez ismeretlen állat felől. Ilyen nem természetlik ezen a vidéken.

— Szép ország. Hát ennivaló van-e?

— Parancsold méltóságos uram, hogy egy ürüt levágják?

— Úgy? Most vágnád le? Holnapra lenne készen. Azt nem várhatom meg; adj innom és tégy valamit alá, hadd ülök le.

A csapláros odagyűrte a jövevény számára egyik szögletbe a gubáját, s kezébe nyomta a kiválasztott kobaklótej-pálinkát, mellynek a legkisebbik hibája volt az, hogy halzsíros bagaria szagú volt. Az érdeemes vendégnek kedve lett volna, az egészet a fejéhez vágni, ha utasításul nem lett volna neki adva, hogy a paraszttal szépen bánják.

E helyett tehát beérte azzal, hogy nem ivott belőle többet, hanem szétnézett a hosszú kunyhóban.

— Hát azok mik ott a földön?

— Elkésett utazók, uram, a kik lefeküdtek alunni.

— Fel kell őket költeni. Én a szeme közé szeretek az embereknek nézni.

A csapláros megindult a parancsot teljesíteni, a mi nagy munkájába került, mert vendégei mind igen mély-alvók. Nagy nehezen feltápáskodtak még is.

Egy érdeemes kozáknak ez alatt az a jó ötlete támadt, hogy kihúzott a ház oldalából egy pár karót, s azokat tette a tüzre, a mik ismét barátságos lángot kezdenek vetni odabenn, hogy kiki megnézhesse szomszédját.

A muszka tiszt délczeg magas férfi volt, szabályszerűen nevelt vonásokkal, nagy, parancsoló álla félelmet bírt gerjeszteni a gyöngébb szivűekben, világos szeméinek volt valami hirtelen mozdulata, a mivel zavarba tudta hozni az embert, arcza piros volt és egészséges, a fényes egyenruha olyan jól illett hozzá. Nem csoda, hogy olly görbén álltak meg előtte azok a jámbor tatárok, a kiket álmaikból felköltött, hogy a szemekbe nézzen.

Miután eléggé megijeszté őket tekintetével, odakínálta nekik a kulacsot, mellynek nedvét még a kozák gyomra sem veheti be. Azok köszöntek alázatosan. Nagy böjtjük van, nem szabad szeszes italhoz nyulniok.

„Semmirekellők!” mormogá magában a tiszt. „Mindig nagy böjtjük van nekik, valahányszor az orosz kínálja baráti pohárral.”

— Jöjjetek közelébb!

Azok eljbe álltak nagy jámborul.

— Mellyitek járatos ezen a vidéken?

Mind egytől egyig.

— Mondjátok meg nekem, merre fekszik és messze van-e még ide Marzia város?

A kocsmáros vendégeire nézett, azok meg ő reá, azután fejüket rázták.

— Marzia vagy Mazria, vagy Mariza magyarázá találgatva az igazi hangot. Nem ismeritek ezt a nevet.

Azok egymást taszigálták könyökkel :

— Ismered te? Én nem ismerem. Én sem.

A tiszt boszusan keresett elő iszákjából egy összehajtott térképet s azt kiterjeszté a tűz előtt.

— Hiszen itt van ni; mutatá ujjával, még vár is van mellé festve, s aláírva világosan M. a. r. z. i. a. Marzia.

A tatárok belebámultak a kékre zöldre festett földabroszba, s legalább is azt gondolták, hogy a mi ott zöldre van festve, ott ugyan jó széna teremhet, a piros és kék táblákon pedig be sok lent és mákot vetettek. A várost egyik sem akarta benne észrevenni. Tornyt kellett volna oda festeni.

— Vagy hát más név alatt ismeritek? sürgölé őket a tiszt. Talán ezen név alatt : „Mirobieloszláv?”

— Azt ki sem tudjuk mondani. Biztosítja őt a csapláros.

— Ezt a nevet mi adtuk neki. Értesíté őt az orosz. Mi neveztük így el.

— Akkor hát bizonyosan azért nem tudjuk merre van! felelt a csapláros.

A hatalmas vendég szeme közé nézett, de olyan együgyű pofa volt az, lehetetlen, hogy gúnyolódni tudjon.

— Vigyen a manó benneteket ostoba flkók. Hiszen hallottam én ennek a tatár nevét is, de nem jut eszembe. Pedig a nyelvem hegyén ül. No segítetek kimondanom.

Azok olyan szívesen segítettek volna. Lát-szott ábrázatjukon.

— Valami nagy tatár úr lakik benne; valami utódja a hajdani khámoknak...

Az emberek most is csak a fejüket rázták.

— Hogy ne ismernétek, hisz az egész város az övé, kastélya van benne, a legtöbb ménese neki van.

Mindenki vállait vonogatta rá.

— No hát kié ez a ménes, a mi itt legközelebb legel?

— Ez? Ez? Ez a ménes itten? Hát ez a ménes Mirza Kobulé.

— No az, az! hát ez a Mirza Kobul az, a kit én keresek, hát hogy nem jutott ez eszedekbe?

— Mi valami nagy urat gondoltunk; ez pedig csak olyan úr, a ki maga fűt be, ha melegedni akar, s maga főz, ha enni szándékozik.

— A gutát! Hisz ezt valami gazdag főurnak mondják, a ki az uralkodó fejedelmek családjából eredt, s a legnagyobb pompával él.

— Régen volt az uram. Hire hamva annak az életnek. Koplal biz az a mennyi csak beléje fér. Semmi sincs már abból a pompából, a miről neked beszéltek; a mult ősszel még a palotája üvegablakait is eladta zsiradékért az örménynek.

Ez a tudósítás igen kellemetlen hatást lát-szott a kérdezgetőre tenni.

— Azt mondják, hogy igen szép unokája van. Kérdezgeté tovább kíváncsian.

A csapláros meg nem állhatá, hogy erre a szóra a markába ne nevéssen.

— Kivált, mikor nem kormos. Magyarázá nevetése okát. Széle, hossza egy annak, alig van képen emberi ábrázat. Pedig szegény leányzó a mellett úgy szereti a férfiakat, majd megbódul értük. Azok meg futnak előre.

— Hát mért futnak?

A csaplár sűgva felelt.

— Mert nyavalyatörős szegény.

— Mennyköt . . . mormogá a tisz, a kit ezek a tudósítások nagyon rossz kedvre hangoltak. Pedig azt mondják, hogy Mirza Kobul leánya, kitől ez az unokája van, bámulatos szép volt.

— Talán az atyja volt valami ocsmány; veté közbe a csaplár ártatlan együgyű képpel; a miért a tisz, nagyon végig nézte.

— Erről jobb lesz, ha nem beszélünk. Hát hogy hívják azt a várost, a hol Mirza Kobul lakik?

— Mezre várnak, uram.

— Úgy, úgy, Mezre vár. Ördög a nyelve-tekre! Hogy úgy elforgattok minden szót. Hát messze van-e ide az a Mezrevár?

— Oh, kegyelmes uram, majd egy napi járat.

— Pedig a földabroszon alig látszik félóra járásnak.

A tatár megméregette a földabrosz térségét. Ő biz elhitte, hogy ott nem több a távolság félóránál. Millyen jó volna, ha a földabroszon kellene utazni.

— Mindegy, akármennyire van. Nekem még az éjjel oda kell jutnom. Mellyitek ajánlkozik vezetőnek?

— Akár én uram, szolgálatodra állok. Nagyon jól tudom az utat.

A főtiszt megveregeté kegyesen a mindenre engedelmes tatár vállait, s biztosítá, hogy a mi szolgálatot most tesz neki, annak a díját befogják tudni a fizetendő adójába; mire az nagy örvendetesen indult ki a mezőre, künn legelő paripáját elfogta, felkantározá a jámbor állatot, melly áhítatosan, lecsüggedt fővel állt gazdája előtt; akkor belékapaszkodott, s mert bundája igen nehéz volt nyakában, felsohajta: Allah segíts! azzal felugrott. De mert nagyon neki fohászkodék, a tulsó oldalon lefordult a lóról s ismét újra kellett hozzáfognia a felüléshez, mondván ujolag: Allah segíts, de ne olyan nagyon!

A kozák ur kaczagott hangosan.

— Nincsen nevetségesebb lovas a tatárnál.

A csapat megindult nagy csendesen a hegyek felé; mert sebesebben nem bírt velök menni a kalauz; hol megállt vele a ló, hol meg félre vitte. Látszék, hogy nem mestersége a lovonülés.

A vén tatár, meg a fiatal legény pedig nézték a háztető hasadékain át, mint távoznak el, s mikor az utolsó kozák is elenyészett a hegy-szakadék között, akkor kijöttek a csárdából.

— No most te fiam, ülj a legjobb lovadra, még a nyeret is itthon hagyd, hogy annál könnyebb légy. Ezek hajnalnál elébb oda nem érnek, te rajta légy, hogy két órával megelőzd őket.

— Ott leszek éjfél előtt, kiálta a fiatal legény s néhány percz múlva hallatszott a sebes robaj a mezőn, s a kinek valami jó szeme volt, kivehetett egy gyorsan vágató alakot, melly szélesebb rohammal nyargalt végig a sík rónán, a szakadékos bérczek felé.

II.

A mezrei várkastély.

A hegyek közé érve, az érdeemes kozák urak vezetője egy nagy bolond kolompot vett elő hegyes süvegéből s azt a lova nyakára csatolta. Okát is adta egyúttal e rendszabálynak. Ide s tova olyan keskeny útra fognak jutni, a hol két lovas el nem fér egymás mellett, azért éjszaka jó kolompot kötni, nehogy valaki szemközt jöjjön a sötétben s egymást letaszígják.

A keskeny lovag út eleinte a mély hegyvágásban kanyargott, csunya sáros süppedék között, mellyben csűrökig dagasztottak a paripák, azután meg felkerült a sziklaoldalba, s mintha a várbástya párkányzatán lovagolna valaki, olly keskeny nyaktörő rovátkon vitte végig az utazót, mellynek alig volt szélesebb foglalatja, mint hogy a ló egyik lábát a másik

után tehesse, s az oldalfal a lovas térdeit korholá néhol s kényszeríté féloldalra dűlni; alant pedig éktelen mélység meredezett, mellynek szédületes fenekét szerencsére nem leheté a sötétben látni, de az alant zugó, csattogó hegyi folyam hangjából mégis leheté sejteni a mélységet.

Itt valóban egy pár elszánt ficzkó úgy megállithatna egy egész hadsereget, hogy sem előre sem hátra nem tudna menni. Hanem hiszen mi dolguk volna erre a hadseregeknek? A rongyos Mezre vár tulajdonosát, a jámbor Mirza Kobult egy pár kozákkal is ki lehetne kergetni sánczai közül, ha valakinek szüksége volna azokra.

A hegy gallérjáról megint sűrű rengetegbe vezetett az út, hol igazán csak a jó tatárparipa ösztöne birta vezetni a karavánt, melly egymást sem láthatta a sötétben. Csak úgy botorkáltak a vezető tatár után, ki nagy kolompolva ment legelől.

— Te ficzkó, szolítá meg a tatárt a háta mögött lovagló főtiszt, lovagostora gombjával egyet döfve az oldalába kegyelmesen. Te vad ficzkó, tudsz oroszul?

— Nem ragad rám, uram. Felelt az búbanatos hangon. Eleget töröm magamat utána,

de nem fog rajtam, annyit tudok, hogy a nagy urat goszpodunak mondják, hogy az iszpravnik nem ereszt be az ajtón s mikor azt mondják, hogy zabiho, az azt teszi, hogy ütnek; akkor tehát tartom a hátamat, vagy szaladok.

A hátrább jövő alsóbb rangu tiszt kaczagott rajta.

— Mind ilyen gyávák és ilyen ostobák valamennyien, monda főtisztjének oroszul.

— Csak azért kérdeztem tőle, szólt ez hátra, hogy tudjam : kell-e előtte titkolóznunk? Te Miriám, nekem ez a ficzkó nem tetszik.

— Miért nem. Tulajdonképen nem is sok tetszeni való van rajta.

— Nagy gyanúm van, hogy ez minket ebben a sötét erdőben már két óra óta hordoz alá fel haszontalanul; pedig ha akarná, félóra alatt keresztül vihetett volna rajta : de nem merem megriasztani, mert attól félek, hogy megijed, s elfut tőlünk : reggelig ki nem találunk ebből az ördögös tömkelegből.

— Nem merné ő azt tenni. Mi oka volnará.

— Ha semmi is. Én ismerem ezt a fajt. Szereti az ilyen goromba tréfákat. Fogadni mernék, hogy a mit az öreg Mirza Kobulról elbeszél, az sem volt egyéb, mint szemem sze-

dett hazudság, a mivel magát rovásunkra mulattatta ; csupa tatár tréfa.

— Honnan gondolod azt Alabin?

— A mit nekem Mezre várról Karvajoff tábornok beszélt, egészen elüt a ficzkó leírásától.

— Karvajoff volt itten?

— Igen, még a foglalás első éveiben. Valami vizsgálati ügy miatt. Ez a Mirza Kobul ravasz, nyughatatlan ember mindig azon törte a fejét, hogy lehetne itt a hegyek között ellennünk valami támadást forralni. Természetesen rajta kapták. Bizonyítványt ugyan nem tudtak ellene találni, mert ez a sok gaz tatár itt köröskörül mind egyetért vele, s egy sem vallott rá : hanem azért a vizsgálat eltartott egy esztendeig, az alatt Mirza Kobul Szebasztopolban ült, Karvajoff pedig Mezre várban. A tatár főurnak volt egy fiatal tizenennyolcz éves leánya; a kinek szépségétől még most is elragadtatással tud beszélni a tábornok. Ő a maga idejében nagy hódító volt, veszedelmes a szép asszonyokra. Itt egyébiránt azzal a különös előnnyel is bírt, hogy a szép leány atyjának élete az ő kezében volt; ilyen formán egy év múlva minden további baj nélkül ki is szabadult a

Mirza, hanem a mint haza tért, a családját egy személylyel többnek találta, mint egy év előtt.

— A gutát!

— Egy szép kis hat hetes sívó rívó csecsemővel; a ki egészen az anyjához hasonlított, s a kiről most, midőn annak a legszebb tizenhat éves hajadonná kellett kifejlődni, ez a szegletes fejű gazember azt állítja, hogy nincsen rajta emberi ábrázat. Ez szép tréfa lenne tőle, miután én a tábornoktól, mint különös kegyet kértem ki, hogy a Mirza elleni adóbehajtásra engemet küldjön ki.

— Te is elutaznál a Kaf hegyig egy szép leányért, a kit csak hiréből ismersz; de még abból sem, csak annyit tudsz, hogy szép lehetett, mikor született.

— S a kiről utoljára kisül, hogy tengeri foka.

A két fiatal tiszt hangosan kaczagott e mulatságos észrevételeken, miknél hasznosabb dologgal nem lehetett előlni az időt, a meddig a tatár e végetlen rengetegen át vezette őket.

— A Mirza rossz fizető lehet. Folytatá a fölvetett tárgyat a fiatalabb tiszt, kit társa Miriámnak nevezett. (Valami naturalizált cserkesz név lehet.)

— Három esztendő óta egy kopeket sem tett le a rárótt adóból.

— Hátha valóban úgy elszegényült, a hogy ez a tatár mondja.

— Akkor az ablakon kellett kihányni a pénzét. Mikor a tábornok itt tanyázott nála, még a kastély erkélyének rácsozata is vert ezüstből volt, s a hálósobája, melyet egyébiránt azalatt Karvajoff választá magának, csupa drága achat és karniol kövel volt kirakva, s egyedül a pipagyüjteménye a gyémántos csibukokkal megért ötvenezer rubelt. S midőn kiszabadulásakor ezer tulok birságot róttak rá, a ficzkó dölyfből kétezeret hajtatott be az akhtiári élelmező biztosoknak.

— Talán épen ez a büszkesége juttatá tönkre.

— Vinné a patvar, csak a leánya volna szép.

Véget szakita a beszélgetésnek azon körülmény, hogy az út az erdőből kijutott s egyszerre a világoson találták magukat.

A míg az erdőben bodorogtak, a hold is feljött, fogytán lévő horpadt oldalával, s bevilágította szépen az egész szomorú vidéket.

Egy hegy meredekén álltak, a mellyről alátekintve, előttük látták a holdvilágos ködbe burkolt Mezre várost, melly maga sem állt

egyéből egy csoport rendetlen, utcákra szedett rongyos kunyhónál, mellynek közepén egy hosszú mecset tornya meredezett elő, mint óriási galambducz.

Túl a városon látszott egy kerek, csaknem félgömb alakú hegy sűrű erdővel benőve, annak a lábában lehetett ollyas valamit kivenni, a mi hasonlított egy régi török várkastély alakjához, csúcsos kúpokkal, hegyesen végződő kúptetőkkel s mentől kevesebb ablakkal kifelé.

A tatár levett süvegével illő alázatosan mutatott arra :

— Ime kegyelmes uraim, amottan van Mezre vára.

S azzal úgy tett, hogy a míg kezével keletre utalt, a lova fejét éjszaknak irányozta.

— Megállj! ordíta rá haragosan a főtiszt. Miért nem vezetsz bennünket egyenesen a várnak? Hiszen előttünk a világos járt út, melly a városon keresztül egyenesen a kastély felé visz.

— Még sem visz az oda, méltóságos uram.

A főtiszt kihuzott egy pisztolyt nyeregkapájából s megmutatta a sötétebb végét a tatrának.

— Te szereted a tréfálózást, de én is szere-

tem. Nekem tetszenek a te tréfáid; nem tudom: majd az enyim fog-e neked tetszeni?

A tatár megfordítá szépen a lova fejét.

— Én vezetlek uram, a merre jobbnak látod.

A főtiszt inte szemével társának: így kell ezekkel a ficzkókkal bánni.

Az út egyenesen vitt keresztül a városon mellynek sárkerítése mindenfelé beomladozott, s kapubálványai közül csak az egyik állt még, kifordult küszöbbel.

A ringyrongy házikók külseje csupa sár, a holdvilág itt ott keresztül villog a hasadékaikon; egyéb világot egyikben sem látni. Nyomorúság panaszskodik mindenünnen.

Nem telik egy óranegyed bele, midőn a városon áthatolva, olly közel látják maguk előtt a kastélyt, hogy a homlokzatra irt alkoráni mondatokat, mikről még nem kopott le az aranyozás, a mint rájuk süt a hold, világosan el lehetne olvasni.

Itt azonban félre áll a kalauz lovával:

— Már most uraim, én hadd menjek hátul, mert tovább nem tudom az utat.

Alabin ráhúzott egyet tréfás ostorával s sarkantyúba kapva lovát, maga nyargalt se-

besen előre. De mintegy ötven lépés után hogy rántotta vissza egyszerre a zablát! A kastélyt egy éktelen hegyszakadék választotta el a várostól, s a lovagok lábai előtt egy háromszáz lábnyi mély s kétszáz ölnyi széles hegyárok tátongott, alant tajtékozva zuhogó folyammal.

— Hát hogy szoktak itt által járni? kérde Alabin, visszafaroltatva lovát a szédítő örvény párkányáról. Nekem úgy tetszik, mintha itt valaha híd lett volna.

— Valóban az volt kegyelmes uram; innen a parttól egész a vár kapujáig. Négyszáz lépés volt a hosszúsága, két terhes szekér mehetett el rajta egymás mellett, s le nem szakadt egy egész ménes alatt. Már tizenöt esztendeje, hogy valami rossz ember felgyújtotta s a vízszíneig leégett; láthatod most is a csonka fekete hidlábakat ott a víz között. Ez volt a legnagyobb oka Mirza Kobul elszegényedésének, mert híd nélkül nem hajthatja át méneseit, gulyáit, csak a bőreiket viheti vásárra, mindene túl marad a vizen.

Ebből az érdeklé legjobban a kegyelmes urat, hogy hát ők hogy mennek által?

— Nekünk most már vissza kell kerülnünk, a honnan letértünk parancsodra s a vá-

ros felett körüljárva, egy helyütt majd leszállunk a vízmederbe, s ott keresztül gázolunk rajta, úgy felkaphatunk a tulsó meredekre.

Az érdemes vezér úgy szeretett volna ezért a mulasztásért valakire haragudni, ha maga nem lett volna annak az oka, s boszusan fordítá ismét vissza lovát; még egyszer gyanusán visszatekintett a várra.

— Mintha azok az ablakok ki volnának világítva?

— A holdvilág az uram; felelt a kalauz. Mirza Kobul alszik ilyenkor már, s nem vesztegeti az olajat.

Azzal koczogtak megint a városon keresztül vissza az elébb elhagyott hegyi útra, melly hosszadalmas kanyargások után végre egy helyütt a patak medréhez vezette le őket. A víz több helyütt a ló szügyéig ért, és a mellett olly sebesen rohant, hogy képes volt az egész kozákosztályt leverni lábáról. A kalauz ismerte már jól a helyet s a megjegyzett fák és sziklák útmutatása mellett feltalálta a sekély medret, a hol veszély nélkül át lehetne usztatni.

— Ez a Mirza Kobul valóban úgy lakik itt, mint egy bezárt várban: jegyzé meg Alabin. Csak árulással juthatni be a kastélyába.

Ott a kerek hegy lábánál egy kerülő útra kapaszkodtak fel, melly eléggé jártnak látszék.

A mint többé nem lehetett eltéveszteni az utat, Alabin visszabocsátá a tatárt.

— Haza mehetsz, nem kell tovább jönnöd velünk.

Az megköszönte alázatosan az engedelmet s nagy munkát mivelt, a míg lovát innen is túl is felpofozva, visszafelé tudta fordítani. Sok csihi-puhi után végre megérté a jámbor pára, hogy hazafelé kell menni s fülét farkát eleresztve, kullogott előrenyujtott nyakkal ügyetlen lovagja alatt, ki úgy ült rajta, mint a száron, két lábát szinte a szügyére rakta.

A kozák urak kaczagtak rajta, a míg csak láthatták. Nincs több ilyen ostoba lovas.

Mikor azután az út kanyarulata elfedte a tatárt szemeik elől, akkor leszállt az lováról, egyet szorított lova hevederén, gyorsan felve-tette rá magát, megveregette a paripa nyakát, megsimogatta serényét, valamit szólt hozzá s azzal büszkén felemelte délczeg nyakát a mén, egyet nyerített nagy örvendő hangon, s azzal szügyébe vágva fejét, repült, mint a vihar, bátor lovasával a nyaktörő hegyi úton fel és alá: a nedves kő is szikrát hányt nyomában. A vá-

lasz-utnál azonban nem tért arra felé, a honnan jöttek, hanem azon épületnek tartott, melyet az imént malomnak hallottunk czimeztetni.

Alabin az alatt a kastély alá érkezett lovas kíséretével. Valóban nem volt tulzás, a mit a tatár beszélt a kastély felől. Ollyan állapotban volt az, mintha nem csak az üvegtáblákat az ablakokból adta volna el a tulajdonos, hanem a meszet a falról, és a fát a kapubálványból s a zsindehyt a tetőről; olly rongyos, kopott, nyomorult tekintete volt annak. Oldalairól már leszedte az idő a vakolatot, s még nem volt ollyan kegyes, hogy mohot rakott volna helyébe, az utat körül elrontotta már az időjárás, de még nem engedte benőni füvel, hanem kenyelvasig érő sárban kell begázolni a kapu bolthajtásaig, melly még most meg van támasztva egy nagy fenyőfaszoborral, ha ez elkorhad, nem tudni, ki tesz oda másikat.

Egy rom az, mellyben még most laknak, melly fölött még vitatkozik a törvényes birto-
kos és a kísértetes idő.

— Hej! hahó! emberek! ki van ide haza? kiálta Alabin, midőn a szük bejáráson át a tágas ronda udvarra bejutott.

Valami kellemetlen, visszataszító volt az egész látványon.

Nagy tágas ablakok, mik ajtónak is megjárnák, szakadozó rámaikkal, mikből esett marhák bőrei lógnak alá szarvaikkal lefelé; körkörül embermagasságra megnőtt paréj és laboda, a mit csak a bejárások előtt nem hagytak megteremni, a szögletekben összefülledt széna szalmaboglyák s az udvar közepén egy nagy tócsa, melly világos maradványait viseli annak, hogy nem rég egy szalmásszekér bele-dülhetett.

— Ki van idehaza! kiálta Alabin még hangosabban.

E szóra egy hosszú vályogépületből, melly a kastély hátulját keresztben elzárta, előbújt egy szurtos, czirnos alak, valami béres-féle ember, s nagy lomhán oda czammogott az úri vendégek elé. Mondott is valamit; de azt sem hallani, sem érteni nem lehetett, annyira iparkodott a fogai közül beszélni.

— Hol a gazdád? hol van a Mirza! rivalt rá Alabin.

— Odahátul az akolban. Dünnyögé a béres. Mindjárt elő fog jönni, hanem most dolga van: egy veszett farkas az éjjel rést csinált a

falon s tizenkét toklyót szétmarczangolt, azt a rést kell betoldani.

— Hát a kisasszony itthon van-e?

— Az odafenn van a kastélyban.

— No hát mond meg a Mirzának, hogy majd jöjjön fel utánunk a kastélyba. A lovainkat pedig helyezd el az istállókba. Van-e mindnyája számára hely? A legények ott alusznak lovaik mellett, a lovak nyergelve maradnak. Te Miriám velem jössz fel.

A két főtiszt a kastélyba vezetteté magát, mellynek első lépcsőzete még épen állt, de már a másodikat egy hágcsó pótolta, melylyet a padlástól vettek el. Azon kellett az emeletbe jutni.

A béres egy tágas terembe vezette őket, mellynek három ablaka közül kettő deszkával volt beszegezve s csak a harmadikon volt üveg. Egy pár rongyos bőrvánkos volt a fal mellé téve, azokra le lehet ülni, mondá a béres, s azzal is bízatta az urakat, hogy talán akad a háznál egy mécses, azt majd elhozza maga a kisasszony.

— Tehát lássuk azt a mécset és azt a kisasszonyt.

Bizony jobb volna pedig együtt nem látni

mind a kettőt, mert ez a látvány felül mulja a leggazdagabb phantasia várakozásait is.

A hágcsó fokai ropogtak közeledő léptek alatt. Alabin előkeresé dolmánya alól félszemüvegét s alig csíptette azt szemöldöke alá, midőn a megnyiló ajtón keresztültört a mécssugár s utána a kisasszony, a ki azt kezében hozta.

— Ventrebleu! sohajta fel az ifju tiszt, két lépést téve hátra felé.

Ez meglepő alak.

Alig magasabb négy és fél lábnál, mintha valami gonosz kéz a fejére nyomva összelapította volna az egész alakot, feje szélesebb, mint hosszú, szája szélesen elvonúl húsos, kemény ábrázatján, s a rövid homloktól a szájig alig marad annyi helye a tompa, pisze orrnak, hogy magát vastag czimpáival elhelyezhesse, bár a sandító szemek egyikének nem látszik egyéb hivatása lenni, mint hogy őrt álljon e nevezetes orr felett, kárpótlásul a másik viszont a háta mögött levő fülre leskelődik.

Nyaka nem látszik lenni e furcsa lénynek : a két válla mindjárt a fejéből nőtt ki s kezdetét képezi két módtalan kurta karnak, melyek széles ujjú tenyerekben végződnek, melyeknek alsó ízeibe veszélyesen bele van növe egy-

egy lószörből font karika gyűrű, s melly tenyerek, daczára a kivehetetlen rövidségü deréknak, még sem érnek soha csípőn alul.

A furcsa külsejü alakot még különösebbé teszi az a pézsmakacsaszerü tipegés, s emeli sajátságait a messzire hallható szuszogás, mellyet nem bír magától megtagadni.

— Hihi nevet a kisasszony, beállítva a mécsessel, s megpillantva a két fiatal férfit. Nem szól nekik, csak nevet, szüntelen feléjük fordítva orcáját. Különösen Alabin látszik tetszését megnyerni, arra legszívesebben mosolyog. Ollyan naiv, ollyan kecses, szemérmetes hunyorgással tekint felé, hogy a fiatal tisztnek kedve volna az ablakon leugorni előle.

A kisasszony felakasztá a mécsést a hosszú rézsodronyra, melly a falból lecsüngött s s azután ismerős bizalommal közeledett Alabinhoz.

— Szép katonák; millyen szép katonák: bizony szépek, szólt odalépve hozzá, s vastag tenyerével félig tartózkodva, félig bizalmasan czirógatta végig a fiatal tiszt egyenruhája prémét.

— Ugy-e messziről jönnek? tudakozódék

tovább, egyre szemérmesen mosolyogva, sokáig fognak itt maradni. Ugy-e sokáig itt lesznek?

Már ennél a kérdésnél a keze Alabin karjába volt fűzve, ki megigézve, elbűvölve érzi magát e csodás alak viszás mosolygása, rémséges enyelgése által.

Az udvariasság tiltá, hogy elutasítsa őt magától, pedig iszonyodott tőle, mint valami ismeretlen vadállattól, s kezeinek érintésére minden hajszála felborzadt.

A kisasszony jónak látta az ifju embereket mindjárt megismertetni élete történetével s érdekesebb hajlamaival.

— A nagyapám nagyon rossz ember, nem akar engem férhez adni. Pedig már tizen-nyolcz esztendő vagyok.

És ennél a szónál véghetetlen naivsággal süté le szemérmes szemeit, ismét visszapillantva az egyikkel ártatlan alattomosággal Alabinra, a ki rettegni kezdte tőle.

— És aztán hogy járat engem ide haza? Nézze csak micsoda goromba ruha ez rajtam, tapintsa csak milyen durva; aztán nincsen egyéb alatta semmi.

Alabin ennek a világnak minden szentei-

ért hozzá nem ért volna a kisasszony öltönyéhez ujjaival, ki igen nagy kitüntetést és bizalmat vélt az által iránta tanusítani, hogy egészen reá dült.

— Oh az én nagyapám igen irigy ember, folytatá a kisasszony. Lássá, minden holdtöltén levágatja a hajamat, hogy meg ne nőjjön, pedig különben igen szép hajam volna, szép puha, mint a selyem, épen olyan puha, mint az öné, szép idegen.

És ennél a szónál megtapintá Alabin hajfürteit, nagy élvezettel morzsolgatva azokat ujjai között, míg a tiszt ollyasmit érzett, mintha pókok szaladgálnának végig egész testén.

— Pedig ha a hajamat meghagynák, bolondulna utánam minden ember, s ezt nagyapám nem akarja, azt kívánja, hogy örökké itthon maradjak, s neki ne kelljen szolgálót tartani. Ugy-e az nem igazságos?

Alabin kénytelen volt neki igazat adni, már csak azért is, mert a csudálatos alak úgy belekapaszkodott a karjába, hogy lehetetlen volt tőle egyik szögletből a másikba mennie.

A harczos ifjú ezer milliom ördögöt utalványozott magában annak a kegyes pártfogójának, ki neki ezt a kellemetes kalandot sze-

rezte. Valljon az anyja nem hasonlított a kis-asszonyhoz? Akkor igazán megérdemelné a tábornok, hogy kalandjával dicsekedjék, mert holmi eszményi szépségű néemberrel gyöngéd viszonyt kezdeni akármelly gyáva ficzkó képes, de liaisonba lépni egy ilyen özönvíz előtti szörnyeteggel, az már igazán kemény természet, s méltán a vitézségi babérok közé számítható.

Nem sokára ki kelle szabadulnia Alabinak e gonosz kelepceből. A nyikorgó hágcsón ismét nehézkes léptek hallatszottak s a csikorgva felnyitott ajtón belépett a házi gazda.

Valóban maga volt az Mirza Kobul.

Egy agg férfi, sötét, csaknem csterszinü arczczal, mellyet rendetlen szürke szakál és bajusz nött be, csaknem a szemei alljáig. Szemei olyan sebesen pislognak, mintha vagy nagyon el volnának gyöngülve, vagy a belső félelmet és izgatottságot akarnák kifejezni. Az egyik lába rossz lehet az öreg úrnak, mert egy kurta mankóval mindig kénytelen rajta segíteni s azt abból is gyaníthatni, hogy míg a másakra becsületesen csizma van húzva, emez csak bocskorba van tekergetve. Az egyik kezével tehát, a hányat lép, annyit kommant a

mankójával, a másik kezében pedig egy kurta korbáccsal ugyan annyit suhint hátra felé, mintha mindig kutyaikat kergetne a lábszáraitól.

Egy nagy hegyes fekete süveg egész a szemöldökéig volt fejébe húzva, a mit ő onnan soha sem szokott letenni, hihetőleg benne is hált; öltözetének többi része nem érdemli a leírást. Annyit látni a ködmenén, hogy valaha sok sujtas lehetett rajta, a mi leszakadozott onnan s most csak a helyeit látni, a hol barnább maradt a posztó.

A kisasszony, a mint meglátta nagyatyját, szemérmetes ijedséggel bújt az ifju hős keblére, mint a ki telljes okot lát arra, hogy illy helyzetben szégyenkedjék.

Az öreg egyet bicczentett a fél lábával, egyet kommantott a mankóval, egyet csattanott az ostorával és pislantott számtalant.

— Takarodol innen, te vizi borju te! kiálta rekedt hangon; jó estét uraim. Pusztulsz innen te dzsínek ivadéka, te medveszülött, pusztulsz innen mindjárt. Oh oh, méltóságos uram, csípj egyet a karján és taszítsd el magadtól.

A kisasszony ordított mint egy vadállat s még jobban bele csimpajkózott a lovagba, vi-

tézi kötelességéül téve annak, hogy már most védelmezze, ha hírbe jött vele.

— Pusztulsz onnan ocsmány bivalytinó, mégy rögtön álmodba vissza; ordíta az öreg, kurta korbácsával szörnyen hadonázva. Vagy azt akarod, hogy a kutyákat hozzam elő. No, eleresszem a kutyákat?

Erre a szóra nagyon megrettent a kisaszszony s rögtön lefejtett a lovag nyakából.

— Ne, ne, ne a kutyákat. Hebegé. Inkább elmegyek. Megyek a vaczokba. Ne hozd a kutyákat; elbújok a szalmába szépen. A kutyákat el ne ereszd.

Azzal duzzogva, állati félelemmel jobbra balra tekintgetve elhagyta a szobát s végig sikoltozott a sötét lépcsőn, a míg lement; egyik fokán el is botlott s azután úgy gurult le az utolsóig, ott bömbölt még sok ideig, a hogy megütötte magát.

— Hogy bánhatol olly keményen unokáddal? szólt Alabin az öreghez, a hogy végre kezét szorítottak, melly alkalommal a Mirza nem tudta hirtelen, hogy mellyikkel szorítsa meg az eléje nyújtott kezét: a mankóval-e vagy a korbácscsal?

— Nincs más mód uram; rebegé az öreg.

Elég keserves dolog ez nekem. Nem elég, hogy olyan csodává tette a természet; még azon felül örült is. Úgy kell vele bánnom, mint egy harapós ebbel. Ha nem ütöm, verem, megmarja az embereket. Mikor rá jön a bolondja, képes szerencsétlenné tenni, a kit megkap. Nem rég egy öszvérhajtsáromat agyonfojtotta ölelésével. Egy másiknak pedig leharapta az orrát.

— Teringettét! mormogá Alabin magában : ő sokat tartott az orrára.

— Illyenkor irtóztató ereje van. Ihol van ni. Nézzétek uraim a fogai helyét itt a korbácsom nyelén, a hogy dühében beleharapott, pedig kovácsolt vasból van; s minden foga meg látszik rajta. Én nem bírok már vele, mert öreg ember vagyok; s ha megrohanja az örülése, kénytelen vagyok a kutyaímmal fogatni le. Oh ez keserves élet uraim.

Szent Vladimir! sohajta magában Alabin, én ugyan szép családba jutottam, a hol a kisasszony leharapja az emberek orrát s a nagypapa kutyaikat uszít az unokájára.

A fiatal tiszt annyira meg volt lepve a folytonosan egymásra következő visszás benyomásoktól, hogy szóhoz nem bírt jönni. Illyen kiadásban még nem olvasott kísértetes

várak történeteit. Ez gonoszabb volt az éjfélen feljáró lánczos rémeknél, a mik más tisztelességes omladékokban ijesztgetik a halandó embert.

Az öreg Mirza Kobul beszélhetett előtte félbeszakítatlanul mindenféle nyomoruságáról, Isten csapásairól, nagy veszteségeiről, a megnyit akart. A két tiszt csak hallgatta, sőt Alabin annyira kijött a sodrából, hogy midőn az öreg elpanaszlá, hogy verte el dohányültetvényeit az idén a jég két izromban, harmadszor hogy rágták ki a peték, megszánta és saját szivarjaiból megkinálta egygyel, a mit az öreg mohó örömmel fogadott, csaknem kezét csókolta érte, mindjárt meg is gyújtotta és ki nem fogyott a magasztalásából, hogy az millyen pompás valami; millyen jó íze, szaga és ereje.

Alabin gondolta magában, hogy a ~~ki~~ így elhálálkodik egy szivarért, kevés kilátás lehet annál néhány ezer rubelnyi adó behajtására.

Véget szakított a beszélgetésnek az érkező juhász, kivel legelőször beszéltünk, s ki most egy széles kétfülű fatálat hozott nagy czipelve, melly tele volt párolgó pörkölt hussal. Elég lett volna az húsz éhes kozáknak.

Azt letette a szoba közepén a földre, ugyan-

oda rakott görbe késeket is, miket megtörült szépen a szüre ujjában.

— Tessék uraim; kínálkozik az öreg úr. Ülünk vacsorához. Nagyon jó, finom toklyóhús, paprikás lében.

— Toklyóhús ugy-e? kérdé Alabin.

— Igenis szolgálatodra. Szép kövér falatok. Kilenczet aprítattam fel nekünk és a kozák uraknak. Együnk uraim.

— Köszönöm. Monda Alabin, nem vagyok éhes.

Gondolta magában: a veszett farkas összetépte a toklyóidat, nem eszem nálad toklyóhúst pörköelve a héten.

Miriám azonban nem jött erre a gondolatra, hanem neki ült a Mirzával együtt a pogányul megpaprikázott eledelnek, s a hascsikaró bornak, melyet kupában állítának mellé, s részvevő tanúja volt azon pusztításnak, a mit az öreg az ételben elkövetett. Látszott a jámboron, hogy használni akarja a ritka alkalmat, melyben saját házánál kedvére jóllakhatik.

Alabin végig nézte a vacsorát, mert egyéb nem következett s előre elhatározta magában, hogy ha neki Miriám kilenczed napra panasz-

kodni kezd, hogy irtózik a víztől, minden tanakodás nélkül föbe lövi.

— Már most nyugodjatok békével uraim, szólt a Mirza, felkelve helyéből. Ezuttal mind a két lábára biccegett. Mindjárt küldök be pakróczokat, abból igen jó ágyat csinálhattok magatoknak. Fölséges pakróczok, én magam szövöm. Az egész környéken nincs párjuk jóságra. Egyet majd ajándékba adok mind kettőtöknek, azért a jó szivarért, azért a pompás jó szivarért.

Azzal eltántorgott a Mirza, s nagy dörögésébe került, a míg a rozzant lépcsőn le tudott mászni. Néha jajgatott, néha káromkodott, utoljára danolt.

Alabin furesán csóválta fejét.

— Ez az öreg valósággal nem tetteti magát, monda Miriámnak. Ez a szegénység, ez a nyomor nem lehet tettetés, hanem valódi megszokott állapot nála; hogy eszik, ha hozzájut, s hogy dicséri a pakróczait! Azt a ködment talán azóta mindig viseli, mióta Krimióból elűztük a khámokat.

— Úgy hiszem, szólt Miriám kaczagva, hogy ezzel a kalanddal tökéletesen jól vagy lakva.

— Egyébbel úgy sem laktam jól ; viszonya Alabin. Szerencsém, hogy Szimferopolban jól ebédeltünk. Megjárom, ha étvágyamat a Mezre vári lakomára tartogatom.

— Csitt! megint jön valaki.

Az elébbeni juhász hozta a pakróczokat.

A minöket nálunk a felvidéki atyafiak készítene. Volt miért dicsekedni vele az öregnek.

— Legalább nyugodalmasan fogok aludni, tréfálózék Alabin, megvetve pakróczából az ágát; mert a gyomromat ugyan nem terheltem meg.

Akkor azonban nagyon csalatkozott, a mikor azt mondta, hogy nyugodtan fog aludni, mert alig hunyta be a szemeit, a midőn az alattuk levő szobában irtózatoss ordítás támad, a mitől ha tetszhalott lett volna is, fel kelle ébrednie. A kisasszonyra rájött a düh órája, s azt verte az öregapja. Hallatszott a korbács csattogása és a bömbölés utána, a minőt csak egy bántalmazott fenevad képes támasztani, az öreg szitkozódott, a kisasszony sikoltozott s verte magát a padlathoz; az öreg nem bírta vele, el is rekedt már az ordításban, a leány megfogta a kezében az ostort, s az

öreg egyre kiálta : „nem ereszted el? nem ereszted el?“

A vendégek szobája közvetlen fölöttük volt, úgy hogy minden hangját e rémséges jelenetnek meg kelle hallaniok.

Azt is kilehetett venni, hogy végre az öreg otthagya a kisasszony kezében korbácsát s kiment a szobából, rázárva az ajtót. A kisasszony ekkor elkezdett dörömbözni az ajtón kézzel, lábbal, s valami széket vagy asztalt vagdalni a falakhoz. Mintha egy legio ördög hányt vetett volna odabenn mindent halomra.

Pillanat mulva tompa kutyaugatás hallatszott kívülről. Az öreg jön vissza, hozza a komdorokat. A leány hallja a közelgő ebek ordítását a szobában, s elkezd vadul sikoltozni, semmi emberi hanghoz nem hasonlító süvöltéssel. A kutyák már az ajtó előtt vannak. A dühödtt némben vad erővel veti vállait az ajtónak, nem engedi azt kinyitni. Az öreg fejszével döngeti az ajtót kívülről; a kutyák csaholnak, vonítanak s dühödten kaparják a küszöböt. Az ajtó recseg, ropog; az örült leány úgy sikoltoz!

— Miriám! ordít végre Alabin, felszökve helyéből. Eredj, nyergeltess rögtön. Egy óráig

sem maradok ebben a veszettek barlangjában. Hiszen már eddig is meg vagyok dühödve, hogy kedvem volna fejjel rohanni a falnak. Üljön lóra a legénység rögtön; megyünk vissza a városba; inkább azokban a földalatti gunyhókban hálok, a kecskékkal egy szobákban, mint ebben a kastélyban.

Miriám is azon a véleményen volt. A két fiatal tiszt nem várta be, mint rohannak a szelindekek a kisasszonyra s hogy fogják őt majd leküzdeni; hanem sietett ki a szobából nyakra-főre.

— Inkább bekerített sánczot ostromlok lóháton, monda Alabin siettében, inkább keresztüttüzben állok két óra hosszat, inkább szolgállok három esztendőt Siberiában, mint hogy itt várjam be a reggelt.

Egy pillanat mulva lóháton ültek valamennyien s sebtében tudtára adva a juhásznak, hogy holnap korán reggel keresse fel őket maga a Mirza, visszatértek a holdvilágnál az átellenben fekvő városba, s ott késő éjjel felterték a lakosokat, bekvártélyozva magukat, a hogy lehetett. Alabinnak és Miriámnak szerencsájük volt egy örmény szatócshoz juthatni, a ki azzal lépé meg őket, hogy töltött párnákra

fekteté, a mik egyébiránt ha lószőr helyett lópatkóval lettek volna is töltve, még is édesdeden aludtak volna azokon a mezrevári éjszaka után.

Másnap korán reggel talpon volt Alabin s maga elé hivatva házigazdáját, egy becsületes diófaszinü, emberségtudó örményt, elmondá előtte mult éjszakai viszontagságait röviden, a mire az örmény csak annyit mondogatott, hogy biz az úgy van : úgy látszott rajta, hogy a halott dolgok épen nem lepik meg.

— Már most édes Hajbakut (mert ez volt neve az örménynek), láss el bennünket minden szükségessel. Nekünk itt kell maradnunk, míg az adót a Mirzától be nem hajtottuk egészen; a költségek mind a kormányzóság rovására mennek, s az ő kedvéért mi nem akarunk kuczorogni. Van-e jó borod?

— Nincs.

— Hát kávéd?

— Kávém? úgy hiszem, hogy az sincs.

— Theád csak van?

— De már az volt, hanem elfogyott.

— Egy szóval semmid sincs. Nem is kérdezem tovább; hanem itt van ötven rubel. Már most lesz ugy-e?

— Hozatok uram Simferopolból. Mert ebben a városban semmi sem kapható egyéb, mint toklyóhús.

— Köszönöm. Azt pedig semmi alakban sem akarom látni. Hanem az iszonyu ideig fog tartani, míg Simferopolból valamit elhoznak.

— Segíthetünk rajta uram. Egy tatárt fel fogadunk, hogy fél nap alatt oda és vissza lovagoljon. Nem kerül sokkal többbe, csak a lóvárárt kell megtérítenünk, mert azt oda és vissza agyonnyargalja.

— Ráállok. Nyílt számvetést adok.

(Ez órától fogva minden jónak bővében voltak a derék urak, s ha valamellyiknek elfogytak a szivarai, csak inte a gazdának, hogy nyargaljon egy tatár Simferopolba. Az pedig mindig belekerült egy lóba.)

A házi gazdával rendbe hozva dolgát, parancsot adott Alabin, hogy a Mirzát idézzék elé szaporán.

Az öreget már utban találták az érte küldöttek s siettek vele vissza Alabinhoz.

A főtiszt mindenkit kiküldött Miriámon kívül a szobából, s midőn hármukra maradtak, elkezdé az öregnek.

— Tudod-e azt derék Mirza, hogy miért küldettem én e városba?

— Nem tudom uram. Tán csak nem vétettem valamit?

— Igenis hogy vétettél. Tíz esztendő óta nem fizetted az adót.

— Mitől fizessem azt uram? Házam nyakamba szakad, földeim parlagon hevernek, gulyáim nyakamra vesznek, mert takarmányt nem vihetek át a vizen, hidam leégvén, sem el nem adhatom őket, mert nem tudom átverni a vizen. A mi ingóbingóm volt, fel ettem; elfizettem adósságba; jobbágyaim nem nekem fizetik többé a füstpénzt; én vagyok a koldus, nem az, a ki az útfélre kiáll hegedülni, mert ha végig járom az egész terület valamennyi örményét, egy sem ad annyi zálogot egész jószágomra, a mennyivel a cselédjeimet kifizessem. Azt sem kérdem tőled uram, száz dénárt akarsz-e rajtam megvenni, avagy ezeret, hanem átadom a kulcsaimat, a házam, pinczém és pajtáim kulcsait, keress fel mindent és ha találsz bennök valamit, kérlek adj nekem is belőle.

— De hiszen atyádnak roppant kincsei voltak, hová lettek?

— Én is azt hiszem uram, hogy voltak ; bizonyosan elásta valahol. Lesem is minden újhold éjszakáján, hogy majd valahol felveti magát a tűz, de még eddig nem akadtam rá.

Alabin boszús kezdett lenni.

— De valamidnek csak kell lenni, hát miből élsz?

— Nincs egyebem, mint méneseim és gulyáim.

— No hát lefoglaljuk a méneseidet és gulyáidat.

Miriám közbeszólt :

— Hová leszünk azokkal? Hogy hajtunk el egy vad ménest azon az úton, a mellyen ide jöttünk?

Alabin büszkén nézte végig alárendelt társát.

— Majd tudom én, hogy mit fogok velök csinálni? Miriám vezettesd el magadat Mirza Kobul méneséig. Vidd el magaddal az örményt. Válasszon ő ki kétszázat a Mirza lovaiból. Ha nincs egyebe, mint lova, el kell hajtani lovait; de a parancsnak teljesítve kell lenni és ha nem volna egyebe, mint a vasszegek a háztetőjén, kisedetném azokat és elvinném annak, a ki ide küldött. A parancs szent, s itt elnézésnek,

kegyelmezésnek nincsen helye. Tudatom egyúttal, hogy ha szükséges leend, én erőhatalmat is használhatok.

E kemény parancsszó után nem volt mit beszélni amazoknak. Miriám felkötötte kardját, Mirza megcsinálta a négyes szálámat s Hajbakut gazda is elévezetvén hátas öszvérét, mind a hárman megindultak egymás sorjába a többször emlegetett malom felé, odáig egyik sem szólt a másikhoz egy szót is. Ott a Mirza bekopogtatott a zárt kapun ostora nyelével. A belül vaspántokkal bélelt kapu nagy nyikorgva tárult fel előttük, s azután ismét összecukódott. Akkor leszökött a lováról a Mirza még pedig minden sántítás nélkül; utána Miriám, Hajbakut is kirúgta maga alúl szamarát s a mint szemközt álltak egymással, a kapu belevén zárva hátuk mögött, elkezdett kacagni mind a három férfi olyan édes hahotával, hogy a könnyeik csorogtak bele.

És megszoritgaták egymás kezét és újra kezdték a kaczagást. Még azután is kitört belőlök, a hogy egy hosszú csigalépcsőn felmentek a malom épületbe. Még onnan is hangzott alá a nevetésük.

III.

Szendereli.

A malom előre hátra keringelő gépezetét néhány pillanatra megállították. Kinek jönné az a gondolat a fejébe, hogy ezeken az egymást kergető küllőkön, korongokon keresztül mászkáljon s a nagy lapátos kerék mellett átbújva annak a tengelye mögött keresse az ajtót, melly a sziklából előrohanó víz járásához vezet?

Egy-egy fáklyát vett kezébe mind a három férfi s a Mirzától vezetve az imént leírt utat követték.

A fáklyafénynél egy hosszú tekervényes út nyílt előttük, mellyen csak egyesével lehetett végig haladni: mindenütt szilárd pallókon jártak, mik alatt a földalatti víz zuhogott.

— Úgy-e bár? szólt a Mirza, ha e pallókat felszednők, nem igen lehetne ezen az úton járni senkinek.

— Aligha, szólt Miriám, így is aggodalmasan lépegetve a deszkákon, miket az alattuk tomboló ár folytonos reszketésben tartott.

— Pedig még hátra van a java, szólt a Mirza. Nem sokára egy nagy tágas amphitheatrum alá értek, mellynek roppant boltozatát a fáklyák fénye be nem érte. Az út itt egy magas sziklai karzatra vitt fel, mellynek száz lábnyi magasából letekintve, az egész fenék egy nagy vízmedenczének tünt fel, melly keskeny zsili-pen ereszté alá a vizet a malomra.

— Ha a zsilipeket mind felvonnánk s a túlsó oldalon, a hol a hegyet megkerülő folyam egyik ága a sziklák alá szakad, az egész folyamot elrekesztjük, akkor úgy megtölti a víz az egész utat, hogy még gondolattal sem lehet rajta keresztül jönni. Érted-e Miriám?

— Hogy ne érteném? Hiszen én adtam rá a legelső eszmét. Hanem jól van keresztülvive, nagyon jól.

Az út mindig feljebb vitt; végre egy akna-kút torkolatához értek, mellynek nyílásán át, mint valami négyszegletű hold a sötétben világított le a távoli ég.

— Ez akna már azóta készült, hogy én innen elmentem, szólt Miriám.

— Igen. A kívülről felvezető utat lerontattam egészen, s most ezen járunk fel s alá.

A feljárás maga is méltó volt a megemlítésre. A magasból lefüggő erős vassodronyon bivalybőrből készült csónak volt akasztva; a három férfi beleült; a Mirza megrántott egy vékony zsineget, melly odafenn csengetyűvel adott jelt, s erre gyorsan megindult a csónak velük, tiz percz múlva az akna felső nyílásán értek ki.

Egy nagy szárazmalom gépezete eszközlé e bányaszerű feljárást, mellyet lovak hajtottak. A mint annak ajtaján kiléptek a szabadba; a Mirza megragadta Miriám kezét, büszke mosolygással tekintve annak arczába, mintha azt mondaná neki : állj meg előbb és bámuld ki magadat!

És valóban Miriám olly meglepetést, olly csudálkozást mutatott arczatán, mellyet csak az előtte fekvő látvány igazolhat.

Az a hegy, melly alulról tekintve egy nagy félgömbnek látszott, fenn síma rónává volt lemetszve, mellynek hat, hét ezer holdnyi területét a legbujább növényzet takarta. Egész nagy táblákban a még le nem aratott kövér búzatermés hullámozott, körül hosszú kazalokban

állt már a begyűjtött széna, s gyönyörű gyümölcsös kertek lombozata árulá el magát változatos színeivel. A tér közepén állt a zöld márványból épült kastély, olaszos tetőzetén körüllehetett járni, s mindenütt nagy keleti virágok ékesíték az oszlopokat és a korlátok díszvedreit.

A kastély előtt széles tó terült, mellynek apró csatornáin át egy óra alatt az egész több ezer holdnyi tért meg lehetett öntözni, hogy a szétárasztott víz a hegy oldalain csurgott alá.

A hegy oldalait fedő roppant bükk erdőség láthatlanná tévé minden oldalról e csodálatos kis paradicsomot, mellyben úgy virult, úgy bújalkodott minden növényzet; a hegy talapja köröskörül ezer lábnyi meredek sziklafalon végződik, melly a Jura hegyek felé mindinkább magasabb lesz, s tulsó oldalán közel kétezer lábnyi szédelgős mértéket ér el, s a hol leglejtősebb, ott egy rohanó hegyi folyam által van megvédve, mellynek egy része a szikla alatti nyíláson beömlik s keresztülfolyik az egész hegy alatt.

— Nyolcz év óta nem láttam ezt a helyet, szólt Miriám, egész csoda, a mit azóta véghez vittél rajta.

— A természet és a szorgalom csodája, Miriám. Tudod, millyen szürke, terméketlen lávaföld ez, a hol most állunk, a fű nem akart megteremni rajta. Egyszer olvastam a guano-ról, melly ezredévek előtt madárlakta szigete-ken felhalmozódott s melly olly bámulatos erőt tud adni az elgyöngült földnek. Van egy mély barlangja e hegynek, mellyben hasonló guánót találni. Mi alkotta azt? Azok a piczi-piczi kis repkedő állatkák, a mik csak éjszaka jönnek elő odvaikból, a kis denevérek. Millió és milliő lakik itt alattunk. Nagy hordókban felvonat-tam a koromfekete anyagot, szétteríttetém a hegytetőn, első évben ollyan dudva termett utána elvetett gabonámból, hogy magam sem látszottam ki belőle. Nem tesz semmit, mon-dám. Azon zölden alászántattam a dudvát veté-sestől s második évben újra bevetettem. Nézd millyen buza terem itt most.

Az öreg Mirza gyönyörűséggel morzsolt tenyerébe egy kalászt, millyen piros szemek, millyen nehéz, tömött, érczes magok! A három férfi egymás markába töltögette azt bámulva.

— Ez a tó itt alúlról kapja vizét, hajtó gé-pezetén át, minő a tüzi fecskendőké, mikor nincs eső, megnyitom zsilipjeit s meg van ön-

tözve az egész tér. Négy éves fa nálam nagyobb, mint másutt a tizenkét esztendő. Woronzoff herczeg három milliót költött híres kertjére s még nem evett belőle három gyümölcsöt; nálam már a tulkokat hizlalják a fölösleggel, s egész szeszgyárt foglalkodtat a hulladék. Egy szóval édes fiam Miriám, azt látod, hogy ezen a helyen, ha husz esztendeig és tovább is körülkerítve tartana bennünket egy hadsereg, még sem éheztené ki soha, s odaállíthatná ágyúit és várait, még sem nevezhetne bennünket magáénak.

A három férfi megszorítá egymás kezét s abból látszott, hogy mind a hárman értik egymást.

— Óh igen. Az egész világot elfoglalhatja a moszkó, nyakára hághat minden nemzetnek, de ez a hely az egyik bükkfától a másikig soha sem lesz az övé. Furcsa gondolat az tőlem, csak egy bolond tatár fejében keletkezhetett, de én nekem tetszik az, hogy ide, a teste közepébe növelhetek neki egy idegen élő tetemet, melly neki örökké fájjon, mellyről mindig megérezze, mikor következik rossz idő, és mit soha ki ne vághasson onnan.

— Óh ez nekünk is kedves eszme, sóhajta

fel Miriám; csak egy pont ez, de olyan pont, a minél nekik mindig meg kell állaniok s a honnét mi mindig újra kezdhethjük.

— Hogy ne esnék az jól, monda az örmeny, összeérő szemöldeit még összébb húzva, hogy egy helyet találhatunk, akármilyen kicsikét, a miről elmondhatjuk: ez még a mi régi országunkból való! A hol a régi templomban megtaláljuk a régi oltárt, a muzulmán a maga mecsetjét, és a római hitű a maga evangeliumát, mint a hogy volt Shahin idejében.

Shahin nevére mind a három férfi elkomort; mintha ketté vágták volna kedvét; hallgatva mentek egymás után; későre szólalt meg a Mirza:

— Igaz-e Miriám, hogy Shahin fiának neje protestáns?

— Való. Angol nőt vett el, s leányát is e hiten neveli, titokban.

— Különös; monda az öreg. A Giráj család utolsó fejedelmének leánya protestáns.

Azután kis idő múlva egy szabad domboskánál megállt.

— Jövő évre e helyen csillagos templomot építtetek. Legyen hol imádkozni Giráj leányának.

Ez alatt a kastély kapujához értek a férfiak.

Kívül egyszerű épületnek látszott a kastély, a falaira alkalmazott zöld márvány különösen alkalmas volt arra, hogy annak jelentéktelen külsőt kölcsönözzön. De belépve, ah ott a bámulattól kellett elállni a szemnek! az egész udvar felöli rész fehér márványoszlopoktól volt emelve, miknek karcsu derekait csudaszép virágok ölelték kúszó indáikkal, ragyogó színezetökkel pompás ellentétet képezve az ezüst erkelyrácszatokkal, miknek rostélyzatán pajkosan keresztül-kasúl bújkáltak. A természet és a művészet pompája mindenütt, a porcelán virágveder s a benne nyíló keleti növény egymással versenyez gyönyörű színekkel, a lépcsőket fedő nehéz szőnyeg messziről virágos kertnek látszik, a padlat mozaikját a színes ablakok világa eleveníti s a szobák falai gyöngyházzal és lazúros kövekkel vannak kirakva, mik közt eleven cifrázatot képeznek a veres kláris arabeszkek, miket képes a szem a nagy keleti virágok csüngő vérpiros fürteivel összetéveszteni.

A virágok tereméből cizelirozott arany lapozatú ajtón át nyílik a szökőkút tereme. Középen alabástrom medenczéből, zománczos ten-

geri csigák halmaza közül ugrik fel a padlatig a mesterséges vízsugár ; a teremben száz meg száz szelid madár repked szabadon, s leleszáll csevegni, énekelni a jázmin bokrok közé.

A mint a három férfi belépett, egy madárka, egy piczi, sárga tollú énekes, nagy örvendőve szállt Miriám vállára, s ott mindenféle kedves bohósággal tanusítja örömét, tollát borzongatá, orczáját csipkedé, mintha fülébe akarna sugdosni.

— Látod, megismert! szólt a Mirza, és úgy örült neki.

— Hát ő rám fog-e ismerni? sohajta Miriám, kezével a kedves madárkához nyúlva, mire az újja hegyére repült s úgy ugrált egyik újjáról a másikra.

A teremben két férfi volt jelen, a kik a Mirzához lépve, annak kezét sziveikhez, ajkaikhoz értették.

A Mirza Miriámra mutatott, mire őt szinte azon tisztelettel fogadták s azután hátrább vonúlva az örménynyel szorítának kezét.

Mindkét férfit ismerjük már; az egyik a csárdai csapláros, a másik a fiatal csikós, kit az öregebb előre küldött. Most mind a kettő délczeg nemzeti öltözetet visel, hosszú, alól ha-

sított virágos selyem kabátot, apró zsinórzattal, azon felül kurta derekú posztó dolmányt, melly szabadon hagyja a mellet és nyakat. Az öregebb hajzata most nincsen elől két csimbókba kötve, hanem le van eresztve szépen két felől a vállaira göndör fürtökben. Ollyan tisztos, ollyan daliás tekintete van így.

— Szobájában van Szendereli? kérdé az öregebbtől a Mirza.

— Énekelni hallottam az elébb, mielőtt jöttetek.

— Itt van már Dzsula?

— Elöttetek egy órával érkezett meg.

A csárdás mosolygott és a többiek is mind osztották jó kedvét, a minek okát egy be nem avatott idegen aligha sejtené.

— Nem beszélt a tegnapi kalandról? kérdé Kobul.

— Csak egy pár szót, de megigérte, hogy halálra fog nevettetni bennünket ebéd felett.

— Hát felőlem nem árulkodott oda benn? tudakozá Miriám.

— Aligha nem, mert az imént, hogy itt keresztül ment, azt monda, hogy már harmadszor öltözteti kisasszonyát újra, ki ma nagyon szép akar lenni. Ez aligha te érted nincsen.

— Köszönöm, ságá Miriám. Azon perczben jött kívülről az, a kit Dzsulának neveztek.

A mezrevári törpe szörny, a férfiüldöző kisasszony, kit az öregapja, a vén Mirza éjnek idején kutyákkal fogat le : az lépett be.

A fején hozott egy nagy ezüst korsót, mintha az által magasabb lenne, s a mint meglátta a most érkezett férfiakat, letette azt onnan, s odafutva a Mirzához kezét csókolt neki és azután egygyel többen voltak vele, a kik nem tudták magukat a kaczagástól tartóztatni.

Miriám átölelé széles derekát s nevetve kérdezé :

— Hogy vagy te szép kisasszony? te férfiüldöző kisasszony?

— No csak hagyj békét hadnagyocskám. Szabódék a kecses alak, ne ölelgess még. Engedj elébb átváltoznom, nem látod, hogy most viszem a bűvös vizet, a mivel ha megmosdotam, olyan leszek, mint a tündér, mint a hamupepejkéből lett istenasszony. Majd szólok, ha átváltoztam.

Azzal nevetve kapta fel korsóját s olyan furcsa torzképpel ajánlotta magát, hogy az embernek kedve lett volna megcsókolni érte.

— Néha olyan csunya, hogy az ember belészeret, monda a Mirza és a többiek azt mondták, hogy igaza van.

Néhány percz mulva hallatszott a szörnyeteg szava :

— Jöhettek. Előbb csak te jöjj, Miriám.

Az ifjú belépett a nyitott ajtón s nem bírt odább menni szíve dobogása miatt.

A nehéz virágos függöny félrevonúlt, s ott állt előtte — Szendereli.

Gyönyörű szép tünemény ebből a világból!

Fekete két nagy szeme olyan két sötét örvény, a mibe az ember lelke beleszedülhet, elveszhet, elhalhat; de édes piros ajkain azután ismét feléledhet, feltámadhat. Orczáját csak úgy nézheted, ha nem mosolyog, mert hogy ha mosolyog, akkor megvakultál, elvesztél, szerelembe estél; ki húz ki belőle? Ha csak az ő fehér kezei nem? Pedig ha e fehér kezet megszorítod, akkor vagy még csak megrontva, akkor szeretnéd azt soha el nem eresztetni, szeretnél örökre foglya maradni, szeretnél meghalni és oda temetkezni pihegő keblére.

— Hol jártál olly régen Miriám? kérde a legédesebb, a legkedvesebb hangon a szép földi tündér s úgy találta, hogy neki kellett az

ifjúhoz közelebb lépni s neki kellett a szót megkezdeni és kezét megfogni.

A fiatal ember az által is üdvezülni hitte magát, ha e szép, gyöngé bársonykezeckét ajkaihoz szoríthatja. — Ej, mint lehetsz magadhoz olly kegyetlen, hogy csak a kezét csókolod meg, midőn ő ajkait is nyújtja eléd.

A félrevont függöny mellől a jó bohó Dzsula furcsa ábrázatja vigyorog az ifjú szeretőkre, s kaczagva szól Miriámhoz :

— Úgy-e szép vagyok én ebben az alakban? Úgy-e most nem szaladtok el éjnek éjszakáján Mirza Kobul kisasszonya elől?

Szendereli mosolyogva veregeti meg a furcsa leányzó széles vigyorgó pofáját, ki rikácsoló szóval kiabálja be a többi férfiakat is, hogy jöjjenek csak, nézzék, milyen szép ő tegnap óta!

A férfiak elragadtatott gyönyörrel hagyják szemeiket nyugodni a piruló Szendereli tündéri arczán, termetén, ki Miriám kezét nem akarja elbocsátani magáéból s azt szeretné, hogy ha az is úgy tudna örülni, mint ő.

— Hát én reám senki sem néz, zúgolódék a derék Dzsula. Hát ez a hála, a miért én idegenek előtt a kisasszony vagyok, hogy most fel

sem vesztek, csak ötet nézitek ; pedig ha elébb én reám néznétek , akkor tudnátok csak, milyen szép az én másik alakom, a ki amott áll.

— Hagyd azt a beszédet Dzsula; szólt közbe a Mirza. Te magad sem tudod, hogy miben áll a te kedvességed. Én mondhatom , hogy ismerek egy fiatal embert , a ki tégedet bizony szeret , s midőn kisasszonyod férhez megy , te másik kisasszony szinte elmégy ahoz , a ki téged ohajt.

— Ugyan ki volna az ? kaczagott a tréfás szörnyeteg. Tán csak nem te Kuván ?

Azzal megtaszítá széles tenyerével azt a fiatal embert , a kit mi csikósnak ismerünk ; az restellette magát nagyon , és komoly arcot csinált.

— Akkor olyan csúfnak kellene lenned, mint én vagyok, monda Dzsula. Már én hozzám való férfit nem kapok a tatárok között.

— Az nem igaz ; szólt Szendereli közbe ; te nem vagy rút ; én öröместebb látlak , mint száz meg száz embert.

— Úgy van, úgy, állíták a jelenlevők mind, bizonyítva ki ezt, ki amazt, hogy miért kedves és szeretetreméltó Dzsula, min az kimondhatlan jó ízűen kaczagott.

— De iszen volna csak itt az a tegnap esti orosztsízt, majd megmondaná az, milyen kedves vagyok? hogy huzódott tőlem, hogy kékült, zöldült, mikor így a szemébe mosolyogtam; majd a hideg törte ki, a mint ráborultam a keblére, s felállt minden haja szála a kezem alatt, a hogy a fejét kezdtem símogatni. Ugyan festessétek le arczképemet számára.

—Mást vélt helyetted találni; szólt Miriám. Nekem az egész uton kellett hallanom ábrándjait Mezre vár csodaszép úrnőjéről. Ha tudta volna, hogy ilyenkor milyen közel áll egy-egy késdöféshez!

A csodaszép úrnő hálataljesen szorítá meg Miriám kezét s megengedé neki, hogy lábaihoz üljön és fejét térdére nyugtassa.

A három férfi is letelepedett melléjük, a pusztá szőnyegre ülve, ősi tamerláni szokás szerint, csak Szendereli ült magas karszékben közöttük, mint egy királyné.

A szolgák, fényes, paszományos ruhákban ételt és italt hordtak elé, gazdagon aranyozott ezüst edényekben, kövekkel kirakott arany serlegekben; az ember nem tudta, hogy mellyiket bámulja inkább? a gyönyörű keleti gyümölcsöket, a taréjos, aranyfarkú sült madarakat-e

vagy a tálakat, miken azok fel vannak rakva?
vagy a szép úrnőt, a ki azokkal kínálkozik?

Dzsula pedig egy hegedűt hozott elő s míg a többiek vendégeskedtek, elkezdte azokat a csöndes bús dallamokat hangoztatni, a miktől a keleti faj vére úgy felháborodik, úgy kívánczik vissza a multba; a nagy poharazásban a vén Mirza is neki kezdett keseredni; a lakoma vége felé arra kérte unokáját, hogy kedvencz nemzeti dalát énekelje el neki, mellyre az a legkellemesebb tremoloval elkezdé az ismeretes buzdító tatárdalt:

„Alszik a két vitéz künn a zöld mezőben.

Egyik a sír alatt, másik a sír felett.

Egyik azt álmodja : jó volna meghalni;

Másik azt álmodja : jó volna fölkelni.“

A szép leányka el-elmosolyodott, a hol hangja reszketni kezdé, Miriám nem állhatta meg, hogy ne segítsen neki; Szendereli is biztosabban énekelt azután másod magával; az éneklés ragadós, nem sokára az egész társaság énekelte a dalt, a vén csikós előkapott egy tárogatót s ollyat fújta rajta, hogy ajtó, ablak reszketett bele; a vén Mirza tűzbe kezdett jönni: eleinte csak az ökleivel ütögetett fölfelé a légbe s egyik lábával dobbantott, majd felugrott, ki-

rántotta kardját s elkezdett tánczolni, nagyokat rikkantva s talpához ütögetve tenyerét és kardját. A másik három férfi sem maradhatott hátul, ők is tánczra keltek, a legvadabb tánczra, a mit egy álló helyében jár el a tatár harczos, mikor nagy dühben van, százszor megfordulva s százannyiszor megforgatva kardját feje fölött. Az ő tánczosnéja a kard, az fejezi ki táncza jellemét, az alkotja benne a változatokat, az a mesterséges, csodálatos szemfényvesztés a kardvillogtatással. Ez a táncz az örültséggel határos, minden ideg izgásba van hozva általa s a lélek önfeledté lesz, mint valami dühöngő csatában. Mikor aztán a kardok kihullottak a lankadt kezekből, mikor az a tárogató a dallam végső accordjaiban, azokat a mély zugó hangokat hallatá, a mik olyan jól illenek egy elvesztett csata végsőhajtásaihoz, akkor egymás nyakába borultak a férfiak és sírtak keservesen.

Ez a vége náluk minden táncznak?

Az örmény volt legjobban kifáradva a tánczban, ő vette észre legegélyebb, hogy már este van, haza is kellene menni: Miriám akár reggelig ott maradt volna s kész volt újra kezdeni éneket és tánczot.

Hanem már ekkor a Mirza is sürgeté. Hosz-

szas elmaradása gyanúra adna okot. Csak siessenek vissza Alabinhoz, ki hihetőleg unalmában sorba verte már a kozákjait. Mindnyájan felszedték újra rongyos öltözeteiket.

Miriám az alatt százszor elbucsúzott a szép Szenderelitől, meg is kérdezte tőle százszor, ha szereti-e őt és nem fogja-e elfelejteni? a leányka felelt is neki mindig.

Mikor azután sikerült a többieknek Miriámot kinógatni a kastélyból, mikor már elmentek vele vagy ezer lépésnyire, ott visszatekint az ifjú s meglátja a leányt a kastély kertajtájában állva.

— Óh én vádlud, elfeledtem elbucsúzni tőle! Kiált fel homlokára ütve, s kiragadva magát társai közül, mint a szélvész rohan vissza árkon bokron keresztül Szendereli felé s odaérve térdreborul előtte s megragadva kezét kérdi:

— Szendereli, szeretsz-e engem?

A leányka mond, hogy „igen“, mellyre Miriám hevesen átkarolja, s olyan csókot nyom arczára, hogy a csók nyoma, mint piros rózsa-levél látszik meg a halvány liliomon. — Azzal azután nyargal vissza ismét olly sebesen társaihoz. Azok mondogatják magukban: „ez aztán a jó vér!“

IV.

M i r i á m.

A mint a malomhoz újra visszaértek, már akkor össze volt terelve számukra egy csoport hosszú szőrű csikó, négyesével egymáshoz pányvázva, azokat átverték egy ismerős sekelynél a vizen s éjszakára megérkeztek velök szerencsésen a városba.

Alabint az alatt majd az unalom ette meg. Semmiről sem akart tudni, mint hogy Miriám üljön le vele pikétezni. Kártyázás közben azután elmondá neki Miriám: mennyi fáradságába került ezeket a nyomorult csikókat összefogdosni, estig nem csinált egyebet; alig is érnek valamit, pedig a javát válogatta.

Még azután egy hétig mindennap átjárt Miriám lovakat válogatni, s a mit ő elhozott, azokat Alabin reggel a mezrei vásártéren

dobszó mellett elárverezte. Méreg-keveset adtak értök. A mit pedig reggel kapott, azt költségek fejében este kifizetgeté az örménynek.

Illyenformán nyolcz nap alatt csakugyan erélyesen behajtá az adót, melly a Mirzára ki volt vetve, hanem az olyan szépen felment a „jöttünk-mentünk ettünk-ittunk“-féle rovásra, hogy levonván a levonandókat, nem maradt több Alabin tárczájában száz rubelnél, a mit haza Szebasztopolba vigyen.

Képzeltetni annak az orosz számvevő tisztnek kellemes meglepetését, a kinek Alabin illyen formán beszámolt háromezer rubelről; letevéen az asztalára száz rubelt kerek számban, a többit pedig papirosra rajzolva.

Ha ez a számvevő tiszt valami okos ember lett volna, azt mondhatá Alabinnak : adj még hozzá másik százat, hogy legalább adhassak belőle ötvenet a kincstárnak, különben mi marad nekem? De ez olly ostoba becsületes ember volt, hogy ebből a tréfás dologból nagy lármát csinált; hadi törvényszéket, csempészeti vizsgálatot követelt s illyenkor aztán nem lehetvén a hatóságoknak illedelmesen szemet hunyni a különben stereotyp számadások fölött, kénytelenek voltak Alabint hadi törvény-

szék elé vonni, tudtára adván, hogy mentse magát okosan, s ne engedje gyakorlatba jönni a tisztí számadások miatti büntetéseket, a mi-ből sok mások számára kellemetlen aggodalmak származhatnának.

Alabin az okosabb emberek közé tartozott, a mentség nagyon hirtelen készen volt nála. Illyenformát mondhatott a hadi törvényszék előtt :

„Én megtettem kötelességemet; az adót exequáltam, a míg letelt. Hogy a bevétel a költségekre felment, annak nem én vagyok oka, hanem Miriám. Minthogy ő birja a tatárok nyelvét tökéletesen, kénytelen voltam rábízni a lefoglalást. Nem kaptunk egyebet, mint lovat. Miriám lustasága miatt azt sem tudtuk egy nap alatt összeterelni; nyolcz nap kellett hozzá. Az alatt jelenlétünk drágaságot idézett elő a nyomorult városban, minden falat kenyérért Simferopolba kellett küldenem. Ha Miriám nem késedelmeskedik, legalább felét az összegnek megmenthetem; az ő hanyagsága okozta a pénzelfogyatkozást stb. stb.“

Tetszett a főtiszt uraknak ez a védelem Alabintól; illyenformán a bűn terhe Miriámra volt szépen áthárítva, a ki naturalizált tatár

levén, egy Krimiából Circassiába kivándorolt törzs ivadéka, minden gonosztetre képes s ha egy ilyenén rajta kaptik, semmi sem következik belőle inkább, mint azon meggyőződés, hogy idegen nemzet fiai mennyire méltatlanok azon tisztességre, hogy az orosz hadseregnél tisztí hivatalt viseljenek.

Miriám jelen volt a hadi törvényszék előtt, midőn társa ezen vádat elmondá ellene, s rögtön felszólíttaték, hogy minden fontolgatás nélkül mentse, tisztogassa magát. Még pedig csak rövideden. A hadi törvényszék elnöke, Karvajoff tábornok ebédre van híva a kormányzóhoz, nem időzhet sokáig.

Miriám büszke mosolylyal állt fel birái előtt, s merész önbizalommal tekintte Alabinra.

— Uraim, szólt összefonva karjait büszkén. Azon kezdem válaszomat kérdéseitekre, hogy én Alabin őrnagyot a legeggyűgyűbb embernek tartom az ég alatt. A méltóságos elnök maga jól tudhatja, hogy Mezrevár tulajdonosa, Mirza Kobul egyike a leggazdagabb embereknek, s ime társam nem tud rajta néhány ezer rubelt behajtani, hanem a helyett hasznavehetlen lovakat foglaltat el tőle. Mirza Kobul egyike a legravaszabb embereknek. Az egész környék

lakhelye körül négy verst-nyi távolra az ő szövetségében áll, úgy hogy ő mindent elébb megtud, hogy sem meglephetné valami. Egy nagy sziklás hegy alatt tart valami rozzant kastélyt, s midőn idegenek jönnek hozzá, abban fogadja el őket. Az a kastély pedig egy nyomorult romladék, a hol még csak ablakok sincsenek. A megelőző állomásokon felfogadott kémjei vannak, csikósok, csárdások minőségében, kik őt előre értesítik érkezésünk felől. A rozzant kastélyban semmi sincsen, csupán piszok, s abban egy éjszakát sem lehet tölteni, mert éjjel a vén Mirza kutyákat uszít unokájára, a ki egy valódi szörnyeteg s azon felül örült. Nemde így adta ezt elő ti néktek társam, Alabin őrnagy. Mind ebből egy betű sem igaz. Én azt az egész környéket jól ismerem, mert gyermek koromban sokat időztem ott, s Mirza Kobul engem tart legkedvesebb emberének, annyira, hogy unokája kezét nekem ígérte. Az, a ki éjjelenként a vendégeket ijesztgeti, nem az ő unokája, hanem a csárdai csapláros leánya, Dzsula; és az sem nyavalyatörős, hanem csak alakoskodást játszik a jövevények ijedelmére, kik azt hiszik, hogy az éjjeli lárma valódi küzdelem hangja a kastélyban; pedig

az csak színjáték gyöngébb szívűek megpróbálására.

A hadi törvényszék tagjai egymás szemei közé, majd Miriámra néztek s kezdte őket rendkívül érdekelni a fölfedezés.

Alabin megzavarodva pattant fel e beszédre.

— Miért nem mondta ön ezeket nekem akkor?

— Kérem őrnagy ur, legyen türelemmel; én nem vágtam az ön szavába. Én nem ismerek nagyobb feladatot, mint magamat a magas czár kegyeibe emelni, s fáradságaimért magam akarom a jutalmat aratni. Különben is titkomnak semmi hasznát sem veendé, mert Mirza Kobulnak legalább ötszáz fegyveres embere van, s ha neki úgy tetszik, minket minden kozákjainkkal együtt szétmorzsolhatott volna. Nekem korábbi ismeretségemnél fogva sikerült magamat beavatnom a Mirza kegyébe, s így minden fortélyait jól ismerem. Ő egy messze elágazó összeesküvés fonalait tartja kezében, tömérdek fegyver, löpor és mindenek fölött nagy mennyiségű vertpénz van birtokában s e mellett olly megtámadhatlan helyzetet foglal el a hegyek között, hogy ha csak ravaszsággal

nem, erővel őt legyőzni csaknem lehetetlen. Ha a tábornok ur kegyeskedik e felőli felfedezéseimet tekintetbe venni, kérek néhány órai magányos kihallgattatást.

Karvajoff rendkívül érdekelve volt; rögtön elhalasztá más napra a hadi törvényszék folytatását, megizente a kormányzónak, hogy ne várja az ebédvel, s elzárkózott Miriámmal.

— Tehát te azt állítod, hogy a Mirza unokája nem azon rút alak, a kit én előttem Alabin leirt?

Ez volt legelső kérdése Miriámhoz.

— Nem uram. Az csak egy ravasz némbér, a ki ijesztgető szerepére be van tanítva. Ah Szendereli szép, nagyon szép.

— Szenderelinek hívják? kérde a tábornok gyöngéd hangenyhülettel. És szereted te azt a leányt?

— Szeretem uram.

— Tehát miért árulod el akkor a Mirzát?

— Épen azért, mert unokáját szeretem. Az öreg csak akkor akarja őt hozzám nőül adni, ha Krimiát megszabadíthatta az oroszoktól; és akkor nekem száz meg száz esztendeig kellemé élnem. Vagy pedig úgy nyerhetném el őt, ha oda mennék hozzá lakni, s ott élnék holtig

hegyei között; hanem illy lemondásra nem vagyok képes, midőn fényesebb pálya áll előttem; és ezt a pályát az ő bukásával kezdhetem meg, E vakmerő férfit egyedül én vagyok képes megtörni, mert rejtek helyét kivülem senki sem ismeri.

— Hogyan lehet az?

— A legmeredekebb hegy tetején van azon sík rónaság, melyet lakhelyéül elfoglalt. E róna szorgalom által olly gazdaggá van téve, hogy évi termésével a reászorított néhány ezer embert világ végéig eltáplálhatja, úgy hogy éhséggel onnan őt le nem lehet szorítani. A hegy két szűk hegyfaltól van ismét körülvéve. Az észak felőli oldalon épen nincs mód azt megmászhatni, a déli oldalon pedig egy hegyi folyam keríti el, mellynek legszűkebb torkolatán egy tömör ház van építve; a mi meglehetősen malomnak látszik, de pincze ablakai ágyúkkal vannak ellátva, s a közeledő hadsereget hosszában leseperhetik az útról. Ez a malom a legelső, a mit el kell foglalni. Ezen túl van a hegynek egy lejtős oldala, melly felől azt meg lehet támadni, ez lovakkal is járható, gyalog hadnak pedig épen nem lehetetlen feljutni rajta egész a hegy párkányzatáig. Itt

kezdődik azonban a valódi ostrom feladata. Itt a rejtett tűzaknák, a fortélyos csavarulatok, a kiülő sziklák, a farkasvermek, olly veszélyessé teszik az állást, hogy a ki azokkal a legkisebb részletekig nem ismerős, seregének felét ott vesztheti, és még a legjobb siker mellett is fennmarad neki egy ötszáz főből álló elkeserült csapattal, mellynek mindegyike valami okból kiszenvedett az oroszok miatt, kétségbeesett tusát vívni, s egyenként elfoglalni a Mirza sánczait, löporos tornyait, kincstárait, a legnehezebb ostromágyuk ellenében, miket a Mirza saját maga öntet, míg az ostromlók ágyúikat oda nem vihetik.

A tábornok annyira ment ez elbeszélés alatt, hogy maga mellé ülteté Miriámot.

— Ez nagyszerű veszély, itt Szimferopol közelében. S mint reményled a Mirzát elfoghatni. Csellel vagy erővel?

— Csellel és erővel. Egy nem elég ellene; mert sok esze és sok ereje van.

— Tanácsoljál!

— Oroszul beszélek uram: egyenesen és oroszul. Én nem azért teszem e felfödözéseket, hogy azokkal valakinek kedveskedjem. Én teszem, hogy kitüntetésben részesüljek, hogy a

felséges czártól érdemrendeket, előmozdításokat kapjak, s egy szóval saját magamnak érdemeket szerezzenek. Én megismertettem önnel a veszélyt; többet még nem tevék; de le is győzöm azt, ha ön kieszközli számomra, hogy a Mirza elleni hadjárat egyenesen én reám bízassék. Arra kell ötezer ember; azt csak egy dandárnok vezetheti.

— Az sok neked, Miriám.

— Még az is csak olly módon elég, ha az alkalmas időt kiválasztjuk?

— Mikor van az?

— Ezt sem tudhatja rajtam kívül senki. A Mirza fegyveresei úgy vannak elosztva, hogy egyik héten egy ötöde portyázó őrzőjáratot tart álruhákban a környéken. Más ötöde az alatt otthon őrt áll a sánczokon és kapuknál, harmadik ötöde fegyvergyakorlatokat tart, negyedik és ötödik végre mezei munkát és kézműveket folytat s így megy váltogatva valamennyin végig, úgy hogy a ki az ágyúkhöz ért, az ért az ágyuöntéshez is, a szántóvető és a lövész egy ember s minden harczos tud gyalog és lovasszolgálatot tenni.

— Ez nevezetes belrendezés.

— Történik azonban néha, hogy nevezetes

eseteknél az egész fegyveres nép négy ötöde elhagyja a várat s csak az ötödik marad benn a Mirzával. Ezt az alkalmat kell ellesnünk s akkor lesz elég egy ötezer főnyi dandár a hegyi rejtek elfoglalására, nem lévén elég kéz a véd-eszközök munkába hozatalára.

— S mikor jő ilyen alkalom?

— Azt majd én elő fogom idézni, mihelyt e dandár parancsnoka leszek.

A tábornok megszorítá a merész ifju kezét. Nem állhatta meg, hogy végül meg ne kérdezze tőle :

— És ha Mirza Kobul legyőzetett, el fogod-e venni akkor unokáját?

Miriám meghajtá magát és okosan felelt.

— Föltéve, hogy a felséges czár a Mirza birtokaival engemet jutalmazand meg.

És még mélyebben hajtotta meg magát. A tábornok fejére tehette kezét, mintegy áldás-képen.

Azzal elbocsátá őt magától, a haditörvénytudattal tudatva, hogy a csempészeteki kérdésből sokkal fontosabb ügy fejlődött ki, minél fogva az elébbi kiegyenlítettnek tekintendő.

A kormányzónál már az ebéd végén voltak, midőn Karvajoff odaérkezett. Senki sem bírta

megfogni, mi történhetett, hogy az első szavak után, miket a tábornak a kormányzó fülébe súgott, az fölkel az asztaltól, bocsánatot kért, vele együtt szobájába zárkózott, s egész este elő nem jött.

Miriám pedig haza ment, s egy citromlevével e szókat írta egy ötrubeles bankjegy szegélyére:

„Mirza Kobulnak. — A mit rám bízál, elvégeztem. Miriám.“

Ezt a bankjegyet a láthatlan betűkkel egy borítékba takarta, melyet Hajbakut örményszatócsnak címzett, levelet írván mellé, melyben köszönettel téríti meg ezt a kis tartozását s azt egy tatárnyargoncznak átadta; ki ott a postai közlekedés fenntartója.

Néhány hét múlva Miriám megkapta a Vladimir rend keresztjét és a dandárparancsnoki kinevezést.

V.

A z á r u l ó.

Azon naptól kezdve Miriám szerencséje meg volt alapítva, felhívatott Szent-Pétervárra, ott több hónapot töltött, s mint gróf Miriánoff érkezett vissza Krimiába. Karvajoff legnagyobb bizalmával tisztelé őt meg; csaknem minden napos volt házánál s ezt arra használta Miriám, hogy a tábornok legtitkosabb gondolatjait is, miket négyszem között szokott kibeszélni, közölte szentpétervári pártfogóival. Ez orosz rendszer : „én elárullak téged, hogy te ne árulj el engem“; a főtisztek tudósítást adnak alárendeltjeik felől, és az altisztek előljáróikról: egyik a másiknak kéme. Kém van minden házban, ott ül a családok bizalmas tüzhelyénél, cseléd gazdáját, nő férjét vigyázza, s nem hallatlan

eset , hogy az édes anya elárulja tulajdon gyermekét.

Egy napon Karvajoff nagy bizalmasan azt találta mondani Miriámnak, hogy a valódi trónörökös tulajdonképen nem K. herczeg, hanem S. herczeg; mert a törvények szerint a czár első szülötte a trónörökös; már pedig K. herczeg akkor született, midőn Miklós még nem volt czár, e szerint a czár elsőszülötte az utána következő testvér, mint a ki már Miklós trónra lépte után született s így ő a valódi trónörökös.

Két hét mulva Karvajoffot a Kaukazusba küldték, a mi első foka a kegyvesztésnek, Miriám pedig ő helyébe neveztetett ki. Ez is rendszer : szeretlek, hogy itt vagy, de még jobban szeretem, ha nem vagy itt, mert akkor én ülhetek a helyedre. Miriám csak a rendszert követte s igen szépen haladt mellette előre.

Az már köztudomásu dolog volt felőle, hogy saját nemzetét, nevelőatyját és jóltevőjét elárulta, s ennél fogva mindenki igen nyájas és alázatos iparkodott iránta lenni, még a nálánál feljebb valók is, mert azt senki sem tudhatta, hogy mi kárt tehet, ha megharagszik.

Egy nagy katonai szemle alkalmával, a

mint Mirianoff több főtisztekkel együtt egy csoportban lovagolt; egyszerre a szabályszerű sortüzelés után összerogyott Miriámmal a ló s ő a földre esett. A mint odasiettek segélyére; akkor vevék észre, hogy az elbukott paripa vérzik, meg van sebesítve. Mintha a füle mellett golyó hatott volna be. Ha egy ujnyival odább talál, épen Miriám mellén megy keresztül.

A tábori sebészek rögtön kivonták a ló fejéből a belelőtt gyilokszert s akkor látták, hogy az nem golyó, hanem egy puska körömvasa, mellybe összehajtogatott papir volt dugva; a papiron ez a két szó: „az áruló Miriámnak.”

A főtisztek rögtön vizsgálatot sürgettek, a kormányzó az ezredek megtizedelésével fenyegetőzött, ha a vakmerő lövést fel nem fedezik; de Miriám maga közbejárult s ő kérte, hogy hagyják sz egész esetet említetlenül. Ő miatta senki se szenvedjen.

Ez engedelkenysége, e vakmerő daczolás a titokban készülő veszélylyel még jobban lefegyverzik elleneit. A babonás oroszok közt az a hit támadt, hogy amulekje van, melly félre fújja a golyót, mint a repülő szúnyogot.

Annál nagyobb volt a tatárok elkeseredése

irányában. A csár kegye szép mezei jószággal ajándékozta meg Miriámot Karaszu Bazár mellett, azt egy évben háromszor felgyújtották a tatárok, még idejök maradt a leégett ház oldalára felírhatni a legyilkolt cselédek vérével :

„Emlékül Miriámnak, az árulónak.“

Másszor lepecsételt ládikót kapott Miriám, tele aszalt gyümölcsessel. Jól járt, hogy maga nem bontotta azt fel; a szekrénykében ármányos pokolgép volt rejtve, melly a falhoz mázolta a szegény kozákat, kire annak felnyitása bízott.

Miriám a vizsgálatnál a széttört pisztoly-csőveken Mezrevár gyártmányait ismeré fel, s olyan illatos fűgék sem teremnek másutt, Mezrevár paradicsomán kívül, minövel a pokolgépet rejtő szekrényke tömve volt, hogy a lőpor szaga keresztül érezhető ne legyen. Mind ezt nem késett a kormányzóval tudatni.

A titkos értekezleten elhatározzák, hogy Mirza Kobul meg van érve arra, hogy fájáról lerázassék.

Miriám bemutatá tervét.

E napokban kell Perekopon keresztül egy nagy pénzszállítmánynak jönni Moszkauból. Már több ízben megtörtént, hogy az orosz kor-

mány által küldött összegek a Perekop és Szimferopol közti úton elvesztek. A kísérő csoportokat az ördögtorkolata nevű mély völgyben háromszorta számosabb rablósereg támadta meg s elvette tőlük a pénzt; a mivel azután az ismeretlen hegyszakadékok közé menekülhetett.

E rablókat rendszeren egy magas férfi vezette, a ki arany álarczot viselt. Ez arany álarcz senki sem más, mint Mirza Kobul.

Ő rendszeren szokta tudni, mikor küld a kormány pénzeket Szebastopolba, és azt is, mekkora kíséret mellett? rendszeren sikerül neki azt a legnagyobb vakmerőséggel megrohanni s mielőtt magához térhetne első zavarából a megtámadott csapat, a szekereket kirabolni s odább állni tartalmaikkal.

Kétségtelen, hogy ezt az alkalmat sem fogja kísérletlen elszalasztani.

Azonban ezúttal kelepczébe kell kerülnie.

Jöjjön Perekoptól az ördögtorkolati csárdáig egy zászlóalj gyalogság s két szotnia kozák a küldött pénzt hozó szekerekkel. Ott álljanak meg éjszakára. Ugyanekkor egy más parancsnok hasonló erővel jöjjön rájuk szemközt Szimferopolból; ennek legyen nyiltpa-

ranca a küldeményt átvehetni; ez alatt Miriám maga két zászlóalj vadászszal megkerülve az ördögtorkolatot; elfoglalja azt az egyetlen szorost, mellyen keresztül Mezrevárba juthatni s ilyenformán ezúttal ki nem kerülheti az arany álarcz a törbe-jutást, a miből ezúttal ki nem szabadul.

Mezrevárral azután könnyű lesz boldogulni. Lehet, hogy az első hírre önkényt feladják azt.

Míg Szebastopolban e tervet készítették, az öreg Mirza Kobul is nagy terveken törte fejét. Ünnepélyhez készült. Várának minden asszonya varrott, hímezett, patyolatot és selyemkelméket; szövögyára a legpompásabb mintákra készíté pálmás szöveteket, miken keleti fantazia remekelt. Előre sütteté a sok mézes kalácsot, mandulával hintve s három szakácsnak volt dolga, hogy a töméntelen czukorsüteménynyel elkészüljön.

A sok gyár s kemenceze füstölését messzire lelete látni onnan, de ha valami idegen kérdezte: mi füstöl ott? azt felelték a tatárok: meszet égetnek ott sokat, meg szemet jó uram.

— Mire készülsz atyám olyan nagyon? kérdé megsokalva az ünnepélyes munkát Szen-

dereli a Mirzától; ráfonódva öregapja vén vállára símuló szép termetével. Ki megy itten férhez, hogy úgy készültök a lakodalomhoz?

Az öreg Mirza mosolyogva tekintte szép unokájára, kinek arcza olyan halavány lett azóta, mióta azt beszélik, hogy Miriám áruló? meg is csipkedte ez arczát két ujjával, hogy pirosabb legyen, s még tréfásan felelt neki.

— Hát te magad.

A leány búsan megcsóválta fejét és azt súgta : soha; és könyezett bele.

Az öreg pedig kaczagott és egyre süttette a mézes kalácsot halomra, s varratta a nász-ingeket, mintha hat leányt akarna férhez adni.

Pedig még azt sem tudta senki, hol van a vőlegény.

VI.

Az arany álarcz.

Mióta Krimia a czár tartományai közé tartozik, kezdenek a nagyobb városokban vendéglősök megtelepedni; az előtt az volt a szokás, hogy az utazó a legjobb külsejű házhoz tért be s ott ellátták mindennel s még megköszönték neki, hogy hozzájuk szállt.

Szimferopolban egy német vendéglős nyitotta meg türhető hotelét; ide szoktak leginkább a keresztül utazó főtisztek betérni.

Egy estve négy fiatal tiszt ült együtt az arany szarvas étkező teremében. Vacsora után voltak már és punch előtt; időtöltésből kártyáztak együtt.

Kettő régi ismerősünk köztük: Miriám és Alabin, a másik kettő csak segédei.

Alabin volt kiküldve a nyiltparancscsal, hogy az alatta álló fedezettel átvegye a Pererkopból jövő szállítmányt. Az átgondolt terv szerint minden előkészületnek a legnagyobb titokban kelle megtörténni. A csapatok a külvárosban hagyattak, s azoknak éjjel kellett átvonulniok; parancsnokaiknak pedig az arany szarvasból korán három órakor reggel utánok menni, hogy még csak sejtelve se legyen senkinek az előkészületekről.

A négy tiszt vigan mulatva tölté az időt éjfélig, akkor Miriám figyelmezteté öket, hogy jó lesz feküdni menniök, mert ki tudja, mikor fognak ismét alváshoz juthatni?

Kiki sietett a punchot kiinni poharából, s egymásnak jó éjszakát kívánva, betértek hálósobáikba.

A lovászoknak meg volt rendelve, hogy a a paripákat egész éjjel nyergelve tartsák, s a vendéglősnek meghagyatott, hogy a kapuját be ne zárassa.

Az különben is fölösleges lett volna, miután a kapujárás alatt fegyveres őr volt felállítva, s itt a város közepén mitől lehetne tartani?

A vendéglő úgy volt felosztva, hogy

ugyanazon folyosóról nyílt két osztály, mind-egyik két szobából álló. Az egyiket elfoglalá Miriám, a másikat Alabin. A külső szobákban segédtsztek telepedtek le.

Egész napi lovaglás után, a mint ágyára veté magát Alabin, azonnal elaludt, s álmában tatárfejekben játszott Miriámmal, és nyert iszonyatosan, s minden tatárfőn egy-egy arany álarcz volt. Még javában szeretett volna álmodni, midőn fölébreszték. Valaki végighúzta jéghideg kezét orcáján.

— Ah, már reggel van Nikoláj? ásíta fél álomban Alabin, azt vélve, hogy segédje költögeti s nagyot akart nyujtózni, a midőn tapasztalá, hogy mind a két keze erősen le van szorítva s a mint ijedten fel akart kiáltani; egyszerre teledugták a száját valami selyemkendővel.

Három alak volt a szobájában. Kettő sietve összekötözé kezeit erős ellentállása daczára, a harmadik az alatt egy tolvajlámpát vont elő palástja alól s egy futó fényvonalt engedett végigvillanni a szobán.

Alabin a futó fénynél megpillantá a hivatlan látogató képén az arany álarczot. Magas, erőteljes alak volt az, bő hosszú újju burnusz-

ban, mellynek hátravetett csuklyája pompásan fonott gyöngyös turbánt engede láttatni. E turbánhoz volt csatolva az arany álarcz, melly annyiban különbözött szokott bálias lárváinktól, hogy rajta száj, orr és szemek számára nem voltak megfelelő idomok, hanem az egész czifra arabeszkekkel volt kimetélve, azok hasadékain át nézett és lélekzett az ismeretlen.

A másik kettő arcza fekete fátyolylyal volt borítva.

Mikor Alabin a mozdulatlanságig meg volt kötözve, szája betömve; akkor az arany álarczos odaállt eléje, s nyugodt, mély hangon, mellyet az álarcz is tompított, mondá neki francziául :

— Monsieur Alabin; máskor, ha ön az arany álarczost akarja elfogni, egyik szemét se hunyja le.

Azzal felkereste Alabin felöltönyében annak tarczáját, felnyitá, kivette belőle a Perekopból jövő dandárnok számára írt nyílt parancsot. Egyébhez nem nyúlt; a mi más egyéb kihullott belőle, azt visszarakta szépen.

— Már most tessék nyugodtan aludni tovább : súgá a tisztnek az arany álarczos; s a vastag takarót fejére vetette. Alabin sem látni,

sem hallani nem volt képes, merre távoztak el?

Három órakor Miriám segédjével együtt lement lovászhaihoz, paripáit, fegyvereit rendbe hozatta; s kérdezé Alabin lovászaitól, hogy gazdájuk felkelt-e már?

Azok azt felelték, hogy még nem izent le.

— Tehát fel kell a segédet költeni, nehogy elkéssünk : monda Miriám, azzal lovára ült s négy emberből álló kíséretével eltávozott, csapatjait a városon kívül útban találva az ördög-szakadéki hegyek felé. Azokat rögtön a mély vizomlásokon keresztül a jól ismert hegyzugokon átvezette. Dél lehetett, midőn az ördög-szakadék szorosába kiérkezett, ott vadászait az alacsony bokrok közé a legnagyobb vigyázattal elhelyezte s ott vártak nagy csendességgel a megkerített tatárookra, kiktől egy lélek sem fog onnan megszabadulhatni.

E közben az a baleset történt Miriámmal, hogy a mint egyik pissztolyát megtöltötte, az véletlenül elsült s a balkeze kisujját egészen elszakította.

Miriám hideg vérrel engedé a sebésznek az elroncsolt ízt leváogatni s miután az azt jól, roszul bekötözte, még csak karját sem engedte

felkötni; csak úgy a kabátja alá dugta a kezét; hisz az az egy újj annyi, mint semmi az embernek.

Ott várt azonban estig, a nélkül, hogy ellenfelei érkeztek volna. Este felé saját maga, segédeit, és egy pár lovast magához véve, megindult kémszemlészetre az ördögszakadéki mély úton végig. Ellovagoltak messzire, a nélkül, hogy valahol ellenséget sejtettek volna meg.

— Attól tartok leginkább, monda Miriám segédtszerteinek, hogy az öreg róka neszt kapott előkészületeinkről s ezúttal hegyei között maradt.

Már egész odáig lovagoltak a mély sziklatorszékban, a hol egy kanyarulatnál az országútra le lehet látni, s itt nagy bámulatukra szemközt jönni látták Biancoff ezredes Perekop felől, szép rendben a maga huszáraival és gránátosaival; — de szekerek nélkül.

Miriám odanyargalt eléjük s az első üdvözlés után azt kérdezé Biancofftól:

— Hát a szekereid hol vannak a küldött pénzzel?

Az ezredes egész biztonsággal felelt.

— Azokat a csardaki állomásnál átvette tőlem e reggel egy főtiszt, kinek nyílt parancsa

volt azt tőlem ott átvenni s az általa tudva levő helyre szállítani.

— S te átadtad neki azokat! kiálta Miriám.

— Nyílt parancsot mutatott; négyszáz huszárt hozott fedezetül; azt mondta, hogy a pénzt Szebasztopol helyett Kertsbe kell szállítania a kaukazi hadsereg számára; még kért tőlem száz gyalogot a fedezethez, a mit én nem is tagadhattam meg tőle.

Miriám minden szónál növekedő bámulatot tanusított arczán; az ezredes által előmutatott nyílt parancs elismerhetlenül ugyan az volt, a mit Alabin vett át. Semmi kétség sem lehetett felőle.

— S hogy nevezte magát ez a tiszt? kérde Biancofftól.

— Neve ismeretlen előttem: Marziavnak nevezte magát.

— Csókolom a kezeidet! kiálta fel Miriám. Akkor te magának Mirza Kobulnak adtad át a küldeményt, mert az ő titkos neve Marziav; a mivel czinkosaihoz szokott levelezni. Magad adtad át neki a pénzt, s még ráadásba száz granátost.

Még a ló is megijedt Biancoff alatt e szavakra, a főtiszt elsápadt, mint a fal.

— Való ez? kérdé Miriámtól.

— Csalhatlanul. Mert töled Alabinnak kellett volna átvenni a pénzt, kinek rég itt kellene lenni egy zászlóalj gyalogsággal, vele huszárság nem is volt; s neki Szimferopolba kellett menni, a hogy az én napiparancsom szól.

Bianoff egy szót sem mondott erre, csak a nyeregkápájába nyúlt s hallani lehetett, mint húzza fel egyik pisztolyát. Arcza olyan fehér volt, mint csak lehet valakié, ki arra gondol, hogy magát rögtön föbe fogja löni.

Miriám megfogta az ezredes kezét.

— Ne csinálj semmi bolondot pajtás. Jobb lesz, ha vágatsz vissza s iparkodol utolérni a vakmerőket; különben is te nem vagy hibás; hanem Alabinnal majd számolunk. Ez a nyílt parancs eltévedése megfoghatlan. Egyébiránt légy eszeden, semmi baj sincs, annyit csak-ugyan nyertünk, hogy Mirza Kobul fegyveresei nagy részével várán kívül szorult; a félszigetről ki nem menekülhet, a mezrei úttól pedig el van vágva. Most siess utána gyorsan.

Bianoff elkeserült lélekkel sietett vissza; természetesen az éjszaki üldözés olly kevés sikerével gazdagítva küldetését, a millyen ke-

veset csak várni lehet olyan helyen, a hol százfelé visz az út s minden megkérdezett jövevény természetes szövetségese annak, a kit üldöznek; sem egy kereket, sem egy sisakot soha meg nem találtak ők az elvitt szekerekből és granátosokból.

Miriám pedig azonnal nyargalt Szimferopolba, csupán egy lovásza kíséretében. Segédét és a többieket visszaküldé csapatjához, azon parancscsal, hogy visszatérteig azon helyt maradjanak.

A város alá érve, künn találta az őrtüz mellett Alabin csapatjait. Kérdésére azt felelték, hogy reggel óta várják az indulási parancsot, de még nem kapták meg.

Az arany szarvas elé érve, még akkor is ott látta a hátra hagyott őrt, s az udvaron felkantározva álló lovak mellett ácsorgó lovászoktól azt tudá meg, hogy Alabin segédjével együtt még most is alszik, s ajtaja be van zárva.

— Be kell törni! kiálta Miriám, s maga segíté befeszíteni az ajtót, melly kettős zárral volt belül ellátva.

Az előszobában feküdt Alabin segéde, a belsőben pedig maga, mindkettő megkötözve

s félig megfulladva a szájaikba tömött selyem kendőktől.

Többet, mint félnapot kellett tölteniök e kínos helyzetben.

Alabinnak idő kellett hozzá, míg kötelékeitől megszabadítva magához bírt térni, s csak néhány óra múlva volt képes, hogy a vizsgálatra összegyűlt haditörvényszék előtt megjelenjen.

Az adott vallomások még rejtélyesebbé tettek ez esetet. Alabin ajtaja be volt zárva kétszeresen; a kapun belől állt egy őr, künn az utcán járt egy másik. Senki sem látott a vendéglőbe egész éjszaka valakit bemenni, vagy onnan kijönni.

Miriám maga egész éjszaka fenn volt és semmi zajt nem hallott. Egy izben ki is ment, megvizsgálni, ha ébren vannak-e az őrök s mindkettővel öt perczig beszélgetett a rendszabályos kérdésekre választ adatva. Ha valaki Alabint meg akarta rohanni, egyenesen Miriám szobáján kellett volna neki a háztetőn keresztül menni, az alatt míg ő oda lenn járt; de öt percz alatt bemenni, két embert megkötni, iratokat kikeresni s ismét eltávozni, tiszta lehetetlenség. Azon felül Miriám ablakai nem is voltak nyitva.

— Itt valakinek árulónak kell lenni! kiálta fel végre türelmetlenségre fakadva a haditörvényszék elnöke.

Alabin és Miriám egyszerre, mintegy önkénytelenül egymásra tekintettek, mintha mondanák : „az kettőnk közül egyik.“

— Én tudok egy ismertető jelt, szólt Alabin sötét arczkifejezéssel; midőn az arany álarczos a selyemkendőt fogaim közé dugta, jobb keze kisújját erősen megharaptam; úgy hiszem, ezt a jelt sokáig fogja viselni.

Alabin keserűn mosolygott.

— Nagy kár, hogy nem bal kezét harapta meg; így nem jönnék azon kellemetlen helyzetbe, hogy újjamat vizsgálat alá ne bocsáthassam, miután épen azt ma reggel ízig ellöttem.

— Ha való : veté közbe szárazon Alabin.

Miriám e sértő észrevételre, hirtelen lelépte sebzett újjáról a kötöléket s újra vértől csurgó kezét megmutatá a törvényszék előtt, mellynek tagjai elszörnyedve kérték, hogy kötesse be azt újra, hiszen semmi kétségük fölé, hogy igazat mondott.

Miriám dühtől reszketve fordult Alabinhoz, míg balját bekötözték.

— A másik kezem szolgálatjára áll önnek.

— Elfogadom, suttogá Alabin, ajkait összeszíva.

A két fiatal tiszt másnap párbajt akart víni; azonban közbejött a kormányzó parancsa, melly megtiltá nekik a vívást; mindkét tisztet felmenté a vizsgálat alól, megerősíté elébbi rangjaikban s feladataul tűzé, hogy rögtön Mezrevár alá sietve, majd ott bizonyítsák be, mellyikük hűsége és bátorsága nagyobb? A haditörvényszék egyúttal oda utasíttatott, hogy az egész balesetet tulajdonítsa a két alárendelt örnek, azoknak adasson egy adag botot, s több lármát ne csináljon belőle.

VII.

A menyasszony álmai.

— Mit álmodtál szép leánykám? mit álmodtál te gyöngé szívecske?

Igy kérdezte reggelenként szép unokáját Mirza Kobul; és a menyegző napja már közel volt.

Mirza Kobult hiába keresik Kerestől Eupatoriáig, föld alatt eltűnik ő üldözői elöl, mint a tündér; délibábot kergetnek azok! midőn utána futnak, hátuk mögött van rég. Midőn az orosz portyázók szanaszét futnak az egész országban, kérdezősködve utána, akkor ő már otthon ül és kényelmesen szürcsölgeti rózsavizes malozsa nedvét s kérdegeti unokájától: „mit álmodtál szép gyermekem?”

— Álmodtam is, és úgy tetszik, mintha most is igazán látnám. Tele volt szobám piros

virággal, minden bimbó, minden virág olyan szép piros volt és eleven; csak egy volt közöttük fehér és lankadt, és az a virág én voltam. Ott feküdtem a ravatalon és az is tele volt virággal. A ravatal lábánál pedig fel volt állítva a virágember; a minőt csak menyegzők alkalmával szokás a lakodalmas házban felállítani: öltözete tiszta rózsza, a két keze liliomokból, lábai folyondárokka befuttatva, turbánja szép császárszakáll, a haja árva-lyán kalász, szemei csillagvirágok, orczái halaványpiros mályvarózsákból, és ajka egy sor százszor szép. Körülöttem énekeltek és daloltak, azt sem tudom már kicsodák? és énnékem úgy fájt a szívem bele; a midőn egyszerre lehullott minden rózsza és liliom az előttem álló virágemberről, s helyette ott állt — Miriám. És nem tudtam magamat tartóztatni, hogy ne sírjak, a midőn őt magam előtt állni láttam.

Az öreg jobbra balra simítja leánykája hajfürteit s elkezd az álmodat magyaráztatni.

— Virágot látni álomban sokat, az nagy örömet jelent; leány, a ki magát halottnak látja, nem sokára menyasszony lesz; a ki eltávozott kedvesét siratja álmában, annak kedvese nem soká vissza fog térni.

— Nem térhet ide Miriám vissza soha! sóhajta búsan e leány, s úgy elfelejtkezett magáról, hogy még azt a habkönnyü piskótát is, mellynél egyebet napjában nem evett, a kis arany halaknak szórta, mik szobája szökőkutas medenczéjében uszkáltak vígan alá s fel, s enyelegtek egy piczi kis fakó halacskával, melly még ikraképen vetődött vizükbe s nem gondoltak vele, hogy ez a kis fakó halacska idő jártával majd egy nagy orosz csuka lesz, melly őket mind elnyeldesi.

A szép leány nem láthatta atyja mosolygását, a midőn az eltávozott; de magában elgondolá, hogy az még is lehetetlen, a mit az emberek beszélnek. Miriámnak nem lehet, nem szabad árulónak lenni.

A kinek nemzete annyit szenvedett, olyan szerencsétlen, az nem árulhatja el ezt a szenvedő hazáját egy gyűlölt idegen kegyéért; a kire annyi dicsőség várt mint honfira, az nem árulhatja el halhatatlan hírnevét egy szolga dicsvágyért, melly megpirít, midőn kielégített; és a kit úgy szeretett a nő, olly híven, olly igazán; nem lehet az árulója a menybéli szerelemnek.

Ha az egész világ elítéli is őt, ám a sze-

rető hölgy talál mentséget számára, az ő szívéből csak az élettel együtt lehet kitépni emlékét.

És ha minden élő jel ellene tesz tanúbizonyosságot, akkor álmodik felöle, és ébren is felöle álmodik, és jól tudja, hogy az csak álom, még is ragaszkodik hozzá.

VIII.

Tatár harc.

Miriám két egész ezredet egyesíte Marzia városban; lovasait, gyalogságát úgy be tudta hozni a szoroson, hogy a meglepett lakosság egy szót sem tudott meg elébbjöveteléről. Minden elől-utol találkoztót összefogdostak előörsei s Hajbakut örmény a legőszintébb csodálkozással látta a fényes tábornok urakat leszállani kapuja előtt s azt sem tudta, mellyiknek csókoljon kezét a sok közül elébb, midőn méltóztattak házába benyitni.

Miriámnak első szava az volt hozzá, hogy kiharancsolta saját házából.

— Fiam! monda e tisztos ősz embernek, ki neki apja lehetne; fiam, keress magadnak más szállást, mert ezentúl én fogok itt időzni. Ismer-

lek, ki vagy : jó pénzért számomra kikémlelted a Mirzát; de még jobb pénzért kéme lennél a Mirzának én ellenem. Használtalak, már most nem kellesz, s félni nem akarok tőled. Rajta légy, hogy jó messze válassz lakást ettől a várostól. Ha eltávoznak, a házat ismét itt találod. Ha valami károd lesz, majd becsültesd meg s folyamodjál érte Szentpétervárra.

A jámbor örmény jónak látta ezzel a vigasztalással beérni. Hisz a moszkók csak a lakását vették el; még gonoszabb lehetne pedig a dolog, ha azok adnának neki lakást, ott, a hol neki nem tetszik.

Miriám azonnal elrendezé csapatjait, a legnagyobb ovatossággal, hogy az átelleni sziklatetőkről hadi tervét ki ne kémelhessék. Tiszteinek meg volt parancsolva, hogy szüntelen közkatonai köpenyt viseljenek egyenruháik felett s osztályát senki el ne hagyja.

Midőn az előőrsök vizsgálatából az örménytől elfoglalt házhoz visszatért, nagy meglepetés várt reá; a vitéz Karvajoff tábornok érkezett oda Jekaterinoszlávból, az a derék ember, kinek ő mostani rangját köszönheti, s ki viszont ő neki köszönheti, hogy most ott időzhet a világ háta mögött, Jekaterinoszlávban, a Kaukazuson túl.

Mind a ketten azt mondták, hogy nagyon örülnek, a midőn egymás kezét megszoríthatták.

A tábornok egy zárt levelet adott át Miriámnak, mellybe az volt írva a kormányzó által, hogy Karvajoff tábornok és Alabin ezredes előtt adja elő azon hadi tervét a legrészletesebben, mellyel Mirza Kobult megtámadni szándékozik.

Miriámnak engedelmeskedés volt a dolga. Elővette térképeit, mikben a mezrei rejtek legtitkosabb erősségei, védhető és hozzájárulható helyiségei pontosan fel voltak jegyezve. Akárki készítette azokat, bizony jártasnak kellett lennie azon a vidéken, s nem csak szemeivel, de eszével is meglehetősen bírni.

— Itt három feladat van, monda Miriám, miután a helyzetet lerajzoló. Az első minden esetre a malomnak nevezett erőd elfoglalása. Ez pusztán leleményesség dolga, egyedül találékony észet feltételez végrehajtójától, a miért én azt Alabin ezredesre kívánom bízni; mint kinek hasonló esetekben hirteleni önfeltalálása nevezetes. Második műtétel az elősánczok elfoglalása a hegy magaslaton; ezt rábízhatom bár mellyik vitézebb dandárvezetőnkre, mert ehez semmi egyéb nem kívántatik, mint személyes

vitézség, a lerajzolt védművek között egy gyermek is eligazodhatik, s a munka forrója csak a sánczoknál kezdődik, azon pedig behunyt szemmel s kivont karddal öt percz alatt át lehet esni. Ismétlem, hogy ez az őrmesterek dolga. A harmadik feladat a legnehezebb. Míg a gyalogság a mezrei magaslatokat ostromolja, a lovassággal a hegyszakadék bejáratát kell elfoglalni, hogy a Mirza czinkosai segélyül ne jöhessenek neki. A ki e feladatot pontosan teljesíté, az meglehet, legkevesebb dicsőséget fog haza vinni e hadjáratból, mert azon esetben tán munkája sem akad, de ha elhanyagolja azon állást, az egész eredményt kockáztathatja. A Mirzának most nincs több száz emberénél odafenn, de ha sikerül a kóborló tatárok közül még néhány százat magához vonhatnia, soha sem bírunk vele. Azért a Csardak előtti álláspont a legfontosabb s ezt megörzeni egyenesen magamra vállalom. Én ismerem a tatárok ezernyi fortélyait, ravasz, rendkívüli hadakozás módját, s hiszem, hogy ha megtudják, miszerint velem állnak szemközt, meghúzzák magukat mocsáraik között, s nem lesz bátorságuk a síkra szállani.

Karvajoff feszes komolysággal hallgatta

végig Miriám beszédét, azután egy másik zárt levelet vont elő kebléből.

— Ez is önnek szól; monda, átnyujtva azt Miriámnak.

Miriám feltörte és azt olvasá belőle, hogy a kormányzó rendeletéből az ő hadműködései egyenesen alárendeltetnek Karvajoff tábornoknak! minél fogva annak mindenekben engedelmeskedjék.

Illy megaláztatás után más országban a tisztek le szokták tenni kardrojtjaikat; de Oroszországban ilyesmi nem divat és nem szabad. Amit a czár és az ő kormányzói rendelnek, az nem szégyen, még ha megaláztatás is.

Miriám nyugodtan hajtá meg magát Karvajoff előtt, s tudatá vele, hogy parancsát várja.

— Hadi terved jó, monda a tábornok összegyöngyölgetve a térképeket. Semmi kifogásom ellene. Csupán a végrehajtás személyeit hiszem jónak megcserélni. A malomnak címzett erőd elvételevel téged bízlak meg: a Csardak felőli álláspont felügyeletét pedig Alabinra hagyom. Én magam itt a középpontból intézem a megszállást.

Miriám arcza legkisebb változást nem mutatott.

— Én e feladatban is nagy megtiszteltetést találok; de ujlag figyelmeztetem Alabin ezredes urat; hogy a tatárok ravaszságától jobban lehet félni, mint görbe kardjaiktól, s a ki eléggé ovatos lenni nem tud, nagyobb veszélyben lehet miattuk Szimferopol közepén, öreitől körülvéve, mint egy magában a Jura szakadécai között.

Alabin fülig vörösödött el e szóra, melly őt az arany álarczossali esetére figyelmezteté; de vigasztalhatta magát azzal, hogy hiszen Miriám annál halaványabb.

Szegény Miriám, neki ugyan elég oka van arra, hogy halavány legyen. Mint okos ember, úgy számította ki magában a dolgot, hogy majd nagy áldozatokkal olly győzelmet vív ki, melly őt a czár kegyében megerősíti; és íme most látja, hogy ő maga van legelső áldozatul szánva, hogy elhatározott, miszerint ő veszszen legelébb is kárba; hogy ő legyen, a kit elhasználnak, és nem az, a ki a hasznót aratja.

A legközelebbi éjszakán kellett a malom elleni támadást végrehajtania.

E vakmerő fegyvertényre egy saját zászlóalj rendeltetett parancsnoksága alá.

Saját kiváló öltözékeikről megismeré a katonákat Miriám.

A szibériai zászlóaljok egyike volt az; a mik úgy erednek, hogy a hol nagy bűnösöket találnak a hadsereg között, kik a tízezer veszszőt ki bírták állani s nem haltak meg bele; kik tilos eszméket mertek társaik előtt kibeszélni, kik tán itt amott katonai forradalmak részesei voltak, vagy engedetlenek előljáróik iránt, sőt talán lengyelek, vagy titkos jacobinusok, veszélyes társulatok czinkosai; az illyenekből saját ezredeket alkottak, s ezen kiválasztott ezredek számára szokott fentartatni azon ritka megbecsültetés, hogy ostromlott várak réseit ők rohanják meg legelől, ők temesék be hulláikkal a sánczárkokat, s azt a kettős szolgálatot tegyék birodalmuknak, hogy megmentsék azt az ellenségtől és saját maguktól.

Midőn egy illy ezred bizatott Miriám kezére, jól tudhatá, hogy mi vár reá?

Az illyen tisztelet felér a halálitélettel, a mi Oroszországban el van törültetve.

Miriám ha különben nem tudta volna is ezt, eléggé sejtheté abból, hogy tisztársai olly szívesen búcsuztak el tőle ez este, mint a kit nem fognak többé látni; maga Karvajoff is ré-

szesíté annyi kegyelemben, hogy titokban megsúgta neki, miszerint jól teendi, ha ő is közkatonára köpenyt fog ölteni s kalapja mellől elhagyja a tollbokrétát.

Miriám azért is legpompásabb öltönyét vevé magára, felkötötte aranyos övét, felrakta rendjeleit; gömbölyü prémes cserkesz süvege mellé akkora kócsagot tűzött, hogy ágyúval is rá lehetett czélozni, s még az egész tetejébe felkeríté lángpiros tatár-köpenyegét, hogy a ki csak hírét hallotta is, rá ismerjen róla.

A mint illy öltözetben katonái elé lépett, bámulva szolítá meg minden ember : ez még is vakmerőség, ez Isten-kisértés ; hisz így mindenki ő reá fog czélozni.

— Hadd czélozzanak : felelt ő büszkén. Azt hitték, hogy félek, midőn e rohammal megbíztak ; pedig még nincs az a golyó megöntve, a melly elől Miriám eltagadja magát.

És úgy ment fényes lobogó köntösben, arany boglárokkal, gyémántos rendjelekkel abba a csatába, mellyből senkit sem várnak társai vissza. Olly büszkén hordta mellén azokat a rendjeleket, mintha czélnek tartaná ott, hogy oda lőjjenek.

Egy két fegyvertársa tán meg is sajnálta,

a kinek tán épen útjában nem volt, de hogy ezek közé sem Karvajoff, sem Alabin nem tartozott, az több mint valószínű.

E született orosz főnemesek előtt a tatár Mirianoff mind végig gyanús jellem maradt; az emberi szív jobb érzelmei közé tartozik az, hogy az árulónak, a szökevénynek soha sem hisznek egészen s ez a gyanús göcs legjobban meg lesz oldva így : ha hű volt Miriám, akkor elesik Oroszországért, de dicsően esik el; ha pedig hűtlen volt, akkor dicsően vész el, de még is csak elvész.

A syllogismus mind a két oldalról erős s becsületére válik annak, a ki feltalálta.

A mint szürkülni kezdett az alkony, Miriám megkerülte csapatjaival a várost, hogy azon ismert útra forduljon, melly a malom tájára vezet.

A hegyi folyamhoz érve, egy csapat dzsidást talált ott, kik lovaikat itatták a vízben s panaszkodtak, hogy a folyam megfoghatlan okok miatt úgy kiapadt, hogy alig találnak benne elég ivó vizet.

Miriám jól tudta, hogy mi e gyors apály oka, némelly helyütt alig ért bokáig a kövek között csergedező víz, s egy-egy külön szakadt

gödörben kalappal lehetett fogni az ott rekedt pizstrángokat; a heverő orosz katonák bográcsokban főzték a parton az összefogott halat és rákot, némellyik itt ott skorpiót is fogott a rák helyett; megfőzte azt is, semmi baja sem lett tőle.

Az utolsó előørsöt elhagyva, leszállt egész csapatjával Miriám a kiapadt folyam medrébe, s annak két sziklás fala közt haladt sebesen mindig a folyam mentében.

Két felül a part olly magas volt, hogy a haladó sereg szuronyhegyei sem látszottak ki belőle. Semmi sem árulhatá el közeledésüket.

A völgyön mély köd feküdt, mellyen alig bírt keresztülderengeni az újhold sápatag félképe. Kedvező idő a titkos rohamra. Csupán azt kell még bevárni, míg a hold is lemegy, azután a köd és a sötétség két jó barát lesz.

Addig ott kell időzniök a vízmederben; ha egy hang elárulja ott létöket, végök van, két percz elég arra, hogy együtt mindenestöl örökre megszünjenek Oroszország terhei lenni. Ha Miriám társai tudnák, a mit ő tud, hogy fagyna meg szívökben a vér! Ha sejtenék azt, hogy e hegyi folyam azért apadt el olly egyszerre, mert a hegyen túl óriási gátokat zártak

eléje s csak egy zsilipet kell felrántani, hogy egy egész tenger zúduljon rájuk alá, melly ha az egész mély meder mind fegyveres vitézzel volna is tele, úgy elseperné őket, hogy az ítéletnap sem szedné szétszórt csontjaikat össze.

Az igazi út, melly a malomhoz vezet, épen a part felett visz el. Egy perczben úgy tetszik nekik, mintha lovak dobogását hallanák fejük fölött. Mindenki lehúzza magát a víz alá, hogy sisakjaik hegyei sem látszanak ki. A tatár őrjárat halad végig a parton. Ha valamelyiknek eszébe jutna megtekinteni, micsoda kövek azok ott a mederben, miken a víz itt amott apró zuhatagokat képez? . . Nem vettek észre semmit, elhaladtak tova; Miriám csapatja most emeli ki fejeit a vízből lélekzetet venni A hold már a hegyek között van, sietni kell, mert ha a hegytetőkön is sötét lesz, akkor a tatárok egész szál fenyőfákat gyújtanak meg, s kivilágítják az egész vidéket

Most gyorsan előre! Kiki hajigálja el, a mi terhére van : a löpor úgy is átnedvesedett, a történetekre semmi szükség, csak a szurony ad még vigasztalást.

Már hallik a malom kelepelése; csak egy kereke forog, kevés víze van; itt vigyázni kell,

mert egy mély gödör van a kerekek előtt; a kik úszni tudnak, előre! A víz alatt hegyes sánczkarók merednek, vigyázzon mindenki, hogy beléjük ne akadjon; a ki megsebesíti magát benők, el ne jajduljon, hanem haljon meg békével. Maga Miriám úszik legelöl, kardja fogai között. Jó, hogy ez a malomkerék kelepel, nem hallani tőle az úszók lubiczkolását. A malomkerék még egyébre is jó. Meg lehet fogózni egyik lapátjába, a forduló kerékkel fel lehet emelkedni egész a malomsáncz párkányzatáig s onnan egy merész ugrással át lehet szökni a a párkányra.

Miriám volt az első. A mint a malompárkányra ugrott, kardját kezébe kapta, s felszakítva a már ismeretes örszoba ajtaját, berohant egyedül s a mint a szoba közepén négy tatár ült egy felfordított hombár előtt, kockázva, odaütött középük öklével a hombár fekére, rájuk kiáltva :

— Adjátok meg magatokat!

A tatárok ijedten ugrottak szét s mintha elfeledték volna fegyvereik használatát, rohantak a tulsó ajtó felé. Miriám egyet megragadott közülök, de a tatár kiszakítá magát kezei közül s mielőtt Miriám társai rárohantak volna,

ő is eltűnt a tulsó ajtón, melyet üldözőik előtt rögtön lebecsátott csapda rekeszte el.

Az oroszok betörték fejszéssel a csapdát, s azon benyomulva a malomgép teremében találták magukat; azonban sehol sem akadtak egy ellenfélre. Az első pillanatban nagy lárma volt a malom minden teremeiben, mintha negyvenen is volnának ott, és most senki sem található a pinczéktől a padlásig sehol.

— Jól tudom, hová lettek, szólt Miriám, s egy fáklyát kezébe ragadva, a malom gépezen keresztül a vízroham üregébe indult.

Helyesen gondolá; a mint a fáklyával az üreg nyílásához lépett, rögtön tíz lövés jött egyszerre az üregből s jobbra balra, a kik mellette álltak, holtan hullottak le.

— Uram! szólt ekkor egy jámbor közvitéz Miriám elé lépve; kiméld életedet, maradj hátul, ez öltözetéről mindenki rád ismer, vagy add legalább nekem a fáklyát, hogy téged ne lásanak.

— Nem félek, biztosítá Miriám a vitézt. Erekyém van: s azzal elővonta kebléből szent Sebestyén aranyozott képét, ki íme nyilaktól volt átlövöldözve Diocletian császár parancsára.

Az orosz áhitattal csókolta meg az ereklyét,

s olly bizton érezte magát azontúl Miriám mellett, mintha őriző angyalok járnának előtte, ködnek és tűznek oszlopában.

Miriám sebesen nyomult előre a szűk alagúton; gyorsaságtól függött minden siker, egy golyó sem érte, pedig egyre lövöldöztek reá; csakugyan talizmánjának kell lenni.

Midőn néhány száz lépésnyire hatoltak már az üregbe, egyszerre irtóztató csattanás hallatszott kívülről, mellynek dörgése, mint valami óriás harang siketítő bűgása tölti el a földalatti boltozatot: az egész hegy összeomlani készül, a szikla reszket, mint a megkondított ércz; s a rettentő robaj, mintha száz meg száz enyészetes halálkiáltás kardalával végződne.

— Mi volt ez? kérdi egymástól a rémület.

A válasz borzasztó.

Künn a malomerőd a levegőbe röpítettett; Isten tudja hányan voltak benne? ki bírná megszámolni a győztes oroszokat ott a szétvetett kődarabok alatt, az égő gerendák között? Egy-egy fekete tömeg még most is vonaglik itt amott. Alig ismerni rá, hogy ember volt valaha.

Az üldözést nem lehet folytatni tovább, a zavar sokkal nagyobb volt az oroszok között.

• Miriámnak vissza kellett vonulnia az üregből.

A közvitézek most már igazán hitték, hogy az amulet menté meg a haláltól, mert ha hátul marad, ő is ott vesz a robbanásban.

A csattanást jól hallották Marzia városban is s a főtisztek a tábornoknál éppen vacsoránál ülven, találgatták, mi lehet az? Vacsora után majd utána járnak. A válasz azonban még vacsora előtt megérkezett; mert a mint Karvajoff számára, ki bornemisza volt, friss vizet hoztak a folyamból, s ő azt a fakupából üveg pohárba tölté; boszorkodva szólt, hát veres bort adtok nekem?

Nem veres bor volt az, hanem piros vér; háromszáz szétmorzsolts hősnek vére, azon frissen merítve a folyam medréből, mellyben áradást idézett elő. Azt tették fel a tábornok asztalára, nem látva színét a faedényben.

A tiszték egymásra néztek és hallgattak. Gyaníták, mi történt. Szegény Miriám. Hamar bevégezte. Egy öreg pópa volt jelen; az elkezdett énekelni a megholtak lelkeiért; a tiszték ezüst pénzeket adtak neki viaszgyertyákra s Karvajoff ünnepélyes fogadást tett, hogy a derék Mirianoff emlékére márvány oszlopot fog emeltetni Marzia közepén s azt a piaczt az ő nevére hivatja.

Ez ájtatos foglalkozás közepett érkezett meg Miriám követje. Tiszteletét hozta urának a fővezérhez, és a vállalat eredményéről tudósítást.

A malomerőd elfoglaltatott, hanem a hegyi alagúton menekült tatárok a győztesekkel együtt felvettetik az egész épületet! maga Miriám csak az által menekült meg néhány század magával, hogy a robbanás alatt a tatárokat üldözé az alagúton. Megbizatását végrehajtá, s most kér segítséget, hogy az elfoglalt álláspontot megtarthassa.

E hír nagyon megzavart mindenkit; hogy Miriám egy óra alatt vakmerő rohammal elfoglalja az erődöt s egy légberöpített sáncz ostromlói közül néhányad magával megmeneküljön, ez hasonlított a csodákhoz.

A tiszt urak sajnálni kezdék a pópának adott ezüst pénzeiket.

Karvajoff hideg vérrel piszkálta fogait, végre azt mondta Miriám hirnökének, hogy csak menjen vissza, reggel felé majd küldenek számára erősítést.

Azzal a tisztek szétoszlottak tanyáikra, Alabin még a késő éjszakai órában átlovagolt a csardaki állomásig, melly reá volt bízva.

A végzetes tatár csárdától a Mezre várig vezető úton Miriám azon javítást teteté, hogy a meredek hegyszakadék fölött állóhidat veregett, ez által a keskeny hegyoldal helyett a szélesebb túlpartra volt az út áttéve, mellyet a tatárok úgy látszik készakarva hanyagoltak el.

Ez ösvényen haladva Alabin két óra alatt tette meg azt az egész utat, mellyen legelső alkalommal fél éjszakán át elhordozta a ravasz tatár. Hiszen csak azt kaphatná meg még egyszer.

A tatár csárda most egészen Alabin számára van elfoglalva, a csárdás régen megszökött belőle s ott hagyta azt üresen a vendégurak számára.

Egy tábori ág, egy medvebőr az egész kényelem, a mi Alabinra várakozik; ha legkényelmesebb ágya volna, sem igen tudna saját gondolataitól aludni.

Néhány nap alatt annyi vizzás dolog történt vele, hogy nem bír kiigazodni saját eszméi közül. Nagyravágyását új diadallal kecsegteti a mezrei ostrom, kíváncsisága fel van ingerelve látni azt a csodálatos rejtekhelyet s annak legcsodálatosabb úrnőjét s talán jutalmul nyerni az egész tündéri tanyát, tündéri úrnője-

vel együtt. Boszút állni gyűlölt vetélytársán, a ki mindig szerencsésebb volt, mint ő; feláldozhatni őt saját szerencséjének, az ő küzdelmei árán juthatni épen azon díjhoz, a mit amaz elveszít. Hanem itt azután valami lehűtő gondolat tévedt forró képzeletei közé : — az, hogy ez a Miriám millyen ördögös szerencsével bír, mennyire nem esik bele semmi verembe, a mit alá ásnak, hogy meg tud állni két éles fegyver között és egyiktől sem fél; gyűlöli a tatár is, az orosz is, és egyik sem bírja elveszteni. Erről azután eszébe jutottak e rendkívüli ember figyelmeztetései azon veszély felől, melly reá a csárda állomásán várhat, s ha még hozzá az aranyálarczczali mesés kalandjára talált gondolni; tökéletesen indokolva lehetett azon aggodalma, melly nem engedte jó tábori ágyán aludni, hanem kényszeríté háromszor is felkelni s kivont karddal körül járni szellős hajlékát, melly minden oldalán örökkel volt körülvéve.

Midőn harmadszor kiment a csárdából, őrei figyelmeztették valami világosságra, melly néhány percz előtt keletkezett, azóta hirtelen kezd terjedni s mindinkább közeledik.

— A nádat gyújtották meg valahol vigyá-

zatlan pásztorok s annak a tüzet hajtja felénk a szél : vigasztalá magát Alabin.

A szél azonban épen ellenkező irányban fútt s a tűzvilág még is egyre közeledett.

Egy csapat kozáknak rögtön parancsot adott Alabin, hogy vág tassanak előre s szerezzenek róla tudomást, mi az?

Az alatt mindenki nyeregbe veté magát; az ágyúkat elhelyezték, s az egész lovassági dandár csatakésszen várta az ismeretlen veszélyt, akármi alakban jöjjön is az.

Néhány pillanat múlva rémülten száguldottak vissza az előre küldött kozákok.

„Az ördögök jönnek!“ kiálták már messziről s megrémült hetmanjok akadozó nyelvvel bírta elhebegni Alabin előtt, hogy egy roppant sereg tüzet okádó szarvas szörnyeteg jö nagy bömböléssel a tábor ellen; soha sem látott ilyen ellenséget senki.

Minő örült lárma ez!

Ezer meg ezer vad, idegen hang iszonyító keveréke : böszült fenevadak bömbölése, kutyák ugatása, ostorcsattogás, emberi üvöltés, és az a tomboló robaj, melly alatt megreszket a föld, és az a tétova láng, melly vészsebesen közeledik és senki sem tudja, mi robaj, mi

láng, mi veszély az, a mi közeledik? Az ördögök szabadultak el a poklokról.

Gyorsan az ágyúkhöz, gyorsan a lovakra jó moszka vitézek! késő volna sánczokat hányni most, késő volna csatatervet készíteni: ez tatár harcz leend.

Rémes, rendkívüli csata, a minőről nincs említés téve a hadtudomány könyveiben, hogy a bölcs vezérek ovakodhassanak tőle, a hol nem segít sem az ágyú, sem a vitézi kar, sem a jó szurony, sem a jó kard a kézben; csak egy segítene, a futás; de az kinek jutna eszébe?

Csak négyszázan vannak a tatár lovasok, kik ez ördögös harczra vállalkoztak, de maguk előtt kétezer szilaj bikát hajtanak, a legvadabb embergyülölő állatokat, mik Tauria rónáin legelnek s megkergetik az ismeretlen lovast.

Kétezeret összefogtak Mirza Kobul gulyáiból, párjával összelánczolták őket szarvaiknál fogva, szarvaik közé pedig fenyőgallyakból vastag kévéket kötöztek, azokat azután meggyújtották.

Azzal hajrá!

A horogvégű ostor csattogása, az uszított ebek üvöltése, a ropogó láng neki vadítá a szí-

laj állatokat; vak, veszett dühvel rohannak előre, égő szarvaikkal a pázsitot szaggatva fel futásukban, rá az egész tömeg az orosz dandárra.

Alabin négy ágyúja mögött állt, a mik kartácsra voltak töltve, s a fölvert por miatt, mit a szél előre vert, nem ismerheté meg elleneit.

Mikor néhány száz lépésnyire voltak, akkor egyszerre mind a négy ágyúval középük lövelt. A lövések után egy-egy hosszú folt támadt a közelgő lángtengerben, mint mikor az égő parázs közé csapnak, azután ismét összefolyt az s jött robogva és üvöltve.

Még egy lövés, és ismét egy; ekkor a szél félrekapja a porfelleget s az oroszok megismerik elleneiket. Nem emberek azok, hanem ördögök.

Az égő, izzó homlokú fenevadak, hosszan csüggő véres nyelveikkel, fekete alakjaikkal, vértől és tajtéktól csorgó szügyeikkel, orrlyukaikon a tűzben sziporkázó forró gőzt fuvallva, valóban méltán képviselheték a pokol szörnyeit, melyek csordástól jöttek elő e sápadt emberi alakok szívbeli bátorságát megpróbálni.

Valóban sápadtak voltak.

A veszett tömeg alig volt már tőlük száz

lépésnyire. Még csak egy ima elmondására sem volt többé idő.

Elöl, valamennyi fenevad előtt nyargalt egy vén, koromfekete bika; ez volt talán a többiek vezére. Két fiatalabb tinót kötöttek két felül hozzá, mind a kettőt ellőtték az ágyúgolyók, egyik még sántikálva rohant mellette három lábon, a másik élettelen hevert a földön s a vad bősziált állat úgy hurczolta magával mind a kettőt izzó lánczainál fogva, mintha nem is érezné, hogy vele vannak.

— A lándzsákat előre! kiálta Alabin, s egyszerre az egész kozák hadsor előreszegzett lándzsái meredtek a fenevadak elé.

Mintha csak búzakalászkodók lettek volna!

A futó láva rohama nem erőszakosabb, mint volt e fenevadaké; nem láttak semmit maguk előtt, nem éreztek semmi sebet, egy pillanat alatt a kozákok lovai alatt voltak, s jól esett nekik, hogy égő homlokaikat valami enyhítő nedv érhetette; a legázolt lovak és lovagok vére.

Az emberek még küzdöttek volna, de az állatok megtagadták a szolgálatot. A megrémült paripák lehányták lovagjaikat a nyeregből, vagy erőszakosan futottak szét velük az

ismeretlen éjszakába; a hadsorok át voltak törve, a ki közbeszorult, ott gázolták el a nyargaló tömegek, lovat és lovast egymás vérébe taposva!

Két ledöfött paripa közé bukott le Alabin; úgy bukott le, hogy meg nem bírt mozdulni onnan. Az egész bős csorda keresztül vágta rajta, a két paripa hullája őrizte, hogy agyon nem taposták; látta őket egyenkint átugrálni feje fölött: némellyik nagyot döfött szarvaival a holt paripába, mellyben leszegzett fejével megbotlott; egy ott esett el épen mellette, a fáradságtól megszakadva s ott bögött sokáig, míg a többiek agyon nem taposták, fel-felemelve tüztől elundokított fejét. A vérebek, a feluszított szelindekek, szeges örveikkel keresztül-kasúl nyargaltak a csorda között, a futó állatok lábaiba harapdálva s fojtogatva a földre hullt vitézeket, kik még életjelt adtak.

Alabin emlékezett rá, hogy pisztolya kezében volt, midőn legázoltatott, s nem tudott magának számot adni róla, hogy miért nem veszi most annak hasznát? Későbbre tartogatta.

Egyik rémalak a másik után futott rajta keresztül; a dühödt fenevadak után jöttek vágatva a tatár lovasok, csattogó ostoraikkal, lán-

czos kopjáikkal, miket az üldözött bikák után hajigáltak. Alabin egyet kettőt felismerni látszott e vad marczona alakok közül. A vén csárdai csapláros, ki őt legelébb Mezrevárig vezette, ki olly ügyetlenül ült a lovon, most a legszilajabb ménen nyargalva vágtatott társai élén, feje fölött pörgetve hosszú dárdáját, mint egy könnyű pálczát.

Alig néhány lépésnyi távolban tőle nyargalt fekete tatár lovon a mezrevári vad kisaszszony, az emberijesztgető Dzsula; féloldalt ült hosszú serényű paripáján, egyik kezében hat póráz kötőfékjét tartotta, melyre dühödten ugató szelindekek voltak kötve, másokban hosszú karikás ostorral kongatott a futó csordák után; különben is vad és embertelen arcza most furiákéhoz volt hasonló, rövid göndör haja szerteszéllyel szabadulva, mint vonagló kigyófészek, tekergőzött sokszegletű feje körül, irtóztató arczatát egy olly mosoly világítá, melytől az élő vér fagyott meg.

E gyűlöletes alak láttára, mint a galvanizált halott, rándult össze az orosz főnök. Az útalatos szörny vérrel fecskendezett arcza ott rebtent el szemei előtt, mint egy kísértetes álom. Valamit akart neki kiáltani, talán valami

átkot, de ez a kiáltás nem bírta elhagyni ajkát. A pisztoly talán szerencsésebb lesz, könnyebben meg tud szólalni.

— Halál reád!

A halavány vitéz aléltan, mozdulatlanul feküdt holt társai között, s csak képzelte ő, hogy halált kiáltott a rémalakra, hogy pisztolyát rásütötte. Szája zárva volt, és karja ketté törve, a látás még az ébrenlét, de a küzdelem már az álom volt.

A vad lárma, a dúló tömegek keresztül rohantak felette, az üvöltés mindig messzebb távozott el tőle, a tomboló moraj lassúbb kezdenni, a föld megszűnt reszketni, a táj elsötétült újra s egy óra múlva ismét néma és csendes lett a környék.

Alabin arról gondolkozott, vagy talán csak álmodta ott fekvve, hogy annak a Miriámnak még is csak igaza volt, midőn ezt a helyet akarta magának választani. Millyen szép volna tőle, ha mostan ő feküdnék itt helyette, ezen a dicstelen csatatéren, hol annyi jó lovag átkozza a földet, melly vérétől nedves, ki nem hősöktől leverve, hanem barmoktól letiporva lehelli ki lelkét.

Marziában az egész eseményről semmit sem tudtak meg; az ágyúzás hangjai nem törhettek idáig; s az őrt álló vadászok, kik a város véghelyein voltak felállítva, egész nyugodt lélekkel nézték el, mint halad a hegyi folyam partján végig egy hosszú csapat lovasság: hosszú dárdáikról könnyen kozákoknak nézhatték őket, s csak félóra mulva hallottak valami rögtöni csatazajt a malomerőd táján, s siettek Karvajoffot tudósítani, hogy Miriám veszélyben van, tán segítségére kellene menni.

Karvajoff azt mondta, hogy „majd reggel!”

Reggel azután, midőn Karvajoff felkelt a malomerőd helyét megsejmelni, ott találta a maga kiküldött zászlóalját mind a rendelt helyen. A kiket a robbanás el nem temetett, ott álltak sorban a sziklafal mellett; csupán az az egy hiba esett bennük, hogy fej nélkül álltak ottan. Legeslegelől a vezér maga, nagy piros köpenyegében, rendjelekkel díszített köntöse még ékeesebb volt egy lándzsadöféstől, melytől elborította a vér. Olyan tréfás látvány volt az egész: egy hadsor, melynek feje nincs.

Haza szállinkozó lovasok Alabin seregéből azután egész csodákat beszéltek el a tábornoknak az éjszakai rohamról az ördögök ezredei-

ről, melly ellenkező tudósításokból olyan zürzavaros gombolyag keletkezett, hogy kevésbé jártas vezér, mint Karvajoff el nem igazodott volna rajta. Ő azonban alkalmat vett magának ez eseményben következő összefüggést találni s azt a kormányzónak Szebasztopolban megküldeni, remekmintájául minden későbbi haditudósításoknak :

„Van szerencsém excellentiádat tudósítani, miszerint az éjjel a kóbor tatársereg egy csapatja az élelemben szükségét szenvedő várbelieknek néhány ezer darab marhát akart becsempészni. Kellő intézkedéseim s seregünk bátor figyelme meghiúsítá az alattomos kísérletet, s az egész gulyát sikerült elfognunk. Az ellenség nagy veszteséggel vonult a várba vissza. Ha Miriám dandárnok az ellenség megkerülése vegett kiküldött szibériai 7-ik zászlóaljal el nem késik, az egész ellenséges csapatot elfogjuk. Így is nagy veszteségük volt. Az említett dandárnokon kívül, ki késedelmének áldozata lett, közülünk senki sem esett el a harczban (igazat mondott, mert mind ott álltak a falhoz támogatva). Ki kell azonban Alabin ornagyot emelnem, ki az ellenség visszavetése alkalmával hősi küzdelem közepett veszélyes sebet

kapott; s még sebesülten is folyvást megtartá a vezényletet. Sajnálom, hogy az ellenség veszteségéről pontos tudomást nem szerezhettem, miután szokásuk a tatároknak magukat lovaikhoz kötni, hogy az ütközetben, ha meghalnak, se essenek le a földre. Ez érzékeny csapás után minden perczen várom, hogy a lázzadó Mirza életre halálra megadja magát stb.

Ezt a tudósítást aztán rábízta egy kozákra; a kozákot még az nap délben lelőtték a Belbeki nádasok között s a haditudósítás még azon este szerencsésen megérkezett — Mezre várba, és átadatott Mirza Kobulnak magának.

IX.

A menyegző.

Kinek volna gondja Mezrevár paradicsomában arra : minő haditerveket főz Karvajoff tábornokra? Hogy készíti hadi tudósításait, hogy állítja fel ezredeit?

A fényes keleti virágok most is olly pompában nyílnak, az érett kalász most is úgy hullámszik, a szelid galambok most is úgy turbékolnak, mint az előtt, Oroszország egész tüzérserege nem szomoríthaja meg őket.

A várkastély tornáczában vidám csengetyüs zene szól, lenn az udvaron fiatal tánczos leányok játszanak hosszú rózsafüzérekkel tüneményes játékot, a termekben díszes férfiak serege van összegyűlve, fényes ó-nemzeti öltözeteikben.

A körterem falai nem látszanak a virágfüzérektől, a palló nem a selyemszőnyegektől, és az asztalok a drága edényektől.

Mirza Kobul egyetlen unokája lakodalmát üli ma, azért van mindenkinek jó kedve, csak a menyasszonynak nincs.

Senki sem tudja még, hogy ki lesz a vőlegény?

Választani ugyan könnyű annyi derék férfi közül, de kinek volna bátorsága azt a fehér virágot leszakítani, ki azért lett olyan halvány, mert gyűlöli azt, a kit szeret?

Csak Kuván és a vén csárdás látszanak tudni a titkot; ha kérdezi más, hallgatnak és mosolyognak.

Nyílnak a belső ajtók, kilép az egyiken Mirza Kobul, földig érő skarlát kaftányában, melly alól gyémántos öve csillog elő, keresztül tűzött hosszú hadzsárjával; a másikon Szendereli jő elő, földresütött szép szemekkel, alabástrom fehér arczczal; kis énekes madárcája szomorúan meghúzta magát úrnője vállán, mintha ő is osztaná annak bánatát; nem szabad őt onnan elhajtani; Szendereli nem szeret már e világon semmit, csak e kis énekes madárcát.

Háta mögött jön a törpe Dzsula, két akkora

tolllegyezővel, mint jó maga, s olyan jókedvűen mosolyog mindenkire, mintha szüksége volna arcának e torzképre, hogy még furcsább legyen.

A Mirza megfogva unokája kezét, kivezeti őt vendégei elé s nyájasan üdvözölve őket, mond :

— Kedves rokonaim ; örvendjeteK e napon, melly azért virradt fel, hogy egy új ünneppel szaporítsa Mezre vár évkönyveit. Családom utolsó sarjadékát akarom eljegyezni nemzetünk legdereKabb fiával. Ki legyen az, ki e czímet bátor elfogadni? azt ítéljétek meg ti magatok.

E szóknál tenyerébe csattantott háromszor a Mirza, a virág koszorúk egy harmadik ajtóról vonultak félre s az összegyűltek előtt állott — az arany álarcz

A meglepetés hangja hallatszott minden ajkról.

Ki ne ismerné őt? ki ne látta volna őt véletlenül, hivatlanul megjelenni, valahányszor nagy veszély fenyegette ügyeiket? ki ne látta volna őt bátran harczolni éjszakai támadások alatt? Ki ne tudná, hogy a legcsodásabb vállalatokat ő vezette mindig, soha rajta nem vesz-

tett, soha társait veszélybe nem vitte és rendszeren olly véletlenül tűnt el, mint megjelent.

De a csodálkozásnak méltó helye volt itt : eddig mindenki a Mirzát vélte ez álarcz alatt sejtetni, s csak most emlékezék vissza azon délczeg, telt termetre, melly a Mirza csontos testalkatával alig volt összeegyeztethető.

— Elismeritek-e, kérdé Mirza Kobul, hogy ő nemzetünk legderekabb hőse?

Mindnyájan keblükre tették kezeiket és meghajták magukat válaszul az arany álarczos előtt.

Ekkor unokájához fordult Mirza Kobul s gyöngéd szeretettel kérdé tőle.

— És te elismered-e, hogy ő nemzetünk legdélczegebb, legszeretetre méltóbb fia?

Szendereli hallgatott, nem felelt; de a míg ő hallgatott, egyszerre a kis énekes madár elkezdé szárnyait rázogatni, fejét forgatni jobbra balra, s mintha ő akarna úrnője helyett felelni, énekelni kezde, vígan csattogva, repesve.

Mirza Kobul inte az arany álarczosnak, hogy nyújtsa kezét Szenderelinek.

Az álarczos kinyújtá jobbját és azon a kezén csak négy újj volt, a legkisebb hiányzott.

Szendereli mélán bámult maga elé s alig

látszott valamit tudni arról, a mi körülé történik.

De a kis énekes madár elszállt a leány válláról s mindenki bámulatára odarepült a lovag kinyújtott kezére, egyik újjról a másikra szökve s szökdelései közt víg fecsegéssel tekintgetve reá vissza, mintha kérdené, hát az ötödik ujj hová lett?

Ekkor lassan leemelé képéről az álarczot a rejtélyes alak s azon pillanatban az egész terem egy név kiáltásától rendült meg :

„Miriám!”

Valóban ő volt az. Az annyira gyűlölt, annyira szeretett ifjú, kiről azt mondták, hogy áruló, kit szájával szidalmazott minden tatár, míg szívével menteni törekedett.

Néhány elkeserült férfi az első indulatra handzsárt rántott s a gyűlölt alaknak rohant, a midőn Szendereli felocsúdva kábulatából, gyorsan odaveté magát az ifjú keblére s gyöngé testével készült őt megvédelmezni; míg a Mirza nyájas komolysággal csillapította le a dühöngőket.

— Ő az én legkedvesebb hősöm.

— Nem árult-e el mindnyájunkat ellenségeinknek?

— A mit tett, parancsomra tevő; felelt a

Mirza. A mit kimondott, akaratommal mondta ki. Hogy pedig én miért ismertettem meg magamat ellenségeinkkel? azt azért tettem, mert elég erősnek érzem magamat velük megküzdhetni s üdvözlöm az órát, melyben völgyeinkbe alászálltak, hogy soha el ne távozzanak innen!

Azzal megszorítá az ifjú kezét, ki zokogó kedvesét tartá keblén, a túlboldog, az örömben felviduló Szenderelit s kivezetve őt palotája erkelyére, bemutató az egybegyűlt harczosoknak, mint ezentúli vezérüket az oroszok elleni harcban.

Alabin odalenn hallhatá a víg kürtriadalt, melly a sziklatetőkről aláhangzott; hát még ha azon áldomásokat hallotta volna, miket a víg menyegzői lakomába a legboldogabb pár örömére ittak s a legszerencsétlenebb orosz vezér veszedelmére! Hátha még azokat az édes sutogásokat hallhatta volna, miket a tauriai föld legszebb leánya váltott örömittas vőlegényével! hátha még azokat a titkos beszédeket hallhatta volna, miket a tatár főnökök egymás között tettek elleneik megrontására Miriámmal!

A míg a hold fenn az égen, addig az ifjú

völegény menyasszonyáé leend és a menyországé, a mint az lemenend, a csatáké és véres öldöklése.

Odalenn pedig Marzia városban épen akkor vitték a hősileg elhullott bajnok Miriám holttestét a sírba nagy katonai díszelgéssel; a ki pedig nem volt egyéb, mint egy szegény elesett orosz katona, kit amaz éjjel Miriám köntösébe öltöztettek.

Hisz az a kitünő köntös épen azért volt rajta, hogy Dzsula harczosai rá ismerjenek róla és rá ne lőjjenek.

X.

S z á m a d á s.

Miriám a boldogság rózságyán szendergett. Arcza kedvese selyemfürteivel betakarva, szemei annak ajkától lezárva; lelkeik egymással enyelegtek álmaikban.

Ekkor koczogtatnak ajtaján, a boldog völegény felébred, észrevétlenül kivonja karját szép menyasszonya feje alól s kilép az ajtón. A másik terem sötét, nem lát senkit, de hallja a suttogásokból, hogy sokan vannak jelen, s hálósobájának ajtaja azonnal bezáródik, a mint kilépett rajta.

— Miriám! szólítá meg egy hang a sötétben. Engedtük, hogy örülj a szerelemnek és légy boldog estétől éjfélig; most úgy figyelj szavainkra, hogy Krimia vezéri széke előtt

állsz, az elnyomott, a meggyalázott Krimia utolsó szabad földének utolsó bajnokai előtt. Ez a ház nem csupán Mirza Kobul háza, ez a tatár nemzeté s a ki azt elárulja, nem magát árulja el, hanem bennünket is és birája annak a nemzet. Elismered e nemzetnek elszegényült, elzüllött fajodat?

— Meghajtom magamat elöttetek, válaszolt Miriám.

— Mi feltétlen hűséget esküdtünk a Mirzának, folytatá a hang, de ő is hűséget, okosságot esküdött nekünk veled együtt. Hű és okos voltál-e mindig?

— Hű és okos voltam.

— Mered bizonyosságait adni ennek?

— Életem rajta.

— Tehát felelj : miért fedezted föl az oroszok előtt erős rejtekünket?

— Hogy kényszerítsem őket a harczot velünk megkezdeni.

— Te adtad a tervet nekik, mint csalják ki seregünk egy részét e rejtekből?

— De én voltam az arany álarczos, ki Kuvánt értesítém a veszély felől, ki a parancsot számára megszereztem s a visszatérésre utat nyitottam.

— Te foglalád el a malomerődöt éjjel rohanva meg azt.

— De én vettetem azt a légbe elfoglalóikkal együtt, elfordítva a csak általam ismert villanytelep billentyűjét az alagúti üldözés alatt.

— Feleltél. Midőn mindenki árulónak kiáltott, Mirza Kobul megparancsolá nekünk, hogy személyed sérthetetlen, és sem orozva, sem csatában téged bántani nem szabad. Szót fogadtunk. E parancs nélkül nem éltél volna tavasztól őszig; midőn rád löttek is, készakarva lovadat lötték meg; a Mirza parancsolta, hogy ellenfeleinket megerősítse hozzád való bizalmukban. Ámde felelj most arra, a mi legnagyobb, legsúlyosabb kérdés: te ismered a Mirzával messzelátó terveinket. Nem czéltalan lázongásért, nem rablás, hetyke vitézkedés végett keresők mi magunknak e rejtek helyet; hanem azért, hogy itt e folton fenntartsuk nemzetünk életének csiráit addig, a míg eljön az idő, mellyben ismét nagy terebélyes pálma lehet abból. Felelj, miért kezdtétek most e harczot? Miért álitottatok ki bennünket a sorompókba? Mert ha esztelen dicsvágy vezette elméteket, akkor árulást követtetek el nem rajtunk, hanem a jövőndön.

— Azt mondád, felelt Miriám, e helyen kellett fentartanunk nemzetünk életét, a míg eljön az idő, melyben régi hatalmunk visszavására újra előkereshetjük a megrozsdásodott fegyvereket. Im halljátok tehát : a várt idő eljött! Egész Europa hatalmas népei kardot vontak az orosz hódító ellen, s ez órában hatvan-ezer angol és frank vitéz vitorlázik a fekete tengeren keresztül Krim partjai felé, ellenfeleinket megtörni e földön; s nem telik egy holdforgás bele, hogy meghallandják ágyúik dörögését az átkos Akhtiár falai. Azért itt az idő, melyben mi is kirántsuk kardjainkat s halált kiáltunk a moszkók fejére!

Egy névtelen örömmriadal, egy örülettel határos kiáltás zendült meg eszavaira Miriámnak.

— Allah akbár! Allah kérim! hangzott a kéjtől reszkető ajkakról, melly közé egy magányos „Alleloa!“ is vegyült : ez az örmény szava lehetett.

A férfiak odarohantak Miriámhoz, összecskolták orcáját, kezeit, köntöse szegélyét, s a szónokló férfi kezét fejére téve rebegé :

— Légy áldott és légy boldog.

Azután elcsendesült minden, a hálósoba ajtaja újra megnyílt Miriám háta mögött, s ő

visszalépett rajta. Szép nesztelenül odahajolt álmodó menyasszonya fölé s egy halk csókot nyomott halványpiros arczára. A szerelmes hölgy félálomban erősen szorítá férjét pihegő keblére s izgatott hangon suttogá :

— Millyen jó, hogy itt vagy. Azt álmodtam, hogy felkeltél innen, kiléptél egy sötét szobába, a hol semmit sem lehetett látni. Előtted álltak férfiak, kik kérdezősködtek tőled. Hátad mögött állt két bakó, fejed fölött emelt pallosokkal kezeikben; ha egy hamis feleletet adtál volna, leütötték volna fejedet.

Miriám megcsókolta a kedves álmodó ajkát:

— Miért álmodol te illy borzalmakat, én szelid szerelmem? Nem voltam én tőled távol, nem akart engemet bántani senki. Álmodjál te virágnyílásról és galambnevetésről.

— Pedig olly elevenen hallottam valami kiáltozást.

— Az imámok éneke volt az, kedvesem. Hallod, most is hangzik. Hajnalra fordul az idő. A hajnal a szerelem órája, álmodjál szerelemről s ébredj szerelemre én lelkem gyönyörűsége.

A boldog ifjú csókba fullasztá szép arája sötét aggodalmát.

Künn a karcsu mecset tornyában pedig hirdeté az imám vontatott énekkel : hogy egy az Isten és az Allah , nagy és hatalmas Isten !

A hogy Miriám a kész tervet Karvajoff kezébe adá, úgy vevé annak hasznát a főparancsnok. Egy álláspontot sem kellett változtatni rajta.

A völgy mélységét elfoglalva , tökéletesen körül lehetett zárni a sziklatömeg homlokzatát, mellynek hátrésze hozzájárulhatlan volt ugyan, de épen ezért az ostromlottaknak sem nyújthatott menedéket. A mélységeken át a sziklatetőre szorult tatárok meg nem menekülhettek.

Karvajoffnak egy valóban nagyszerű terve támadt.

A helyett , hogy seregeit egy kétséges sikerű ostromra vezesse , elkezdett egy hosszú alagútat a szikla alá furatni, azt elláttatá oldalkamarákkal.

E kamarákat szándékozott löporral megtölteni s több ezer mázsányi löpor egyszerre fellobbantásával az egész tömör sziklát egyszerre szétrepeszteni.

Az eszme ördögien szép volt, egy lélek sem fog a tatárok közül megmenekülhetni, és ha mind valamennyien a csodák mesés hősei volnának, és ha ezer ágyú örzené sánczaikat, még sem szabadulhatna meg közülök senki; egy veszni induló volkánra van építve váruk.

A tatárok tudhaták e munkálatokat, de nem volt módjukban megakadályozni.

Az első héten lebocsátott Mirza Kobul egy fogoly oroszot Karvajoffhoz, ki által felszólítá alkudozásokra.

Föltételei elég fenhéjazók és büszkék voltak.

Azt kívánta, hogy ő és társai mind meheszenek szabadon az ostromlott helyből Stambulba, kincseiket és fegyvereiket magukkal vihetvén.

Karvajoff természetesen gúnyos megvetéssel utasítá vissza e kérelmet.

Második héten újra felszólítá a Mirza békülésre. Most már csak pusztá életkegyelmet kért maga és társai számára.

Karvajoff azt izente vissza, hogy adja meg magát életre halálra.

Ismét elmúlt egy hét, az oroszok mindig beljebb hatoltak a sziklába az alagúttal, a Mirza egyre izengetett ki; csak magát, csak

családját akarta már megszabadítani; legvégül már csak azt kérte a tábornoktól, hogy legalább unokáját engedje megszabadulni, az ártatlan Szenderelit.

A tábornok egy perczig sem tétovázott. Senki sem szabadul meg onnan, még az ártatlan leány sem; vesszen az is a többivel. Pedig ez a leány az ő tulajdon gyermeke volt.

Ekkor aztán azt izente neki vissza a Mirza, hogy vigyázzon tehát magára a tábornok, és hadseregeire; mert a következő éjjel meg fogják őt rohanni a tatárok saját táborában s a millyen fegyverrel ő vívott ellenük, olyan fegyverrel sújtanak ők vissza, s a mint ő nem irgalmazott még a szelid gyermeknek sem, úgy nem fognak ők irgalmazni senkinek s betöltik az orosz sereg jajkiáltásával a mezrei völgyet, s jól tartják a környék minden fenevadait a moszkó vitézek véres hulláival.

Karvajoff ostoba kérkedésnek vette e választ, s nem sokat ügyelt rá.

Megdöbbenté azonban egy körülmény: a khámok utódának ez izenete után, valahány tatár család volt Marziában, mind összeszedte sátorfáit s kihurczolkodott az erdőkbe; nem mertek többé a városban maradni.

A tábornok még sem hitte, hogy valamitől félnie lehessen. Csapatjai mindenütt csataké-szen álltak az árkokban, mellyek szokatlanul ki voltak száradva ez időben, a hegyi utak szoros átjárásai mindenütt ágyúkkal voltak elzárva, szilárd torlaszok választák el a várost a mezrei sziklától, mellyek mögött éber lán-czolatban volt felállítva a dzsidás lovasság; ember keresztül nem törhet ennyi ellentálló erőn!

Ember nem! De hátha emberinél hatalmasabb erők szállnak le a harczba?

Mindenki kétségbeesett harczra volt készen.

A tatárok ismerve a végveszélyt, melly őket fenyegette, jobbnak tarthaták kirohanni s karddal kezükben esni el, mint az összeomló sziklák közé temetkezni védhetlenül. Ez a két-ségbeesett tusa bizonyosan sok vérbe fog ke-rülni, de végtére is csak az ő vérük lesz az, melly hamarább elfogy.

Ebből a sziklázásból még egyenlő erővel is lehetetlen volna magukat keresztülvágniok, az egész úton a völgy torkolatig több mint húsz ágyútelepet kellene elfoglalniok s oda-érve vagy a veszélyes sziklaoldalon egyenként végig haladniok, vagy rohammal vágatniok a

hídnak. Hisz ez mind merő lehetetlenség. Ha Karvajoffnak egyéb hadserege nem volna, mint tüzérjei, még akkor sem menekülhetnének meg a tatárok.

Vagy talán a mély árkokban akarnak előjönni? El vannak azok is foglalva az orosz gyalogságtól, gátok vannak emelve levágott fákból, miknek kifelé fordított gallyai közül a czéllövészek bizton ellövöldözhetik elleneiket.

Maga Karvajoff a lovassággal az erdők között áll, honnan minden oldalra fordulhat nem remélt veszély idején.

Ez éjjel épen holdtölte volt, az éji rohamra kedvezőtlen idő a tatároknak : az egész vidék olyan fényben úszott, mint déli nappal; egy futó özet meg lehet látni az erdőben.

Ekkor a mezrevári sziklatetőn egymás után három röppentyűt bocsátottak fel a légbe, s hármaskürtszó hallatszott hosszasan vontatva az éjben.

A jó emberek még be is jelentik, hogy mikor kezdik a rohamot.

A mint a harmadik röppentyű elpattant, Karvajoff tábornok és lovasai valami távoli morajt kezdtek hallani, valami ollyszerű zúgó dübörgést, mintha óriási ménlovak s ércsze-

kerek rohannának vashidakon keresztül, s azon pillanatban ijesztő ordítás hangzott fel a hegy-árkokból, hol az orosz gyalogság volt elrejtve. Előbb csak a malomerőd előtt, majd a mezrei rom alatt, és az alagútnál, azután mindenütt egyszerre; és e vészkiáltás olly általános volt, mintha valamennyi katonáját egyszerre gyilkolnák ottan, és olly rövid, hogy egy perczben tartott egy helyen, már a másikon húsz ölnyre kezdődött újra.

A tábornok nem bírta elképzelni, mi történik ottan, mi történik köröskörül mindenütt, a zavart jajgatást csak egy folytonos ijesztő mennydörgés multa felül, melly siketítő zajjal tört alá a hegyek közül.

Néhány pillanat mulva látta, mint futnak el tüzérei a kiszegzett ágyúktól, a nélkül, hogy egy lövést tennének, mint nyargalnak legbátrabb tisztjei álláspontjaikról megeresztett kantárral, hogy intenek a segítségükre jövőknek, hogy térjenek vissza és ne közelítsenek.

Mi történik itt?

Miő pokoli munkát végzett Mirza Kobul?

Hetek óta mindig magasabbra emelt erős gátakkal zárta el a hegyi folyamot, s most egyszerre elszakítatá e gátokat, s mintha a tenger

szakadt volna a völgyre alá, öt percz alatt az egész lapály víz alá volt merítve.

Mit használt a seregek száma, mit az ágyúk és tüzaknák az ostromlóknak? Imádkozásra is rövid volt az idő, nem hogy menekülésre.

Mint a Faraó seregeit elnyelő hullám, jött sebesen a harsogó vízár, egyszerre betöltve hat ölnyi mély medrét, mellynek száraz fenekén fegyverrel kezükben álltak a megrémült csapatok. Egy perczig álltak, egy perczig futottak, a harmadik perczben ragadta őket magukkal a hullám, összehabarva véres csontjaikat széttépett faderekakkal, s odahengerített szikladarabokkal.

Ah a vízár szilaj vad paripa, egy perczben hátára kapja lovagját, másokban összegázolja, fehér tajtéksörényébe hiába kapkod a haldokló keze.

A vízroham mindig óriásibb mértékben kezd nőni; a hegykanyarulatnál, hol medre megszükölt, visszatorlott s akkor öt percz alatt öles magasságnyi árral borítá a magasabb helyeket, túlhágott partjain, elönté a várost s odahordá Karvajoff lábai elé, holt összetört vitézeit, kik az iszapos vízforgókban, mint kúszált szemét kavarogtak alá s fel.

Víz alá merült a löpor, a szekereket, mint gyermekek papiros játékait vagdalta a sziklákhoz a vízár. Itt ott egy menekvő lovas látszott, kivel jó paripája úszott ki a vízből; egyszer azután valami sziklagödörnél forgót támasztott a víz s elnyelt lovagot és paripát.

Karvajoff nem tudott szólni, nem tudott sírni, nem tudott egy pisztolyt kihúzni, és azal föbelőni magát. Nem volt eszmélete, nem volt gondolata e perczek alatt.

Törzstisztei végre figyelmeztették, hogy siessen magát megmenteni; mintha nem is hallotta volna a szót. Vagy tán hallotta azt, de olly rettenetesnek tartá azt, hogy nem bírta értelmét lelkébe fogadni. Ő meneküljön! a mezrevári csikósok elől, kiknek könyörgését megveté, kiket kigúnyolt, kiket a halálnak áldozott. És most ő meneküljön előlük! Inkább a csatában veszsen el!

De itt nincsen csata. Itt csak egy ellenség harczol, és az nagy úr, az nem ad győzelmet senkinek maga felett. Nem is alkuszik, nem ir békepontokat. A hab már a paripák sügyét éri; az emberi akarat még daczolna, de az állat érzi Isten közellétét s félve, horkolva ágaszkodik és fordul vissza lovagjával. Karvajoff

akarata ellenére kénytelen elhagyni a mezrevári völgyet s a magaslatokra vonulni.

Az ostromra, a megszállásra gondolni sem lehetett többé; a Mirza nem közönséges ember, a Mirza egy daemon, ki nem csak fegyverrel kezében harczol, hanem elemekkel is; tűz, víz és föld az ő szövetségesei e helyen.

Amaz önmegalázó alkudozás, a színlett kétségbeesés véghatározata, mind csak arra való volt nála, hogy ellenfeleit jobban töreibe csalja.

Hogy szól a zene és a diadalének a mezrevári fokról, midőn Karvajoff tábora töredékei futva hagyják el a völgyet!

Az oroszok távozó csapatjai csak hajnalra érték el a hegy bejáratait, mert a hidat elszag-gatá az ár, s a hosszabb útra kellett kerülniök. Egész éjjel tartott a rohanó vízár zúgása a völgy mélyében, reggel felé kezdett el csak csillapodni, elhallgatni.

A mint Karvajoff a síkra kiért, épen akkor jött fel a nap. Borzasztó kép volt az, mellyre sugárait veté. Az egész síkság a folyam mentében roppant kövekkel beterítve, miket az erőszakos ár mérföldeken át hengergetve olly gömbölyüre csiszolt, mintha esztergából kerültek volna ki; a felhalmazott kö és iszap kö-

zött jó vitézek és paripák megcsonkított hullái, egymásra torlasztva, és szétszórva a síkon.

A tábornoknak ott kellett a hullákon átléptetni paripaival s a mint végig ment rajtok, kicsordult a köny szeméből.

Karvajoff Szimferopolba érve serege maradványaival, értesült Menczikoff herczeg vesztése felől az Alma alatt.

Az a szerencse volt rá nézve ebben, hogy félrevonta róla a figyelmet. A szövetséges hadsereg támadása háttérbe szorítá a meséket Mirza Kobul felől.

Szebasztopolban megolvasták Karvajoff jelentését vesztett csatája felől s vállat vonítottak rá. A kormányzó azt az észrevételt tette reá, hogy az érdemes tábornok egygyel szaporította az ezeregy éjszaka meséit. Itt is, mint azokban, túlvilági tündérek jönnek a választott herczegek védelmére, kik lehelletükkel seprik el a hadseregeket.

Ennél jobb mesét is gondolhatott volna ki a tábornok.

Mint Alabin féltitokban kibeszélte, Karva-

joff rossz élelmezés miatt vesztette el serege két harmadát, a többi mind költemény.

Ez volt a leghihetőbb magyarázat s vizsgálatra már nem maradt idő, mert a szövetséges hadsereg Szebasztopol előtt áll.

Karvajoff végképen kiesett a kegyelemből.

Az inkermani ütközet előtt csak azért folyamodott, hogy mint önkénytes, mint közvitéz harcolhasson az orosz sereg között. Ezt nem lehetett tőle megtagadni. De hadosztályt nem bízta rá többet, még csak egy káplár allját sem.

Abban az ütközetben úgy harczolt a tábornok, mint illik derék közvitézhez. Tizenkét sebet kapott, mind dicsőséges szuronydöfést, úgy esett el.

Halála használt annyit az orosz nemzetnek, hogy a vesztett ütközet bűnét reá lehetett róni. Azt mondták, hogy ő volt az oka az oroszok veszteségének.

A moszkóknál ez a fizetés. Az élve maradókat a halottakra róják hibáikat; a szilisztriai kudarcz gyalázatát is egy hősileg elesett tábornok sírjára tették emlékkő gyanánt.

Karvajoff helyét Alabin nyerte el. Még sokra viheti dolgát.

Midőn a szövetségeseek Eupatoriát erősíteni kezdték, egy dandár tatár lovasság csatlakozott hozzájuk, egy ifju s egy öreg főnöktől vezetve, kik csodákat beszéltek az oroszok ellen viselt harcaikról.

A komoly angol urak hitetlen arczczal hallgatók e tüneményes dolgokat; néha egyet mordultak félrefordított arczczal : humbug! A laestrigonok földén született férfiak beszédét változtatva kell hinni.

A jámbor tatárok azonban harczolni fognak, a míg erejükbe telik : nem nagy jóstehetség kell hozzá kitalálni, hányan maradnak meg közülök a harcz végén? El fognak hullani erre arra. Senki sem törődik ő velök.

A jövődő majd megmutatja, van-e még számukra élet a világon?

Talán ki fognak pusztulni egészen a kis paradicsomból, mellyet ők természetalkotta várnak (Krim) neveztek el, s akkor mint egy elszigetelt sírhalom álland, a világ minden idegen fajaitól őrzött félszigetben, a mezrevári magány, mint olyan sírhalom, mellyből ollykor előjön-

nek a halottak : idegen, ismeretlen alakok, kiknek nyelvét, baját, szomorúságát nem érti senki.

Talán még azután is örülni fognak azon a kis helyen : talán még azután is fognak uralkodásról álmodni : — talán még azután is büszkén fogják mondani egymás közt, hogy az a darab föld még az ő nemzetük földe, melyet hódító meg nem tapodott, mellynek még Tatarország a neve — egyik bükkfától a másig? . . . s a csikósok, a gulyások fogják egymást Mirzának, Khámnak, Kalga-szultánnak nevezni, a miről senkinek másnak nem szükség tudni semmit

A tábornok és az asztrálszellem.

Az Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Mintegy két esztendővel ezelőtt, ezernyolcz-száz ötvenhárom elején olyan kevés érdekes dolgot találtak az emberek a földön, az egész élő világ olly érdektelen, olly unalmas kezdett lenni, hogy a midőn egy emberséges yankee felfedezte az asztrálszellemeket, a legkapósabb fogyasztási czikkkel örvendezteté meg a blazirt közönséget, melly halálra unta már egymást, az örökös egyformaságú liaisonokat, a hang-nélküli operaénekeseket, és a közelgő háború előkacsáit s örömmel vette, hogy annyi fád mulatság után székekkel, asztalokkal és egyéb szellemdús bútorokkal társalkodhatik.

Az ember akárhová ment, mindenütt asztalt, almáriomot, mángorlót tánczoltattak, a bútorokba idézett szellemnek kopogni kellett a kérdésre, lineával mutogatni az összeállítandó

betüket, asztallábával írni komoly és humoristicus feleleteket, versben és prózában, elmondani, ki hány esztendő, mikoriban született, hol járt iskolában? kinek mennyi pénz van a zsebében! ez meg amaz a dolog mikor fog megtörténni? A szellemek feleltek mindenre; úgy látszik, igen jó mulatságnak találták ezekkel a vaksi halandókkal bohóskodni s gyakorta hallottam közlekedő újjaim hegyén keresztül, hogy kaczagtak rajtunk, midőn mi ájtatos képekkel betűztük ki leírt mondataikat.

Két hónapig az egész földkerekségen valamennyi asztal mind tánczolt, kopogott és írt, gyakran össze is veszték egymással; egyik szellem igazat mondott, a másik nem; egyik jobban volt értesülve, a másik kevésbé s ezek azután feleseltek egymással.

Az egész tüneménynek kilencz tizedrésze nyegleség, kilencz századrésze eleven képzelődés, kilencz ezeredrésze állati magnetismus; de egy ezeredrésze még is megmarad megfoghatlan valónak, a minek kitalálása az örültek házába juttatja az embert, ha egyszerüen meg nem akar nyugodni azon mondásban, hogy sok van még az ég alatt, a miről a bölcsek nem is álmodtak, s hogy erről a tárgyról egy ki-

csinynyel többet értünk a semminél és egy kicsinynyel kevesebbet a valaminél.

A mult év (1854) elején egy magas rangú orosz főtiszt utazott Oláhország felé, az orosz megszálló sereg ottani hadműködésében tetteges részt veendő.

A tábornoknak rég látott ismerői voltak Erdélyben; azokat ez alkalommal útjába ejtve s egyiknek házában egy egész éjszakát töltött.

Beszéd közben a többi között szó volt egy szomszéd földesúr fiatal tizenhat éves leánykájáról, ki csodadolgokat irat az asztallal, jövendőt mond, titkokat fedez fel s mindenféle nyelven beszél.

A tábornok kíváncsi volt e csodagyermeket látni, mire házi gazdája személyesen átmenvén szomszédjához, megkérte őt, hogy legyen szíves hozzája átjönni kisasszonyával, meg a kis írólábú asztallal, a mire azok mind a hárman rögtön készen is voltak.

Az idegen tábornok polgári öltönyben volt: külsejéből ítélve, tisztességes kereskedőnek lehete őt tartani. Az első üdvözlések után mindjárt papírt hoztak, a kis háromlábú asztalt ráállították, ekkor a kis látnoknő arra kérte a három jelenlevő férfit, hogy tegyék rá

mind két kezüket az asztalkára; ez megtörtént, akkor ő két ujja hegyét az asztal közepére helyezte; már most tessék kérdezősködni.

Az idegen úr mosolygott e gyermekes mulatságon, mellyben neki is, nagy komoly embernek, részt kellett venni.

— Szóljon a szellemhez; bíztatá őt a fiatal leányka.

— No hát szellem, szólt az idegen úr mosolyogva, mond meg nekem, hogy hívnak engem?

A házi gazda ekkor levette kezét az asztalról, mert ő ismeré a tábornokot, míg a leányka nem is sejté annak kilétét.

E kérdésre valami finom perczegés kezdett el hallatszani az asztalka lábhegyeiben, egy párszor felemelte egyik-egyik lábát, s azután elkezdett határozott betűket formálni, még pedig mind a tábornok felé forgatva, ki a leánykával szemközt állt. Az írás alatt olly valami síró, nyögő, keserves hangot adott az asztal, mintha az neki valami nagy kínjára válnék.

Midőn készen volt a névvel, hirtelen körülkanyarította s azzal lefutott a papírról.

Oda e név volt írva :

„Wehler.“

Mindenki hangosan felkaczagott.

— No erről ugyan rosztól értesültél, derék szellem, mert ez báró S** tábornok : szólt nevetve a házi úr.

Csak a tábornok nem kaczagott. Ő el volt halaványulva.

— Kérem, szólt halkán, gyöngéden a zavarba jött leánykához. Kérdezzünk tőle még egyet. S azután súsogva kérdé : ki vagy te , a ki nekem ezt a feleletet adtad ?

Az asztalka újra sírt, nyögött, járt, apró-apró betücskéket írt, a végén odakanyarítá a szokásos névczifrárt s a tábornok ezt a nevet látta maga elé írva :

„Marie.“

A tábornok nem szólt azután semmit, udvariasan meghajtá magát a leányka előtt, összehajtá a papírt, melyre a két név volt írva s azt keblébe tévé.

Azután még egy ideig mulattak, tréfálóztak, beszéltek közönyös tárgyak felől ; midőn a társaság eloszlott , a tábornok arra kérte a szíves kisasszonyt, hogy engedje neki át reggelig azt a kis asztalkát.

— Tartsa meg ön azt emlékül.

A tábornok megköszönte az ajándékot s

mindenkit azon meggyőzésben hagyott, hogy milyen udvarias tud lenni ez az orosz hadas-tyán : nehogy kellemetlen pirulásnak tegye ki a szép kis látnoknöt, inkább olly arczot csinál, mintha meg volna győződve s lovagias illedelemből a helyett, hogy szemei közé nevetne, proselytájának vallja magát.

Azután mindenki eltávozott szobáiba; a tábornok is alunni ment, és a midőn egyedül volt, midőn ajtaját bezárta, eszébe jutott egy különös történet.

Régen, régen, több mint harmincz esztendő előtt élt egy szegény kézműveslegény Németországban, a kinek neve volt Wehler; ez szeretett ott egy szép leányt, a kit Marienak neveztek, és a leány nem lehetett az övé, mert az ifjú nagyon szegény volt, s a szülők nem adták hozzá, ha csak gazdaggá nem tud lenni.

Senki sem szerencsés hazájában, gondolá a szegény ifjú, s elbúcsúzott kedvesétől, nagy esküvést téve egymásnak, hogy soha másé nem leendnek, s azzal elment a világba szerencsét keresni.

Végzete Oroszországba vitte. Ott egy évig munkája után látott; egy év múlva elmaradtak az elhagyott kedves levelei; írt pedig sokszor

hozzája, de soha sem kapott választ; ezen való bánatában az ifjú odahagyta békés foglalkozását, idegen nevet vőn fels felcsapott katonának, épen háború volt akkor, remélte, hogy majd csak valahol egy golyó megszánja s elsöpri a földről.

A kétségbeesett ember, a boldogtalan szerelmes a legjobb katona; a csaták nem ölték meg az ifjút, hanem hírt szereztek számára s harmincz év múlva, mint a nagy orosz birodalom tábornokai közül egy, volt ismeretes a hadak történetében, s feledve volt előtte régen-régen a ifjukor minden édes ábrándja, suttogásos rózsalugasok s halavány nefelegtsek, mik helyett bombák és szuronyok és levágott fejek termettek új életútján.

A dicsőség kifizetett mindent.

És ime millyen bohóság az : egy vitéz harcedzett férfit egy illy gyermekes tünemény megállít útjában, a mi utoljára is nem egyéb, mint egy ideggyöngye leányzó kísértő réme.

Hisz azt tudja minden okos ember, hogy a szellemeknek más dolguk van, mint emberi balgatag kérdésekre kétértelmű feleleteket adni, és még is annyi komoly férfi nem szégyenli magát hinni és bámulni rajta, és kérdé-

seket intézni a háromlábu asztalhoz és feljegyezni tárczájába a válaszokat, mint valami oraculumot.

Ollyan nevetségesnek találta azt a tábornok is.

Hogy lehetne az? hát képes volna valami megmozdítani ezt az élettelen tárgyat, ha erős izmos kezét reá tevén, s képes volna az valami határozott szótagot leírni az ő tudta, az ő befolyása nélkül, például, ha azt kérdezné tőle, hogy él-e még az a Marie, a kitől ő egykor ollyan régen elvált?

Az asztalka elébb reszketett, talán csak a rajta levő kéztől, később egy oldalán felemelkedett, tán a túloldali erősebb nyomás miatt, végre elkezdett jobbra balra csúszkálni, bizonyosan a rátett kéz vérlüktetése miatt és semmi egyébért.

Ezek nem lehetnek betük, gondolá a tábornok magában s midőn megunt a tréfát s felkapta az asztalkát a papirról, rajta volt írva német betűkkel ez a szó :

„Todt.“ (Meghalt.)

A tábornok halkan kérdezé : „mikor?“

A felelet ugyanazon év volt, mellyben a levelek elmaradtak Németországból.

Többé semmi sem ingatta meg a tábornokot hitében.

Ez az éjszaka egészen átváltoztatta őt. Gondolkozó, mélázó lett, egész órákat eltöltött magában egy-egy szobába bezárkózva s ott kérdezgeté szellemét multról és jövőről, a mire az mindig adott csodás, váratlan feleleteket.

— „Szeretsz-e még?“

— „Most kevésbé, később jobban.“

— „Foglak-e vala láthatni?“

— „Még ez évben.“

— „Hol?“

— „Szilisztria alatt.“

A tábornokról azt hívék, hogy az elzárkózás óráiban csataterveit készíti; valami titkos, rejtélyes terveket, a miket még csak sejteni sem szabad másnak.

És valóban azzal is foglalkozott ő. Megkérdezé titkos szellemétől ellenségei létszámát, hadi állásait, vezéreinek hollétét, titkos terveiket, miket azok még le sem irtak, csak szíveikben tartogatnak; a szellem felelt minden kérdésre, s a tábornok tisztársai bámulatára a legcsudálatosabb pontossággal tudá előadni a hadi tanácsban, hol vannak Szilisztriának legkönnyebben ostromolható pontjai, melly he-

lyeken nem kell tartani az ellenfél tűzknáitól, hány ágyú van itt és ott felállítva, Omer pasa hányad magával áll itt vagy amott? S végül, hogy a győzelem több, mint bizonyos, mert a rés ezen meg ezen a helyen fog lövetni, s a várba út nyílik rajta, még a napját is megmondá, a mellyen az történni fog.

.

Oh millyen jó mulatságuk lehet a szelid szellemeknek velünk. Hogy valaki újra feltálta a módot, mint lehet emberen kívüli lényekkel megismerkedni, a mi különben régi dolog.

Hogy mulatják ők magukat rajtunk, apró árnyékokon, kiknek legnagyobb eszméi olyan semmik, mint a szivárvárvány támadó színe, kik élünk, küzdünk, harczolunk és meghalunk olly csodadolgokért, a mikre gondolni nevetség, kik azt hisszük, hogy nagy dolgokat követünk el, hogy tetteink átkísérnek bennünket a síron, és nevetség elnézni onnan felülről, hogy dúl fúl, iparkodik ez a kis morzsányi furcsa ázalék, épít nagy törekedéssel halmot halomra és nevezi azt bekerített várnak, mi nem egyéb, mint egy egy hangyafészek, és megteszi egymást

nagynak, hatalmasnak és maga sem egyéb, mint egy picziny féreg, a mi beszélni tud, és elnevezi magát a világ urának, midőn egész csillagzata alig látszik el a legközelebbi napig kölcsön kapott fényével és azt kérdi nagy fennyen: „ki van még a világon rajtam kívül?” miként a sajtpondró, melly azt hiszi, hogy ez a világ csupán sajtból áll és abban ő a teremtés remeke.

Óh ti bölcsek, óh ti hatalmasok, óh ti nagy emberek, millyen semmik vagytok ti mind, és hogy kellene magatokat szégyenlenetek egy csep viz előtt, melly tán épen úgy tele van apró lényekkel, a kik századokra osztják a pillanatot s világtörténetet alkotnak egy reszkető falevél körületén, a míg onnan az első szélfuvallat a vízcseppet le nem rázza.

A balga nép még azt hiszi, hogy a szellemekkel érintkezés csak arra való, hogy a távirdát pótolja, hogy a ki ujságot restell hordatni, megkérdezhesse örszellemétől, mi történt most itt és amott, mikor veszik be Szebasztopolt, mikor harcolnak a Duna mellett, hogy silány érdekeit előmozdítsa, hogy mondja meg micsoda számok jönnek ki a lutrin? fog-e ez és ez a terve sikerülni? hogy fejtsen meg

neki találós meséket; mondja meg hány éves ez meg amaz, kinek hány garas nyomja a zsebét? ebből meg amabból a chimaerából lesz-e valaha valami? nevezze meg, ki lopta el a kabátját? s leskelődjék felesége, vagy szeretője után, hol jár most és kivel enyeleg?

Óh millyen jó mulatság a szellemnek az ilyen kérdezősködöt orránál fogva belevezetni a sárba, a ki tréfát, mulatságot akar magának szerezni azok által, a kiknek jelenlétemiatt hússos idegzetében minden rostszalacsának a borzalomtól kellene reszketni, a kikre gondolva el kellene feledni egy-napig-tartó eszméit, mik roskatag poralkotmányát izgásban tartják, s a helyett, hogy gazdagság, szerelem, dicsőség felől tudakozódik tőlük, gondolna azon világra, a hol nevetnek e földi gondolatok felett.

Hogy nevethettek akkor a hirhedett tábornok felett, ki örszellemétől ellenségei mozdulatait tudakozá!

Kémnek használta az égi tüneményt s szavai után indult.

Még itt alatt is mosolygott rajta a nemhivők serege.

Midőn megtudták, hogy ** tábornok az asztrálszellemektől tudakozódik leendő had-

mozdulatai intézése felől, azt jósolák neki, hogy meg fogja magát veretni.

Ő pedig annál erősebben hitt a rejtélyes nyilatkozatokban.

.....
 „A hatalmas úr, a minden oroszok czárja, azt parancsolá vitézeinek, hogy be kell venniök Szilisztria várát minden áron. Azért jobb, ha átadjátok kulcsait szép szerével.“

Ezt izené az orosz tábornok a török várkormányzónak.

Felelt vissza Mussza pasa :

„A hatalmas úr, a minden ozmanok szultánja pedig azt parancsolá az ő vitézeinek, hogy meg kell tartaniök Szilisztria várát minden áron. Azért ha kulcs kell, jöjjetek érte.“

Hejh, drága kulcsok lesznek azok!

Ollyan rövid az út az orosz sánczoktól a török várkapuig, még is millyen hosszú! Hány jó orosz vitéz látja meg útközben a magas mennyországot! Csak egy jó lövésnyi távolság az egész, szemeivel láthatja mindenki; mégis, a míg odáig érne, letéved róla: ki égbe, ki pokolba.

Pedig a hatalmas úr megparancsolá, hogy

ott kell lobogni az orosz zászlónak a félhold és csillag helyén — minden áron.

Előbb próbálják megvenni arannyal, ha ez nem sikerül, fizessék ki vassal. Ha vasért sem olcsó, adjanak érte vért. Vért, a mennyi elég, hogy szigetként fogja körül az ostromlott várat s hullákat, a mennyi elég betemetni valamennyi sánczát.

Mi az emberélet háború idején? leirt szám, semmi más; a legolcsóbb minden létszerei között a hadviselésnek. Kard, ágyú, paripa mind sok pénzbe kerül; ember terem ingyen.

Az arannyali próbák mind nem sikerültek, a golyókért is tudott a vítatott vár golyókkal felelni, sáncz ellenébe sánczot hányt a török, ágyu ellen ágyut állított, vitézség ellenébe vitézséget.

Ne tréfálgatok velök olly sokáig!

Kitűzik a napot, mellyen általános ostromot intéznek. A tábornok visszavonul a haditanács után magános lakába s ő is tanácsot tart titkos szellemével.

Az ismét megjelen hívására.

A tábornok olly áhitattal várta válaszait, minővel csak szellemet lehet várni.

— Fogunk-e győzni Szilisztria ellen? kérdi

tőle, ajkait az asztalka közepére téve, hogy senki más ne hallja a sűgást, egyedűl a szellem.

— Nem sokára. — Ez a válasz.

— Hol kell a támadást intéznűnk?

— Az új erősség felől.

— Mitől tarthatunk legjobban?

— Az ellenfél tűzagnáitól.

— Hol vannak azok rejtve?

— Egyik a híddal egy vonalban; másik a sáncz szegletétől indul ki a nagy platánfáig, harmadik zegzugos, a betemetett kűtnál végződik, negyedik több apró gödrökből áll, a sáncz mentében, miket villanytelep sodronya köt össze.

A tábornok szemei ragyogtak e revelatiokra. Illy könnyű szerrel, minden fáradságos kutatás, fejtörő mérnöki számítás nélkül meg tudá az ellenfél legveszélyesebb védszereinek hollétét.

Nem állhatá meg, hogy háladatosán meg ne csókolja a kerek asztalkát, melly őt illy titkokkal ismerteté meg.

Hogy kaczaghattak rajta odafenn!

Törődnek is ott a te agnáiddal és ágyutelepeiddel.

Ha egy vízbe esett hangyát kiszabadítasz a partra, vagy eltévedt gyermeket haza vezetsz

édes anyjához, azt feljegyzik az égből rólad; nagy tetteid, dicsőséged — vak légy döngése a bezárt ablaküvegen.

A tábornok rögtön hozzáfogatott az ellenaknak ásatásához azon irányban, melyet a szellem feljegye számára.

A táborkar mérnökei fejeiket csóválták a munkálatokon; helyiség, hadtani nézetek, rég megalapított rendszabályok hibásoknak tanúsíták azokat, a nagy költséggel szerzett kémek tudósításai egészen ellenkeztek a tábornok tudomásaival. Néha a hadtanácsban figyelmeztették is e felőli aggodalmaikra. A tábornok csak mosolygott és nem felelt nekik. Hiszen mit tudtok ti? csak holt könyv és hazug emberi szó után indul tudomástok. Ám ő szellemekkel beszél. Az ő munkája bizonyos.

Tisztársai végre abban kezdtek megnyugodni, hogy a tábornok tudja mit csinál, az eddigi munkálatok csak arra valók, hogy az ellenséget megcsalja velök s azok által álarcozza valódi tervét.

A tábornok pedig csak szellemével beszélt.

Már közel volt a nap, melyet meghatározott a szellem, hogy akkor fog vele találkozni s ez lesz diadalának napja.

A tábornok végezetes önfejűséggel e napot tüzé ki az ostrom megkezdésére.

Tisztei értesíték, hogy tűzaknái még nincsenek befejezve s illy félig kész állapotban megtörténhetik, hogy fellobbbanásuk által több kárt tesznek majd az ostromló, mint az ostromlott seregben.

Megnyugtatóá őket, ne legyen semmiről aggodalmuk.

Hisz ő már azt is tudta előre, mellyik sáncz fog legelőbb beomlani? hol támad az első rézs; hány órákor fogja a legelső orosz katona a török sánczon kitűzni a zászlót, még azt is megmondta szelleme, hogy kinek hívják azt a katonát? Pawloff a neve.

A tábornok el is küldé segédeit, hogy tudják ki a hadseregnél, ki az, a kit ott Pawloffnak hívnak?

Volt illyen nevű ember minden ezrednél vagy húszt. A vezér megparancsolá, hogy mind azokat az első sorokba kell állítani s mindegyik kétszeres adagot kapjon a raki-ból.

Az ostrom előtti éjszakán ő maga sorba járta az előőrseket, megvizsgálta a felfedendő telepek ágyúit, egész az ellenséges várfalakig belovagolt, az ellenfél előörseinek tüzelése mellett.

A golyók jobbra balra füttyöltek mellette. Mit törődött velök? A szellem tudatta vele, hogy holnap győzni fog.

Késő éjszaka volt, midőn sátorába visszatért, néhány órát pihenni akart még a véres munka előtt, s ledült tábori ágyára.

Mielőtt azonban lehunyta volna szemeit, tekintete tábori lámpájára vetődött, melly a zárüveg alatt úgy hánytavetette lángját, mint ha a legerősebb szél lobogtatná künn a szabadban.

— Ah, itt vagy már; sohajta a tábornok. Jó, nem aluszom; beszéljünk együtt.

S fölkelte ágyáról, vette a háromlábú asztalkát s értekezett vele.

A szellem ma különösen beszédes volt; gyorsan és apró betűkkel írt, elmondott messze és távol történő dolgokat, hozott izenetekeket rég meghalt emberektől, mellyek mind igen találók voltak. Elmondá, hogy rajta kívül még jelen vannak a sátorban a hős Diebics, Puskin a költő, Mazeppa, Byron, a nagy philhellen, és maga a czárnő, Katalin; — a tábornok nem merte kalapját fején tartani, s kezét mellére téve nagy tisztelettel hajolt meg e nevek előtt.

A szellem elmondá neki, hogy mindenkinek van egy jó és egy rossz szelleme; a férfi jó szelleme rendesen nő, rossz szelleme férfi, hölgyeknél ez megfordítva találtatik.

A tábornok maga is egészen át volt szellemülve, midőn az első ébredőt megütötték sátor előtt, s midőn hadseregét felállítá, az ünnepélyes kyrie eleizon zengése közben arra gondolt, hogy a ki illy nagy szellemektől van körülvéve, annak győzelme bizonyos.

Erős hite volt abban, hogy intézkedései csálhatlanok.

A szürkület első világánál megnyitották a tüztelepek tüzeléseiket a török erőd ellen. A nagy ostromágyúk munkájától reszketett a föld köröskörül. Járt a híradás az egyik sáncztól a másikig süvöltő golyó képében, a ki egy illy híradást kapott, többet tanult attól egy perc alatt, mint az előtt egész életében.

Az ágyuzás alatt szép csendesen haladnak a futóárkok védelme alatt az ostromsereg válogatott csapatai, köztük akárhány Pawloff. Önbizalmuk, lelkesülésük a vezérével határos, ki győzelmén nem tud kétkedni.

Hiszen előre tudja, hogy e nap lesz megdicsőülése napja.

Csak a tűzakna fellobbbanását kell még be-
várni : az egy részét a sáncznak majd beontja
s akkor rajta vitézek, elő az árkokból neki a
támadt rézsnek.

A tábornok jelt adott az akna fellobbban-
tására.

Egy perczig valami rövid reszketés érzett
a földön, azután mintha tompa mennydörgés
gördülne végig ott alatt, melly irtóztató csat-
tanással végzi s a földet kettéhasító láng egész
felleget hajt az ég magasáig.

A csattanást egy rémséges halálordítás kö-
vette, és azután elkezdtek a göröngyök, a má-
zsányi kövek hullani a vezér táborkara körül.

A hogy előre megmondák : az akna vissza-
felé tört ki, s a helyett, hogy a török sánczot
vetette volna fel, a futóárokba gyűjtött ostrom-
csapatot temeté be, zászlóival, ágyúival, s va-
lamennyi Pawloffjával együtt.

Egy rémkiáltás hangzott végig az egész
ostromló táboron. Az ozmanok egyszerre meg-
nyiták aknáikat; az ostromló sereg azt vette
észre, hogy egy élő pokol fölé van állítva; az
orosz mának mindenütt kikerülték a törökökét
s együtt repültek azokkal a légbe. A viárkokat
ledöntötte a földrengés, az ágyútelepeket elte-

mették saját sánczkosaraik, minden visszásan ütött ki.

E rémületes riadal közepett megnyíltak az ostromlott erőd kapui s vágtható hadcsoportok rohantak mindenünnen elő a megzilált orosz seregre, melly vitézsége, számereje daczára meg volt verve, mielőtt elleneinek süvegeit láthatta volna.

A tábornok — még mindig bízott szellemében.

Kirántá kardját, előre lovagolt s egy tömött csoport élén szembe szállt a kitörő ellenfél csapatjaival.

— Ne féljetez kiálta; a nap dicsősége a mienk lesz!

Azon pillanatban egy golyó úgy találta, hogy lefordúlt lováról.

Csak azt látták még, hogy félig fölemelkedett a földről, jobb kezét kinyújtá, mintha egy senkitől nem látott alakkal szorítna kezet, egy érthetlen nevet suttogott, s azután lerogyott és meghalt.

Az ostrom végkép vissza volt verve, a muszkák elhagyták sánczaikat, viárkaikat és azokat, a kik ott veszteket bennük; — és ott veszett azokban a hadi dicsőség is.

S** tábornoknak ilyen diadalnapot jósolt tréfás szelleme.

Hogy kaczaghattak ez eseten a többi szellemek, hogy kaczaghatott ő maga is, ha visszatekintett saját véres hullájára, és azokra a többi bohó emberekre, a kik úgy küzdenek, úgy harcolnak oda alant.

És miért?

Semmiért

Szinope.

széchenyi

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Bejáz Hasszán volt a legkedvesebb vitéze az egyiptomi alkirálynak.

Bejáz (fehér) Hasszánnak hívták fehér orczájáért, melyet nem látott elpirulni soha senki, sem a haragtól, sem a szégyentől, sem a szerelemtől.

Pedig volt mind a háromra alkalma elég.

Első bash-ráj (hajóskapitány) volt ő felsége szép vitorlás hajóján, a „Sárkányon“; elég csatája volt kalózokkal és viharral, egyszer három nap vívott martalóczokkal egy szikla szigete mellett az archipelagusnak, negyed nap saját tengerészei lázadtak fel ellene. Előbb meghódítá lázadó katonáit, azután legyőzte a martalóczokat, azután felakasztatá őket árboczaikra sorban, és azután megtizedelteté zendülő alattvalóit, mind ezt ama változatlan fehér arczczal, melyet a harag és viadal meg nem pirosít.

Midőn az orosz czár ő felségének követe megjelent a török szultán ő felsége udvaránál s korbáccsal kezében, téli kaputban adá elő a nagyvezérnek ura követeléseit, miknek minden szava halálnál keserőbb gyalázat volt az ozman népre, s a nagyúr vezérei még tanácskoztak rajta, hogy elfogadják-e e kérkedő kívánatokat? hogy a török birodalom minden igazhívőjében fellázadt a lélek; ez a hír is megpróbálta Bejáz Hasszán arczát. Nem, még a szégyen sem tette azt pirossá, de halaványabbá.

És midőn végre az Omár család utolsó ivadéka is kivonta a proféta kardját párnája alól, mellyen hosszú-türése álmait aludta; midőn a három világrészben lakó ozmanok egy harczkiáltásban törtek elő, midőn minden mohamedán félreveté egymás elleni gyűlöletét, hogy a közös ellenségnek forduljon, mint egykor a nagy Ali idejében, a midőn még sem a Si, sem a Szunna nem adott belharczokra okot; az egyiptomi uralkodó is elküldé segédseregeit a moszkók elleni harczba, s a karcsú „Sárkány“ megmutatá magát a Bosporus csendes tükrén, tarka vitorláival, fehér lemezzel körülvert oldalaival, két sor ragyogó ágyúval fődélzete alatt; gyönyörű volt elnézni, hogy tudott megfor-

dulni sebesen s hogy keresztülbújkálni a többi hajók között, még csak meg sem hajlott bele, csak a hosszú kétágú zászló hányta a bókokat feléjük.

Az első napokban mindjárt fontos és veszélyes küldetése akadt. Fegyveres csapatokat kellett átszállítania a kis-ázsiai partokra, s löport a cserkeszek számára.

Ez bátor férfira számított feladat volt: az orosz hajóhad roppant járművei minden irányban keresztül kasúl szeldelék a fekete tengert s egész rajokban czirkáltak a partok előtt, mikén a Sárkánynak ki kellett kötni.

Bejáz Hasszán okosan teljesíté a rábizott parancsokat. Kétszer is kitért ügyesen övénel sokkal erősebb orosz hajók elől, harmadszor két vele egyenlő gálya támadta meg: azoknak helyt állt s visszafelelt: az első lövések után szépen menni hagyták.

Csefketil várada előtt partra tévé a török csapatokat, s azután vitorlázott fölfelé a cserkesz partokon.

Mindenütt közel kellett magát tartania a parti váradokhoz, hogy a cserkeszek telepítvényeit az oroszokétól megkülönböztethesse, sziklák, zátonyok között szépen keresztül sikam-

lott, néha egész órákig elhalimbázott (lavirozott) a parti ütegek kereszttüzében, míg a helyet megnyugtatólag kikémlelte.

Végre megtalálta, a kiket keresett; egy erdős part mentében négyszögű sáncz volt felhányva, annak a közepén gömbölyű sövényházak.

Innen csak egyes ágyúval kezdtek el rá lövöldözni, nem egész tüztelepekkel, mint a többi várakból; hanem annál közelebb jártak a golyók hajójához, egy pár az oldalába is furódott szépen.

— Ezek cserkeszek, monda Bejáz Hasszán örvendve; nem vesztegetik a löport s hijába nem lönek az emberre.

Azzal felhúzatta a török lobogókat a félhold és csillaggal árboczaira s sietett a kikötő felé.

A mint az erősségből meglátták ismert lobogóit, rögtön abba hagyták az ágyúzást, hanem egy üdvözlő röppentyűt bocsátottak fel egyenesen, fogadj Isten nevében.

A hajóról elbocsátották a dereglyéket s maga Bejáz Hasszán volt az első, ki belőlük a cserkesz földre ugrott.

Ah, nem a földre; a férfiak karjaiba, kik

lábaihoz omoltak, kik vállaikra emelték, kik lerohantak a víz közé s úgy hordták ki karjaikon társait, a hős nemzet hős szabadítóit.

A bash-ráj átadá a szultán becses küldeményét a cserkeszek emírjének, drága óhajtott küldeményt; ágyúkat, puskacsöveket és löport. A cserkesz sorba csókolta az ajándékokat : nincs nemesebb ércz a vasnál!

Hasszánt ott tartá az emír magánál egy napig.

A cserkeszek emírje gazdag ember volt, százhusz négyszeg mérföldből állott birtoka, és azon gulyái, ménesei : két ezer lovas ült fel parancsára, három kastélya is volt a belföldön, s az egész halászat az övé volt az Ara folyamban.

Csupán egy dolog nem volt nála a gazdagsághoz, a mit pedig a mi europai fogalmaink szükségesnek találnak a gazdagság kiegészítéséhez : csak pénze nem volt a jó emírnek.

De hát mire lett volna neki a pénz! Mire használhatta volna azt? Élelme, öltözete egész seregének kitelt saját emberségéből, paripa is termelt minden ifjú alá, palotájához nem kellett egyéb, mint a mit az ősi hegyek ingyen adnak, fát, követ és vakolatot; fegyvert pe

dig szerzett fegyverrel, s ha drágán vette, véren vette

Ám ha jutalmazni kellett valakit fejedelmi módon, valami derék daliát, ki magát kitüntette harcban, nem volt-e neki hat szép leánya, egyik olly bájos, mint a másik? A kiknek az ő kezeiket ajándékozák, nem mondhaták-e, hogy királyi jutalmat kaptak?

Kincs, nemesség, diszjelek jöhetnek-e mértékbe egy illy adománynyal, midőn a jutalmazott minden drágakőnél ragyogóbb szépséget, gazdagabb szívet, nemesebb lelket érdemelt ki.

Öt leányát kiosztotta már az emír derék, csataviselt férfiaknak; azok már mind boldog nők, büszke anyák voltak; csak a hatodik, csak a legkisebbik leány volt még otthon.

Hol talált volna érdekesebb vitézt az utolsó ajándékra, mint Bejáz Hasszánt, az özönviztől hánytvetett cserkesz nép Nőé galambját, ki jött — nem a béke olajlevelével, hanem a harcok véres hírével közjük s hozott fegyvert s tanácsadó férfiakat hozzájuk, és hozott édes biztatást s boldogító reményeket.

Bejáz Hasszán elfogadák a hölgy kezét, s midőn kezében remegett az, midőn búbajos kék szemeit az éjfélete szempillákkal felemelé

hozzá a leány, — a hős fehér arcza akkor sem lett pirosabbá, miként szokott : halovány, sápadt maradt az ; pedig szíve ép olly forró volt a szerelemben, mint bátor és elszánt a harczban.

Ezért nevezték őt Bejáz-Hasszánnak, a fehér ozmánknak, holott tudva van, hogy a mozeminek mind barnák s a legkisebb indulat mindjárt arczaikba kergeti a vért, s kivált ifjú éveikben arczuk ollyan, mint a piros rózsa.

Kétszer tette még meg Bejáz Hasszán e veszélyes útat, mind kétszer szerencsésen. A harmadik látogatásnál a cserkesz partokon már nem ketten tisztelegtek az emír apánál, hanem hárman, a szerető férj és nő s a szerelem áldása, egy szép kis csecsemő.

Ott született a tengeren, mint valódi tengerész fiához illik, legnagyobb vihar idején ; a mi jó jel volt a hullámoktól hányatott hajóra. Hiszen ha Isten annyi éltet ki akart volna oltani azon órában, nem gyújtotta volna meg egy új élet szövétnekét.

A tengerészek egészen bolondjai voltak a gyermeknek, azt hitték, hogy az ő nevetése jó időt hoz, sírása tengervészt jelent s ha megkap-

hatták, eljátszogattak vele, szép napos időben hátukra vették s beúsztak vele a tengerre, az apa követte őket csónakon.

Különösen volt egy híres buvár a tengerészek között, a kit Barifnak híttak, ez sokszor megtette azt a tréfát, hogy mikor a gyermek nyögösködött, nem akart aludni dajkája kezében, azt mondta: „no várj, majd mindjárt hozok én teneked valami szépet!” s azzal leugrott a tengerbe s rendesen hozott is annak fenekéről valami czifra kagylót, vagy csecse klárist a kis fiúnak, a mitől azután ez megengesztelődött.

Az öreg emír érzékenyen megáldotta kis unokáját, tán azon bűnbe is keveredett, hogy annak szüléit kevesebb áldásban részesíté; úgy bocsátá őket vissza hajójukra.

A cserkeszek figyelmeztették Hasszánt, hogy a mult napokon nagy orosz hajók halimbáztak a látkörön sok ideig, őrizze magát tőlük.

Bejár Hasszán újra egyesült az al-kapudán-basa, Ozmán hajórajával, ott is legszebb volt valamennyi fregatt között „a Sárkány“, a délczeg, tarka vitorlás jármű. Eddig ez volt Hasszának felesége, gyermeke, mindene a világon, és ime most is mindene rajta van: felesége és gyermeke.

A kapudánnak sietnie kellett vissza Sztambulba, Batumnál hadsereget szállított a partra, s még ez évben újra kellett neki egyet fordulnia.

A mint a trapezunti magaslatokra értek, a tenger elkezdett dagadni, a kedvező szél elfordult s nem sokára a legerőszakosabb északnyugoti szél támadt ellenük, melly délutánra valódi viharra fajult, néhány nagyobb hajó elveszté közép árboczait, valamennyi behúzta fölösleges vitorláit, az ágyú csappantyúkat lezárták s valamennyi tengerész örült, midőn a kapudán hajójáról azt jelvényezték, hogy vegye minden hajó a szinopei kikötő felé az irányt.

Csak Bejár Hasszánnak nem tetszett e parancs, a rái-etterik (hajóvezetők) előtt kimondá, hogy jó katonának, jó tengerésznek, jó muzulmánának mindig az első gondolatnál kell maradni, mert az első gondolat mindig Istentől jő, férfi szívből; a második ördögtől jön, gyermekszívből.

Késő éjszakán pillanták meg a szinopei fénytorony csillámát s reggel volt, mire bevergődtek a kikötőbe.

A következő nap a vihar okozta roncsolatok kitatarozásával telt le, a szél este felé

elcsendesült s éjszaka mély sűrű köd szállt le a tengerre.

— Minden dzsinei és rossz szellemei között a pokolnak legjobban utálok a ködöt, monda Hasszán, pilotáihoz fordulva. A köd a gyávák védszellemé és a bátrak megejtője; segít a vaknak és elvakítja a látót.

Már korán hajnalban a földözeten volt; nem gyönyörködteték sem a szép czirkasz nő szerelmes hizelgései, sem gyermeke ártatlan csevegése. Nyugtalanul járt, kelt a földözeten alá s fel, látcsővel kezében, mellyel pedig épen semmit sem láthatott.

A lezárt ágyúcsappantyúkat felnyittatá, kormányost, hajóslegényeket kergetett állomásaikra, a függő ágyakat kirakatta a mellvédre, s nézte időközönként hosszasan a szürke alakatlan homályt, mellybe a köd burkolá az egész tájékot.

— Barif! szólt a buvárhoz, nézz oda, te a víz alatt is látsz, tán jobb szemeid vannak, mint nekem: mit látsz ott a ködben? Nem látod, mintha nagy kiváló alakok mozognának előre hátra?

A buvár sokáig erőttette szemeit.

— Csak a köd maga az uram, a mint

nagy gombolyagokban tódul a lomha szél előtt.

Hasszán türelmetlenül csóválta fejét, s csak nézett tovább maga elé.

Egyszerre felordíta dühödt hangon :

— Talpra mindenki! Az ágyúkhöz tüzérekl!

A felriadt tengerészek odatekintének, a hová Hasszán mutatott kezével s íme a köd szürke fátyola alól három roppant sorhajó kísértetes alakja kezd előmerülni, oldalaikkal a kikötőnek fordulva, alig néhány száz lépésnyi távolban tőlük.

Néhány percz mulva még közelebb jönnek, az ágyúsorokat meg lehet számlálni rajtok s mögöttük a nyílt közökben ismét három nagy sorhajó árbocjai bontakoznak elő a köd homályából.

Egyszerre megperdül a dob a török hajókon, eszeveszetten fut, kiáltoz mindenki, a legtöbb hajó úgy állította magát a parti ütegek elé, hogy azok nem lőhettek miattuk az ellenségre, a legtöbb tisztek egy része künn van a városban, a többi nem tudja, hogy mihez kezdjen? csak Bejáz Hasszán hajóján vannak rendben : az ágyúsok égő kanócczal lövegeiknél, a kormányosok a küllő kerék mellett, a lövészek

a függő ágyak mögött s maga a bash-ráj a fő-
árbocz előtti emelvényen, kezében a jelző tülök.

A hajók között egy sebesen hajtott csónak
haladt keresztül, a rajta ülő Topál aga kétség-
beesett hangon kiálta fel Hasszánhoz : „mind-
nyájan el vagyunk fogva!”

— Elfogva! monda a fehér Hasszán s még
fehérebb lett e szóra; azzal parancsot adott
pattantyúsainak, hogy üdvözljék a közele-
dőket.

Azt a dicsőséget legalább fenntartá, hogy
az első lövést török ágyú tette, midőn tizen
voltak egy ellen megtámadói.

Harmincz golyót küldött a Sárkány az el-
lene közeledő sorhajónak, mind a harminczat
megkapta az szépen s ollyat hajlott az bele,
hogy minden árbocza bókolt ellensége előtt.

Erre egyszerre megnyílt a halállal terhes
pokol méhe, az orosz sorhajók háromszáz ágyú-
val adtak sortüzet a tömegbe szorított török
fregattokra, egész hajóoldalak egyszerre vil-
lantak fel a köd homályában, irtózatossal halált
okádva elleneikre; kik a kétségbeesés dühével
feleltek neki vissza. Száz meg száz ágyú be-
szélt egyszerre; a parti ütegek a török hajó-
kon keresztül szórták az oroszokra bombái-

kat, míg ezek tüzes golyókkal üdvözlék elleneiket.

Ah, ez rút, egyenetlen harcz volt! Óriások küzdelme hősök ellen. Az oroszoknak hat sorhajójuk volt, a törököknek egy sem.

Egy óra alatt vége a harcznak; három török fregatt lángokban áll, ég az admirálhajó is, maga Ozman basa, a kapudán, ellőtt lábbal veteti magát más hajóra, a fedélzetről a hullámok közé ugrálnak a rémült tengerészek, a láng a nyílt ablakokon süvölt elé s egyszer egyszer elduzzant egy töltve maradt ágyút; süllyedő járművek hanyatlanak a víz alá, miknek árboczait menekvő csoportok tartják elfoglalva, s egymás után merülnek el vele; az egész tenger, mint egy lávaözön, ragyog az égéstől, s a fényes hullámban egész tömkelege úszkál az elkárhozottaknak.

Csak a Sárkány áll még pusztulatlan. Nem úgy ellenfele. Bejár Hasszán mindig jól kitudta választani az időt, mellyben ágyúival reá löjjön, s midőn arra került a lövés, hajóját hirtelen élével fordítá ellene; a Sárkánynak még csak a második árbocza hiányzik, de az orosz sorhajó már féloldalt merült s többé megfordulni sem bír, kormányát elvesztve, esetlen ol-

dalát védtelenül hagyja a Sárkány tüzének, s árbocjai jobbra balra csüggnék, mint szárnyaszegzett csüllőnek tollai.

Ah, ha még egy hajósvezér lett volna illy szerencsés; az orosz tengerésznek volna mit panaszkodni oda haza; de ím köröskörül minden veszendőben van már; a többi fregattok égve uszkálnak a vízen, vagy roncsoltan elmerülve a víz alatt, s a merész Sárkány felé két újabb sorhajó közelít; vagy megadja magát, vagy úgy összelövik, hogy gyermekjátékot sem farag senki diribdarabjaiból többet.

Az ellenséges hajókról jelvényezik Hasszánnak, hogy adja meg magát. Szép volna a derék fregattot elvinni diadaljelül Szebasztopolba.

Hasszán e jeleket látva, hirtelen eltűnt a fedezetről; s megragadta ismert jó buvárát, Barifot, levitte őt magával a középfdélzet alá s ott midőn magukra voltak, azt mondá neki, hogy siessen szobájába, a hol neje és gyermeke vannak s hozza el őket magával.

Barif két percz múlva visszatért; csak a gyermeket hozta.

— Hát a nő? kérdé Hasszán.

— Az alélva fekszik.

— Úgy Allah legyen neki kegyelmes, so-

hajta a fehér Hasszán. Azzal kivevé erszényét és iratait kebléből s azt mondá neki.

— Ezeket kösd turbánodba. Azután e gyermeket szorítsd övednél fogva kebledhez. Most eredj a hajó ablakához, oda, a hol a vizet szokták kiszivattyúzni. Midőn odaérsz, kezd el magadban mondani az esteli ramazát imáját, midőn odajutsz, hogy „nagy az Isten és hatalmas!“ akkor fogd be kezedd a gyermek száját és orrát s ereszkedjél le vele a vízbe, le mélyen egész a tenger fenékig; folyvást mondjad magadban az imát. A míg másodszor jő elő a szózat : „nagy az Isten és hatalmas“, addig folyvást maradj a víz alatt, azután ismét jöjj fel a vízszínre, ne tekints sem jobbra, sem balra, engedj lélekzetet venni a gyermeknek s ismét alámerülve, úszszál ki a partra; a mit azután tégy, megtudod magadtól.

A buvár úgy tett a mint ura parancsolá; Bejár Hasszán pedig sietett a löpor teremébe.

Odaérve ő is elkezdé imádkozni a ramazát esti könyörgését, midőn először ért oda, hogy Allah nagy és hatalmas! felsohajta, gondolván aléltnan fekvő szép bűbájos nejére, midőn pedig másodszor ért Allah nevéhez, akkor kihúzta pisztolyát övéből s a löporos hordóba lőtt vele.

A bűvár a víz alatt azon perczben olly rendületes zúgó hangot hallott, mintha az egész tenger egy csengő ércztömeg volna, mellybe a villám csapott le, s a másik perczben erőszakosan meglódítá a hullám, forgatva magával, mint egy tehetetlen alakot, s akarata ellen majd felhajítva a magasba, majd levágva a vízfenékre.

Barif e meglepő helyzetben sem veszté el a kezére bízott gyermeket, s a ramazát imának fonalát : az ima végezete felé kezdett a víz felszínére törekedni. Csak az ijeszté meg később, midőn egyszerre a vízből felszállása közben mindennemű ismert tárgyat látott maga mellett a vízbe alásuhanni, előbb a legsúlyosabbak haladtak el mellette, a roppant rézágyúk, némellyik meghajolva középen, később csonka emberi testek, mik lomhán, csendesen szálltak alá a vízfenékre. A légberöpített Sárkány szét-szórt rommaradványai voltak azok.

Midőn a vízszínére följutott, már vége volt a harcznak, csak egy-egy roncs égett még a tengerszinen rémvilágot vetve maga körül.

A levegőre érve, a gyermek sírni kezdett; a bűvár megcsókolgatva elcsitította s kiúszott vele a partra.

A tengeren az orosz volt az úr.

De a történet feljegyzé lapjaira ez eseményt s azt írta utána, hogy a harcz dicsősége nem a győzteseké, hanem a legyőzötteké volt.

Az oroszok kezébe egy hajó sem jutott a török armadából; légberöpíték, vagy elsüllyeszték azokat vezéreik, magukat és seregeiket odatemetve.

És ez volt azon esemény, melly minden hüvelyében nyugvó kardot kivont Oroszország ellen.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A basi-bozuk.

A pesti-
budapesti

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Boldog Biledulgherid pálmaszilva fái alatt
heverészett Khaleb Rizlán, a híres heverő.

Azért nevezték híres heverőnek, mert hét
számra el tudott feküdni a jó puha homokban,
feje alá téve vízes tömlőjét s addig fel nem
nem kelt onnan, a míg abban tartott.

Bevette magát egy csoport pálmaszilva
árnyéka alá : a szilvapálma áldott egy fa, rajta
terem az egész lakosság esztendei eledele, ke-
nyere, gyümölcse, vaja és méze. Hanem azért
Khaleb Rizlán restelt felállni helyéből, vagy
egy kicsinyt odább csúszni, hogy ez áldott
gyümölcsök közül, mik tőle távolabb heverész-
tek, egyet felemeljen, hanemha oda esett épen a
helyébe a fáról, s megüté őt, jelentvén : „íme
Khaleb Rizlán, fogjál és egyél“, más különben
ott éhezett a derék férfiú a bőségnek közepette
s még azt is megvárta, hogy elmuljék egy

egész nap, miután utolsó csepp vizét kiitta, s egész éjszaka nem tudván aludni a szomjuság miatt, nem hogy vízért ment volna a forrásra, hanem reggelig imádkozott, hogy tegyen a próféta érte csudát s töltesse meg az ő angyalaival azt az üres tömlőt azzal a tejédességű nedvvel, a mi a Tubafa szent gyökereiből folyik. Csak akkor kelt fel azután, mikor látta, hogy valójában a próféta angyalai most más dolgokkal vannak elfoglalva.

Csupán azt a különbséget tartotta meg, hogy nappal hason feküdt, állát két tenyerébe téve, s bámulá az Isten-alkotta porszemeket, milly csudálatosak azok és millyen egyformák; oh boldog választott népei Allahnak, kik azon földön laknak, mellyen minden porszem nyolczszegletűre van faragva és szemenkint ragyog, mint a kristály. Éjszaka pedig megfordult és hanyatt feküdt s gyönyörködék a csillagokban, mellyek nem olly restek, mint ő, mert egy éjszaka beutazzák az egész világot, egyik végétől a másikig.

Hanem Allah nagy és hatalmas. Van neki szüksége olyan lényekre, mellyek sebesen repülnek, és viszont másokra, mellyek veszteg nyugszanak, és mindketten az ő nevét dicsé-

rik. Khaleb Rizlán számította magát ez utóbbiak közé.

Egy napon jöttek hozzá ismerői, és mondták neki : „Khaleb Rizlán, feleséged haldoklik, téged ohajtana még egyszer látni.“

Rizlán meg sem mozdította állat tenyeréről.

— Mondjátok meg neki, hogy ha igaz hűséges nő volt, meg fog látni a paradicsomban, a hol mind a ketten olyan fiatalok leszünk ismét, mint voltunk menyegzőnk napján; mi szükség neki engem addig látni?

Másnap ismét eljöttek hozzá ismerői és mondták :

— Khaleb Rizlán, feleséged meghalt, el is temettük, ki itatja már most meg a tevédet?

— Bocsássátok el köteléről, felelt Rizlán, majd feltalálja ő a forrást magának s ha igaz állat, visszatalál ismét jászolához; ha pedig nem igaz állat, akkor minek vesződjem én a háladatlanlannal?

Harmadnap megint új hírrel jöttek a szomszédok a heverőhöz.

— Meghalt az egyiptomi alkirály, nagy fényes temetése lesz, pénzt fognak a szegény emberek közé szórni, nem jössz-e oda el velünk?

Khaleb Rizlán elébb kinyújtózta magát,

azután megigérte, hogy majd imádkozik az al király lelkéért, hogy könnyű legyen az, midőn az alsiráth hídján átesuszamlik; de helyéből meg nem mozdul érte.

Negyed nap azt mondák Khaleb Rizlánnak a szomszédok :

— Kelj gyorsan Khaleb, jön a Szamum, az irtózatoss vihar. Minden állat menekül a pusztáról, jaj annak, a kit kívül talál. Siess hajlék alá.

Khaleb egy kissé gondolkozott, azután megnyugtató őket.

— Majd a fejemre terítem szőnyegemet s arczom elrejttem a homokba, nem esik bennem semmi kár.

Két napig azután nem beszéltek hozzá a szomszédok, de beszélt az irtózatoss vihar, melly égető homokkal besírolta egészen. Khalebnek nagy ürügye volt rá, hogy meg ne mozduljon két napig.

Még tán heted nap is ott aludt volna abban a csendes sírban, ha oda nem jönnek hozzá a szomszédok s a hol a domborulásról látták, hogy ott fekszik, el nem kezdenek beszélni hozzá.

— Élsz-e még Khaleb Rizlán, te hétszer heverő, te föld rozsdája te; mert ha még élsz és

meg nem haltál, kelj föl és rázkódjál meg! jönnek a hitetlenek Sztambul ellen, le akarják verni a félholdat a mecsetek tetejéről!

. . . . De hátha valóban halva lett volna Rizlán valóságos sírban, nem ugrott volna-e fel ezekre a szókra? nem rántotta volna-e ki handzsárját, s nem rohant volna-e neki minden élő lénynek, a kit elől utol talál, veszedelmesen szabdalva maga körül fegyverével?

A szomszédoknak munkába került megértetni vele, hogy a hitetlen ellenség sem a levegőben nincsen, sem azokban a fáknban, miknek Khaleb Rizlán nekik rohant, hanem nagyon háromszáz tevejárta mérföldre attól a szilvástól, mellyben ők most beszélgetnek.

— Tehát menni kell ellene rögtön, menni kell éjjel és nappal, a míg csak oda nem érünk, a kinek lova van : lóháton; a kinek nincs : gyalog sorban. Én is megyek gyalog, viszem magam a zászlót.

Régi, kopott, szakadozott, kopjás zászlók voltak lerakva a mecsetben, miket a muzulmánok még a mameluk lázadás óta rejtegettek ottan, azokat előhozták a buzgó harczosok, jutott belőlük egy Khaleb Rizlánnak is, azt ő azután le sem tette a kezéből három napig, ha-

nem nyargalt vele egyik falutól a másikig, fellármázott minden lelket, kifogta a lovakat az ekéből, felültette rájuk a fegyverfogható embereket, segített köszörülni kést, kardot minden embernek, s a piacz közepén, a bazárok előtt beszélt, lármázott, mint egy örült, kinek az esze megtetszett a prófétának, hogy elvegye tőle; belerekedt, de bele nem fáradt a lázításba, míg egy nagy zagyva csoportot össze nem terelt maga körül, kik vetekedtek a dühben és elkeseredésben s azokat vitte magával Sztambul felé, vitte arra a nagy útra, melyet lóháton és könnyű szerrel is egy hónapig tart megjárni, hát még gyalog és nehéz fegyverzettel.

A dühöngő csoport faluról falura növekedett; vén, elaggott férfiak, kik fehér szakállukat öveikbe köték, ballagtak karcsú gyermekek mellett, kiknek karja még alig bírta emelni a kardot; egy-egy merész apa puskája végére akasztotta a gyékényszatyrot, mellyben kis gyermeke aludt, hadd tanulja meg az is jó korán minő hangja van az ágyúnak; izmos meztelen karú földészek, öszvérhajtsárok lógatták meztelen lábaikat kétfelé öszvéreikről, szurtos dervisek lóstattak a felvert porban,

hosszú kantusaik végét karjaikra vetve; kik közt fényes, czafrangos lovagok ügettek nemes arab paripákon jó egyetértésben. A mindenféle alakú ruházat keverékét segíté tarkítani a sok-nemű fegyverzet: itt szuronyos puskák, kovás sárkányokkal: jó eszközök ütni—régí idők, keresztcs háborúk emlékei, hosszúnyelű dárdák csüngő czafrangokkal, sarló alakú kardok, jó széles handzsárok az övön keresztülszúrva, gerzdes buzogányok és kétélű balták; némellyik annyi fegyvert visz magával, mintha ellenségeinek is akarna juttatni belőlük; más meg egyszerűbbnek találta egy nagy szeget keresztülni egy furkós boton, vagy egy jó öreg kést dugni az övébe, úgy menni a harczba.

E vihangyűjtötte csoport között üget erősen Khaleb Rizlán, termete alig öt láb magas, ruházata azt is kevés elfedezni, valamellyik darabjából öltönyének nyilván turbánt csinált, mert az meg több az elégnél.

Hanem azért e legkisebb férfiú vállai emelik a zászlót; ez a sovány, vézna alak szinte összetörni látszik a nagy súlyos lobogó terhe alatt, mellyet nyilván nagyobb férfi markába szabtak. De nem kell öt félteni. A vékony, sovány termet óriások erejével bír most s a vi-

lág minden kincseért oda nem adná, másnak csak egy órára is azt a nehéz zászlót; ölébe veszi, mikor ebédel; — pedig nem sokból áll, az, egy zsák pálmaszilva egész úti készülete; — s maga mellé fekteti, mikor aludni megy.

Húsz napig utazott a harczos tömkeleg; az első tíz napon folyvást nőtt a száma, a második tíz napon pedig hasonló arányban apadt; beteg, nyomorultul elmaradozott itt amott, egyesével, párosával a lelkesült népnek fele, ott az útfélen elvánszorgott, elhalt, a többiek mentek odább.

Husad napra megérkezének Sztambulba. Khaleb Rizlán arcza ragyogott az örömtől, midőn nehéz zászlója alatt a padisáhok szent városát érinték lábai. Levetette volna saruit e szent helyen, ha azok még az úton le nem szakadtak volna lábairól; de megcsókolá azt százszor, arczczal levetve magát a földre, mellyet a gonosz gyaurok még akkor nem macadamizáltak.

De hát mi ő neki Sztambul, és mi ő Sztambulnak, hogy úgy örül annak láthatásán? Talán ezek a paloták ő reá várnak? talán nagy hivatalra idéztetett ide, vagy szerencsáját keresni jött bele?

Nincs ő neki semmije Sztambulban, nincs ő neki joga egyébhez, mint a próféta zöld zászlájához, annak a csókjához, annak a láthatásához; ezt kívánja ő és egyebet semmit.

És a többiek is, a kik vele jöttek, nem kívánnak egyebet.

Mikor a próféta zászlaját kitűzik a szerály kapuja fölé, bármelly részében legyen a világnak az igazi muzulmán, odasereglik hozzá, s megy utána, a hova az vezeti, és meghal és boldog.

A szent hit harczosai megismerék a világ-hírű szerályt aranyos kúpfödeleiről s oda tartottak hozzá. Ott leültek a khor-khori szökőkút előtt, megmosva arczaikat abban s várták a Mir Aálem megjelenését pihent lélekkel.

Sokáig várhattak, míg valaki hozzájuk szólt: s nagy fejcsóválgatva nézték, mint járnak a tisztátalan giaurok a szerály kapuin ki s be, a honnan ők ki vannak zárva.

Ekkor egy csomó softi elegyedett közéjük; fiatal alkorán tudósok, kik egyenkint összeölclgették a derék harczosokat s tudatták velük, hogy itt hiába várnak; senki sem fog velük beszélni, hanem ők majd elvezetik valamenynyit a harczok miniszteréhez, azzal beszéljenek rendén.

A csoport felkerekedett s ment a harczok miniszteréhez.

Ez a hitesegett férfiú épen akkor a boritalban gyönyörködött, nem is szokott napjában négyszer mosdani, sem a mecsetekbe nem jár; minél fogva nem lehet csodálkozni, ha Khaleb Rizlánnak és a többi egybekavarodott hadfiaknak azt felelte, hogy a próféta zászlaját ezúttal látni nem fogják, mert most nem arról van a szó, hogy minden keresztyént, a kit elől utól találnak, meg kell ölni; hanem ha olyan nagy kedvük van verekedni, épen most indul egy csapat fegyveres férfi a Duna mellékére Omér basához, az majd megmondja, hogy kit üssenek?

A jámbor harczosokat azután körül sem hagyták többet nézni Sztambulban, hanem két zászlóalj rendes, sarkonforgó redif közé zárva, elszállíták Viddinig, még csak el sem széledhettek tetszésök szerint az úton.

Odaérkezve Viddinbe, bemutaták őket a musírnak, a ki épen akkor rossz kedvében volt.

Enni valót kért hadserege számára s a helyett kenyérfogyasztókat kapott.

Hidegen, haragosan kérdezé a mindenütt előretolakodó Khaleb Rizlántól.

— Honnan jöttök?

— Kiki a maga tüzhelye mellől : felelt Rizlán büszke szóval. Onnan jövünk mindnyájan, a hol jó dolgunk volt, és boldogságban éltünk, onnan jöttünk ide.

— No hát kár volt ott nem maradnotok, mert itt semmi szükség reátok.

— Köszöntünk musír : mi nem jöttünk ide rizskásádat fogyasztani, ne is félj meztelen tagjainkra nézni, nem kérünk tőled ruházatot; mi csak ellenségért jöttünk, s ha engeded, ha nem engeded, verekedni fogunk a moszkókkal.

A musír vállat vonított s azt mondá hangosan a mellette állóknak.

— Valóságos „basi-bozúk“ (örült fejű).

Rajtuk maradt a „basi-bozúk“.

Még az nap átkergették őket Kalafátba, meg volt nekik hagyva, hogy rabolni nem szabad, koldulni nem illik, zsoldot pedig nem kapnak.

Khaleb Rizlán szomorúan gondolt a vendégszeretetlen kalafáti fűzfák között a boldog Biledulgherid szilvatermő pálmáira, miknek gyümölcseért olykor lehajolni is restelt, felmenne most érte még a fatetejébe is, de a gyaurok fáit megátkozta az Isten, azokon csak levél terem.

Egy derék idegen bég azonban megszánta őket, s a mint ott látta az egész kopott sereget egymás mellett szomorkodni, felszólítja őket, hogy csatlakozzanak hozzá; portyázni mennek ellenség földére, majd ott kapnak tényleg valamit.

Csak egy intés kellett a zavart fejüknek; hiszen ezért jöttek ők olly messze földről, még a kengyelét is megcsókolták a jó derék bégnek, hogy magával vitte őket.

Kinek puska, kinek dárda a vállán, ki lovon, ki gyalog ballagtak a basi-bozukok, átmentek vízen és erdön; egyszerre két oldalról előtörnek az ellenség lovasai s körülfogják a bég csapatját.

A jó török huszárok, vezérükkel élükön nekivágtak ez ellenség gyöngébb oldalának s keresztültörték magukat rajta; a rendetlen basi-bozuk had ott maradt csatába keveredve. Nem hajtottak semmi szóra; a bég hiába kiáltozott nekik, hogy ezt tegyék, vagy azt; hogy négyszöget, vagy hármassort formáljanak, lépcsőzetben hátráljanak; nem hallgatták, nem értették semmi szavát; dühödten verekedtek ellenfeleikkel; a bég utoljára is kénytelen volt őket ott hagyni s haza menekülni a kalafáti sánczok közé: tudatván a vezérrel a kémjárat

eredményét s hogy a jámbor basi-bozokok aligha ott nem vesztek egy lábíg.

Hát a mint késő este takarodót vernek, kik jönnek elő a kalarasi halmok felől? a bohó basi-bozokok. Nem hogy ők vesztek volna ott, de még ők fogtak el húsz kozákat, a többi örült annak, a mit nem kapott s odább állt.

Az elfogott lovakon ülve, úgy hajták büszkén maguk előtt foglyaikat a táborig s oda küldték őket ajándékba a musírnak, a ki olyan lenézve bánt velök, a ki nem akart felőlük semmit tudni.

A musír rögtön főzetett számukra piláfot s megvendégelé őket, s meghagyá, hogy a basi-bozokoknak ezentúl éhezni nem szabad.

E naptól fogva soha sem hagyta ki őket vállalataiból a bég. Khaleb Rizlán és zavart fejüi minden vakmerő vállalatnál vele voltak; a legmerészebb kalandokat ő róluk beszélte a hír s ismerte a táborban minden jóra való ember Khalebet; azt a rongyos lovagot, a kinek minden tagjából hiányzik egy darab, egy-egy kezén csak három négy ujja, pofája összeszabdálva, összeharapdálva, már szakállá is csak az egyik felén van. Ruhája is erre arra lógg le róla, de hijába is adnak rá jobbat, mert a leg-

közelebbi alkalommal megint úgy összetépeti magát, mintha sasokkal enyelgett volna, s világért fel nem varratna egy szakadást is a csaták emlékéből; úgy szép ő is, mint a sok ütközetben járt zászló — rongyosan.

A csetátylei ütközetben úszott igazán kedvteléseik közt a bakaraszniai basi-bozúk. Előbb ágyúval lövöldöztek egymásra az emberek, azután puskával közelebbről : ez még mind nem tetszett neki; később szuronyra jött a sor, ez már valamivel többet ér; de csak akkor áll az igazi harcz, mikor már a szuronyt is elvette az ember, s egyik kezével megragadja ellenfele torkát, a másikkal szívébe üti a kést, mikor nem néz sem előre, sem hátra, hanem döf, vág maga körül s mindenütt elevent talál, mikor nem törődik azzal, miét ütik, hol fogták meg, hanem csak azon törekszik, hogy kettőt üssön, kettőt szúrjon máson, addig míg más ő rajta egyet. Hórihorgas muszka óriások tepertek a földre Khalebet, de mire fölkel, még is a muszka volt halva; lovakkal elgázolták a földön, föl sem vette, nem fájt neki semmi, s amit megfogott, azt el nem eresztette élve.

Ebben a kis ütközetben maguk a basi-bozúk száz orosz nál többet leöldöstek s ennek

a bizonyosságára csata után Khaleb Rizlán leszel-
delé a megölt ellenség füleit s egy hosszú zsi-
negre kötve, úgy akasztá azt nyakába, mint
valami drága lánczot, úgy lépett a musír elé;
ajándékba adván neki azt a drága ékességet,
száz megölt muszka füléből.

A musír pedig ugyanannyi botot veretett a
basi-bozuk talpára, tudtára adván eképen, hogy
az nem illik katonához, ellensége holttestét
szabdalni; vágja addig, a míg él; a halottak-
nak hagyjon békét.

A basi-bozuk átlátta, hogy a musírnak
igaza van, s azután még jobban ragaszkodott
hozzá.

Hanem a táborban sok galibát okozott a
derék férfiú; ő otthon is basi-bozuk volt : min-
den új rendeletre duzzogott, nem lehetett vele
parancsolni, a mit fejébe vett, azt keresztül-
vitte, s nem egyszer hozta parancsnokait azon
helyzetbe, hogy nekik kellett engedniök.

Egy ízben diadalmas előhaladás közepett
egyszerre megállítá seregeit a musír; senki sem
foghatta meg, miért nem üldözi a futó ellen-
séget. Sok ember sok véleményt ad : végre azt
találták ki a török katonák, hogy a musír pa-
rancsot kapott a padisah minisztereitől, hogy

ne üldözze az ellenséget; azokat viszont a frankok, a gyaurok, az idegenek vesztegették meg, kik nem akarják, hogy a muzulmán nép saját erejétől megverje a moszkót, mert mind egyetértenek vele.

Pár nap mulva ismét jött a rendelet, hogy a seregek vonuljanak vissza.

Itt már nyílt zúgolódás kezdett támadni a táborban, árulást emlegettek a katonák, s a mint a város piacznán keresztül lovagolt a musír: egyszer csak utját állja Khaleb Rizlan s megragadva paripája zabláját, kényszeríti, hogy hallgassa meg, a mit beszél.

— Nem arra musír, hanem előre jöjj! A te kezedben van a próféta országa; átok reád, hogy ha elejted azt. Előtted a dicsőség, hátad mögött a gyalázat, és te hátra felé megy-e? Hogyha előre törsz, nincs olyan muzulmán, a ki vérét ki ne ontsa érted; ha visszafelé megy, nincs olyan, a ki le ne köpjön. Ragadd ki kardodat, ne tétovázz soká, reszket az ellenség már neved előtt is, s hogyha árulók ülnek hátad mögött a padisah trónjának zsámolyán, szemeddel ints egyet és egy sem fog ottan ülni, hanem ülsz te minden ozman nemzetek fölött, a hogy megérdemelted.

A musír megveregeté a jó vitéz homlokát s azt mondá neki, hogy csak menjen a maga dolgára, a minek meg kell történni, az már mind rég meg van írva a Thóra hét könyvében, nincs embernek miért bele szólni.

A basi-bozuk azonban nem érte be e válasszal, hanem kiment a táborba, s elkezdé lázítani a harczosokat, úgy hogy egyszer a vezér azt hallja, miszerint a katonák komolyan csoportosodnak, s azt kezdik hangoztatni, hogy le a miniszterekkel! éljen a musír.

Ez gonosz lázadássá fajulhatott volna el. A musír rögtön kiküldé altiszteit s beparancsolá a basi-bozukokat maga elé.

Már ekkor nem voltak többen nyolczvanál. A többi elvégzé, a miért jött: elhullott a harczban; ezek is tépett vitézek voltak már.

Előttük állt legelől Khaleb Rizlán, most is görnyedve a nehéz zászló nyele alatt, melyről a lobogót úgy lelövöldözték már, hogy csak egy foszlány fityegett még rajta.

— Álljatok rendbe, mondának nekik a musír altisztjei. Nem volt az kivihető, még csak azt sem tették meg, hogy a lovasok külön váltak volna a gyalogoktól. Ez természetes. Jóbarátok, ismerösök szeretnek egymás mellett lenni,

beszélgetni; arról pedig nem tehetnek, hogy az egyiknek van lova, a másiknak meg nincs.

Ekkor megjelent a musír egyedül az udvar felőli erkélyen s komoly, elhatározott hangon felszólítá őket :

— Akartok-e rendes csapattá alakulni s magatokat a tábori fegyelemnek alávetni?

— Mi azért jöttünk, hogy harczoljunk, nem hogy leczkét tanuljunk, musír. Viszonza Khab Rizlán merészen s a többiek azt mondák, hogy „úgy van!“

Ekkor mást kérdezett tőlük a musír.

— Akartok-e visszatérni hazátokba, és elhagyni ezt a földet békességgel?

— Ne mond azt, musír! Mi azért jöttünk el, hogy harczoljunk, míg Mohamed hite vesztélyben van; és a míg háború van, vissza nem térünk tüzhelyeinkhez.

A musír arcza egészen elsötétült, csaknem könyörgő hangon kérdé tőlük harmadszor, — utolszor :

— Akartok-e másutt harczolni? Albaniában a lázzadó görögök ellen; avagy Anadoliban vitéz hadseregünk között? akartok-e helyőrségül maradni Szilisztriában vagy Rustsukban, vagy akármely dunaparti váradsban?

— Mi egyedül veled és melletted akarunk harczolni és nem távozzunk innen sehova.

A musír kivonta kendőjét öve mellől s egyet intett vele; azon pillanatban két belső kapuja megnyílt a kaszárnnyának, s nyolcz ágyú egyszerre odalött kartácsal az udvar közepére.

Azután ismét becsukódtak a kapuk.

Az udvar közepén csak egy nagy véres halom látszott, melly még vonaglott, melly még hörgött néhány perczig.

De valamennyi közül kilátszott még egy kéz, melly feltartá a harczrongyolta zászlót s kihallatszott egy kiáltás: „éljen a musír!”

A musír pedig szemeit törlé azzal a fehér kendővel.

— Szegény jó fiúk! — Csak olyan örültek ne lettek volna.

Tartalom.

	Lap.
A khámok utóda	1
A tábornok és az asztrálszellem	161
Szinope	185
A basi-bozuk	205

Előfizetési fölhívás

következő czim alatt megjelenő uj külföldi regény-
gyűjteményre :

TÉLI KÖNYVTÁR,

legjelesebb s legkedveltebb

KÜLFÖLDI REGÉNYEK GYŰJTEMÉNYE.

1 — 3. kötet :

NEHÉZ IDŐK,

a mostani idők számára

írta

DICKENS KÁROLY,

az angol eredetiből fordította Dr. RÉCSI EMIL.

Teljes , három kötetben.

Szándékom állandólag megalapítani olly vá-
latot, melly irodalmunkban általánosan érzett
szükséget pótland, és

külföldi remekíróknak,

kik a nemcsak költészetileg, hanem társadalmilag
is fontos regényirodalom mezején legszebb nevet
vívtak ki magoknak, legujabb s elismert legjobb
műveit jeles fordításokban nemzeti irodalmunkba
átültetni; e részben elég felemlítnem illy neveket,
mint :

Dickens, Sand, Bulwer, Thackeray, Lever,

kiknek remekeit, s egyáltalában a legjelesebb s
legkedveltebb külföldi regényírók legujabb s leg-
kitünőbb műveit hozandja a jelen gyűjtemény,

mellyet a választandó művek belbecsén s a forditás jelességén kívül, **csinos kiállítás** és

rendkívüli olcsósága

ajánl. — A kötetek pontos megjelenése és szétküldése egyik főgondom lesz.

A TÉLI KÖNYVTÁRRÁ

előfizetést nyitok következő feltételek alatt:

Előfizetési díj tíz kötetre 5 p. forint.

Minden kötet tíz csinos, de tömött nyomtatásu zsebrétü ívet foglaland magában.

Minden t.cz. előfizetőnek, ki az előfizetési díjt egyenesen alólirthoz (Heckenast Gusztáv, könyvkiadó-hivatalába Pesten) bérmentve küldi be, a megjelenő köteteket kiadásuk után azonnal **postán bérmentve** küldöm meg.

Előfizetést **gyűjtőknek** minden előfizetett tíz példányra egy tiszteletpéldányt ajánlok.

A három első kötet martius közepéig jelent meg. A negyedik kötetben Dickenstől **Bleak House** fog megkezdetni — azon mű, melly a legujabb regényirodalom legkitünőbb remekének tartatik Europaszerte; minden öt hétben 2—3 kötet fog megjelenni, s ezen első tíz kötet f. évi junius végéig okvetlenül a t.cz. előfizetők kezében leend; további kötetek kiadásában azon rendet követendem, hogy nagyobb számmal és gyorsabban az **őszi** és **téli** hónapokban jelenjenek meg, miután mulattató házi olvasmány szüksége főleg ezen évszakban érezhető.

Pesten, márczius havában 1855.

Heckenast Gusztáv,
kiadó.

1711

80-

1711

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

